

958944
63.3(4Укр-4Зар)
К96

Іван КУШНІРЕНКО
Володимир ЖИЛІНСЬКИЙ

Гуляйпільський “Сільмаш”

63.3(4Укр-4Зал)
К 96

Іван КУШНІРЕНКО
Володимир ЖИЛІНСЬКИЙ

від
Кушніренка І.К.

Гуляйпільський “Сільмаш”

Нарис
історії відкритого акціонерного товариства
“Гуляйпільський завод “Сільгоспмашин”

958944

м. Гуляйполе
2002 рік

Запорізька обласна
бібліотека
ім. О.М.Горького

Виповнилось сто двадцять років нинішньому відкритому акціонерному товариству "Гуляйпільський завод "Сільмаш". Від кузні до сучасного великого підприємства, що виробляє сільськогосподарські знаряддя і машини, — такі етапи його історії. Книга розповідає про найважливіші віхи розвитку заводу і його колективу, а найголовніше — про його людей.

Розраховано на любителів історії рідного краю, краєзнавців.

Передне слово

Шановні земляки!

Історія Гуляйпільського заводу "Сільгоспмашин" (нині ВАТ "Гуляйпільський завод "Сільмаш"), про яку розповідають автори даної книги, торкається майже кожної корінної сім'ї нашого міста. Велика і неповторна вона і те, про що йдеться в цій роботі, — це маленька частина тих багатючих подій, які пережив колектив підприємства за свої 120 років.

Книга, яку ви взяли у руки, — це перша спроба систематизувати історичні матеріали, які зібрали автори. Ми вдячні їм за це. Але не можемо стверджувати, що тут у повному обсязі охоплені всі події і факти, які пережило наше підприємство. Історія життя багатьох гуляйпільських сімей — це історія заводу.

Добрим словом хочеться згадати робітничі династії М. А. Кузьменка, М. О. Самойлова, І. П. Шейка, І. Г. Шамрая, В. О. Власенка, М. Д. Пурика та інші.

На заводі орденоносцями стали Олексій Степанович Куценко, Лідія Миколаївна Павелько, Костянтин Іванович Сухар, Микола Якович Аникін, Володимир Кирилович Васецький і цей список можна продовжувати. Всі вони заслуговують на розповіді в окремих книгах.

З упевненістю можна сказати, що ця книга — тільки початок відтворення історії нашого підприємства, і я буду вдячний тим людям, які доповнять її яскравими подіями із життя заводу.

**З повагою голова правління (директор)
ВАТ Гуляйпільський завод "Сільмаш"**

Анатолій Іванович ШЕВЧЕНКО.

Вересень 2002 р.

Замість вступу

Одному з найстаріших і найкрупніших заводів Гуляйполя — відкритому акціонерному товариству “Гуляйпільський завод “Сільмаш” у вересні 2002 року виповнилося сто двадцять років. Від примітивної кузні до сучасного великого підприємства — такий шлях він пройшов. За цей історичний проміжок часу колектив, який брав активну участь у громадському житті міста, неодноразово оновлювався: ветерани йшли на заслужений відпочинок, а на їх місце приходили молоді висококваліфіковані і високоосвічені робітники та інженерно-технічні працівники, які з честю тримали високу заводську марку.

Минули роки. Зараз завод переживає не кращі свої часи, але є впевненість, що труднощі залишаться позаду і сільмашівці, як завжди, будуть в авангарді технічного прогресу, впевнено крокуватимуть у своє прекрасне майбутнє.

Ми віримо в це.

Народження: там, де стояли кошари

Восени 2002 року відкритому акціонерному товариству “Гуляйпільський завод “Сільмаш” виповнюється 120 років. А чи знаємо ми його історію? Чи здогадується хто, що на місці теперішніх корпусів цехів перші поселенці Гуляйполя тримали овечі кошари? Чи правда це? Так, при ритті котлована під фундамент клубу “Металіст” робітники знаходили овечий послід. Про згаданий факт розповідали старожили міста.

Але завод виник не відразу. Спочатку тут в 60-х роках XIX століття будується кузня для ремонту різного селянського інвентаря. А після реформи 1861 року з розвитком капіталістичних відносин на селі, коли зростає попит на сільськогосподарські знаряддя і машини, капіталіст, німецький підданий, Кригер відкриває 26 вересня 1882 року в Гуляйполі завод сільськогосподарських машин і знарядь “Кригер Я. Я. і Спакоемці”, який спеціалізується на виробництві жниварок, сівалок, соломорізок, молотарок, букерів і плугів.

Як свідчать документи, жниварки Кригера користувалися великим попитом і були в той час одними з кращих. Про це говорить і той факт, що в 1884 році на першій виставці в Гуляйполі жниварка Кригера була відзначена як краща.

Вже в 1900 році завод випускав продукції на 40 тисяч карбованців, працювало тут 40 робітників-чоловіків. Жили вони у страшній бідності, зміни тяглися по 10-12 годин на добу. Не було ніяких умов праці, ніхто не дбав про техніку безпеки, а про зарплату нічого й говорити, “заїдали” штрафи — все це впливало на моральний і фізичний стан робітників.

Для прикладу: в 1902 році капіталіст Кригер увів 12 штрафів:

1. За неявку на роботу без дозволу адміністрації — до 1 крб за кожен прогульний день.
2. За припинення роботи до гудка без дозволу адміністрації — до 50 коп.
3. За появу на роботі в нетверезому стані вважалось прогулом — до 1 крб.
4. За паління не у відведених місцях — до 1 крб.
5. За порушення тишини (крик, шум, лайка, сварка) — до 1 крб.
6. За непокору і обман адміністрації — до 1 крб.
7. За залишення грязі в цехах — до 1 крб.
8. За залишення бруду не у відведеному місці — до 1 крб.

9. За запізнення на роботу (більше 5 хвилин після гудка) — до 50 коп.

10. За порушення порядку номерів — до 1 крб.

11. За псування обладнання та інструменту — до 1 крб.

12. За зняття пристосувань від машин — до 1 крб.

Але робітники не змирились зі своїм важким становищем і вели боротьбу із заводчиком, організовували революційні гуртки. Цьому допомагало і те, що на заводі часто працювали революційно-настроєні робітники, яких поліція висилала з великих промислових центрів. Вплив цих робітників відчували на собі як робітники заводу, так і місцеві жителі.

Так, 20-річний робітник заводу Навтель (Наум) Ітбер задовго до 1905 року організував соціал-демократичний гурток. Члени його вивчали революційну літературу, розповсюджували листівки, збирались на квартирі Н. Ітбера. Гуртківцями були 20-річний Зелик Соловей, Марія Батрак, Мойсей Леймунський. Пізніше на заводі організувалася соціал-демократична група, в яку, крім названих, увійшли брати Едуард і Фриц Ейзелі, Максим Семенович Шрамко та ін.

В ніч на 7 лютого 1905 року Н. Ітбер та З. Соловей були арештовані. У них знайшли 55 листівок, які вони не встигли розповсюдити серед робітників.

Групу очолив М. С. Шрамко і робітники знову знаходили на своїх місцях листівки, читали їх.

В горнилі революційної боротьби

Події 9 січня 1905 року в Петербурзі сколихнули Росію. По всій країні прокотилися страйки і демонстрації протесту проти розстрілу царизмом мирної демонстрації робітників столиці. До них приєдналися і робітники гуляйпільських заводів Кригера і Кернера (організований завод в 1892 році).

22 лютого застрайкувало 146 робітників заводу Кригера. До заводчика направили петицію, в якій вимагалось покращити умови праці, ліквідувати шрафи, збільшити заробітну плату, не допускати грубого поводження адміністрації з робітниками, відмінити понаднормовані роботи та ін. Крім того, робітники вивезли на тачці за ворота заводу майстра-лакея заводчика.

Збирались робітники в недобудованому будинку Кригера (нині там заводська їдальня), де стояли тільки стіни. Збори проводились, в основному, вечером при світлі ліхтаря. На них обговорювались питання про подальше життя і роботу на заводі.

Робітники заводу брали участь і в мітингах, що проходили біля волосної управи. Хоч їх неодноразово розганяла поліція і жандарми, вони тримались стійко за свої права.

Велику роботу по організації страйку на заводі проводив М. С. Шрамко. Після розгону одного із мітингів М. С. Шрамка жорстоко побила поліція. Його арештували і відправили в тюрму.

Кожухи лопались у робітників від жандармських нагайок, — розповідали очевидці.

Незважаючи на жорстокий спротив заводчика, робітники добились часткового виконання своїх вимог. Як писав прокурор Катеринославського окружного суду до прокурора Харківської судової палати: "...отримавши у деяких випадках задовільні відповіді, приступили до роботи... на заводах Кернера і Кригера в с. Гуляйполі 1 березня..."

Сім днів тривала боротьба робітників із заводчиком, і хоч вони не добились повного задоволення своїх вимог, — все ж перемога була, хоч і невелика. І це не зупинило робочих в революційній боротьбі, вони брали участь у мітингах і демонстраціях, які проходили в 1905 році. Всі активні учасники виступів початку того року були арештовані і посаджені в тюрми. Але, не дивлячись на це, робітники заводу Кригера, як і інших підприємств Гуляйполя, брали активну участь в організації і проведенні мітингів, демонстрацій з червоними прапорами у листопаді і грудні 1905 року.

На заводі Кригера працювали Вольдемар Антоні і Прокіп Костянтинович Семенюта, які у квітні 1906 року організували "Союз бідних хліборобів" у Гуляйполі. "Союз..." мав анархічне спрямування. На заводі працювали і майбутні члени "Союзу..." Назар Семенович Зуйченко, Іван Мокійович Левадній, Сергій Леонтійович Заблюдський. Всім їм було по 20-24 роки.

Організація займалася експропріацією грошей у капіталістів і поміщиків на партійні потреби, придбання і розповсюдження політичної літератури, закупівлю або виготовлення зброї. Члени організації убили кілька громадських і поліцейських чиновників, які вистежували членів "Союзу..." Через три роки поліція і жандарми, повністю розгромили організацію. Майже всіх її учасників було засуджено на різні строки тюремного ув'язнення, а декого — до смертної страти.

Декілька слів про Вольдемара Генріховича Антоні — головно-го пропагандиста організації. Народився він 4 червня 1886 року в Гуляйполі, за національністю — чех, учився в земській школі, з 13 років почав працювати у ливарному цеху заводу Кригера. У 16 років з батьком переїжджає в Катеринослав і працює учнем токаря

на трубопрокатному заводі. Через батька поширює газету "Искра", але батько не уводить його в соціал-демократичну групу, "бо молодий ще". Цим скористалися есери: взяли хлопця у свій гурток.

Пізніше В. Антоні перебирається в Пологи і працює токарем в депо. Тут організовує гурток своїх ровесників і веде пропаганду проти капіталу і царської влади. Брав участь в революційних подіях 1905 року в Пологах, готував гранати, іншу зброю, за що просидів три місяці у Бердянській тюрмі. Потім виїхав у Москву, але невдовзі повернувся в Гуляйполе і у квітні 1906 року, як зазначено, організовує "Союз бідних хліборобів", де був головним пропагандистом.

Його декілька разів арештовувала поліція, але, не маючи вагомих доказів, після побиття випускала на волю. В кінці 1907 року, коли почались перші арешти в Гуляйполі переховується і бере участь в революційних подіях на Донбасі і Бесарабії, а в грудні 1909 року переходить австрійський кордон.

В 1910 році Катеринославський військовий суд у справі анархістів-комуністів заочно присуджує В. Антоні до смертної кари. До червня 1962 року Вольдемар жив у Південній Америці. Там організовував гуртки співу революційних пісень, допомоги російським політ'язням, культурно-освітні організації і школи російської мови, був головою 1-го з'їзду російських робітничих організацій Латинської Америки, півтора роки редагував робітничу газету "Голос труда".

Оселившись в Уругваї, матеріально допомагав Комуністичній партії Уругваю, три роки був її членом, сам же працював бджолярем на пасіці. Під час Великої Вітчизняної війни організував допомогу Радянському Червоному Хресту. В 1943 році був делегатом Слов'янського Конгресу Латинської Америки і делегатом ряду слов'янських асамблей Уругваю. Після війни організував клуб імені Максима Горького, в якому був і головою, і секретарем.

В 1962 році на китобійному кораблі "Слава" з трьома синами, невісткою і двома онуками повернувся на Батьківщину. Дружина і три сини залишилися в Уругваї. Помер в 1976 році в м. Нікополі Дніпропетровської області.

День за днем, рік за роком

Та повернемося до подій на заводі Кригера.

Через арешти і звільнення тут в 1906 році працювало тільки 160 чоловік, виготовили вони продукції на 90 тисяч карбованців. В період реакції перемоги, яку отримали робітники в 1905 році, заводчик звів до нуля. Обладнання на заводі було погане, хоч продукція виготовлялась високої якості.

13 вересня 1912 року за виставлений двохламішний плуг на сільськогосподарську виставку, яка проходила 11-14 вересня того ж року, Катеринославське губернське земство нагородило завод Похвальним листом.

В 1912 році на заводі мали таке обладнання: 18-сильний (к. с.) і 40-сильний (к. с.) паровий двигуни; 5 токарних, 11 сверлильних, фрезерний, токарно-револьверний і наждачний верстати, два точила, дискові ножиці, сорок слюсарних тисків, 12 горнів, стільки ж наковалень, підйомний кран, піч для міді, сушило, бігуни, барабан для чищення, тігель, дві вагранки в діаметрі по 28 дюймів і продуктивністю 1500 пудів чавуну в день (24 тонни), три пари формування машин.

В конторі мали 7 письмових столів, залізну касу, стінний годинник, дві книжкові шафи, дві лави, дев'ять стільців, медалі і Похвальні листи.

В 1913 році завод випускав жнивarki-лобогрійки, сівалки, букери, кінні молотарки 6, 8 і 10-сильні, плуги, соломорізки. Всього продукції виготовлялось на 200 тисяч карбованців і працювало 80 чоловік.

Цікаво навести приклад про те, які були будинки і споруди заводу в цей період. Ось їх перелік:

1. Півтораповерховий житловий будинок 7- (за іншими даними 9) кімнатний, цегляний, критий залізом, розміром 23x17x9 аршинів (16,4x13,1x6,4 м).

2. Корпус понад вулицею цегляний, вкритий черепицею, тут же контора, столярна і механічна майстерня, розміром 82x17¹/₂x8 аршинів (58,5x12,5x5,7 м).

3. Корпус (по кордону двору під кутом до першого) цегляний під черепицею. Тут розміщені слюсарня, кузня і ливарня (стара) розміром 105x15¹/₂ аршинів (74,7x10,7x4,1 м).

4. Поряд нова ливарня — цегляне приміщення під тесом. Тут же і лісосушка розміром 55x15x4¹/₂ аршина (34,1x10,7x3,2 м).

5. Прибудова до старої ливарної спереду, цегляна під залізом, другий поверх — вагранки.

6. Прибудова до першого корпусу цегляна під залізом. Тут машина і котельне відділення, розміром 18x9x7¹/₂ аршина (12,8x6,4x5,3 м).

7. Корпус цегляний під залізом. Тут розміщена слюсарно-складальня майстерня для молотарок, розміром 40x23x5 аршинів (28,5x16,4x3,6 м).

8. Корпус (на другому кордоні двору) двоповерховий, цегляний під залізом. Другий поверх для фарбування і складання; перший: склади матеріалів і запчастин, розміром 120x12x9 аршинів (85,4x8,5x6,4 м).

9. Прибудова (поряд зі складом) одноповерхова цегляна під черепицею. Розташовані кузня, їдальня, амбулаторія для робітників, конюшня (розміром) $63 \times 14 \frac{1}{2} \times 5 \frac{1}{2}$ аршина (44,8x10,3-3,9 м).

10. Навіс дерев'яний для лісоматеріалів, розміром $25 \times 15 \times 6$ аршинів (17,8x10,7x4,3 м).

11. Сарай дерев'яний для різних матеріалів, розміром $65 \times 15 \times 3$ аршини (46,3x10,6x2,1 м).

З початку першої імперіалістичної війни 1914 року завод переходить до Шредера (господарем заводу був племінник Я. Я. Кригера і як німецького підданого його вислали з Росії). Але Шредер швидко збанкрутував і продва завод латвійським капіталістам братам Кожа, але і вони збанкрутували в тому ж році. Завод перейшов до акціонерного товариства, яке складалося із 16 чоловік. Керували заводом від товариства — Кайм — комерційний директор і Б. Окунь — керуючий виробництвом. З переходом в 1915 році в акціонерне товариство завод отримує назву “Богатир”.

Під час війни завод випускає землеробські знаряддя, чавунні і мідні відливки, водопровідні крани, а для оборони: снаряди, двокінні повозки, зброярські прицільні приставки. Якщо в 1914 році тут працювало 120 чоловік, в 1915 році — 150, то в 1916 році — 200.

Активно брали участь робітники в буржуазно-демократичній і соціалістичній революціях 1917 року. Після повалення царя у лютому 1917 року робітники разом із солдатами 46 кулеметного загону, який перебував у Гуляйполі, організували демонстрацію по селу і мітинг на Ярмарковій площі. Організаторами демонстрації були робітники: Со- снов, Бодня, Воробйов, Іван Ілліч Каретник.

І. І. Каретник разом з Коржем виготовляли транспорант, на полотнощі якого написали “Геть царя! Хай живе воля!”

Після мітингу на Ярмарковій площі, на якому коваль-більшовик П. Коростильов оголосив свободу народу, нове життя без царя, робітники заводу разом з іншими взяли участь у роззброєнні пристава і поліції.

В 1918 році багато робітників заводу влилось в інженерно-саперну роту, яка була сформована із робітників підприємств Гуляй-поля. В січні 1919 року майже вся рота загинула (52 чоловіка) від рук білогвардійців під станцією Гуляйполе. Тіла бійців поховано у братській могилі, яка пізніше стала братським кладбищем Жертв Революції. На ньому тепер установлено меморіал.

З початку громадянської війни багато робітників заводу пішло у повстанську армію Махна. З кінця 1919 року більшість із них перейшло в ряди Червоної Армії.

В 1919 році денікінці повісили на воротах заводу “Богатир” Кайма і Б. Окуня (Кайм був комерційним агентом, а Окунь — механіком заводу — Авт.)

Після встановлення Радянської влади на Гуляйпільці завод націоналізували і він діяв під тією ж назвою — “Богатир”.

На початку 1921 року на заводі працювало 38 чоловік, які ремонтували сівалки, борони, букери, двоколки тощо. Вони відремонтували 18 букерів, 2 сівалки, 2 борони. Завідуючим був І. С. Майба.

При заводі “Богатир” організовується Рада народного господарства, яка об'єднує всі підприємства Гуляйполя. Завідуючим раднаргоспу призначили М. М. Ткаченка.

В червні 1921 року на базі заводу за рішенням економічної наради організовується майстерня для профшколи. Але через те, що підприємство почало працювати не рентабельно і не виконувати планів, рішенням зборів від 24 вересня 1921 року воно закривається і передається в приватні руки. Орендарем став Я. Б. Гуревич, комерційний агент, директором Донкін, механіком Кісельгоф. Частина робітників працевлаштовують на завод колишнього капіталіста Кернера та на інші підприємства Гуляйполя.

У грудні 1921 року під час “Тижня допомоги пролетарській дитині” робітники зібрали біля 3-х мільйонів карбованців грошима і продуктів на 50 мільйонів, а також організували дитбудинки у будинку Кригера (зараз тут їдальня заводу). Робітники з 27 жовтня по 27 листопада відрахували 25% своєї зарплати у фонд голодуючих.

В 1922 році на заводі працювало: 2 токарі, 4 слюсарі, столяр, 5 ливарників, 4 ковалі, стільки ж мототобойців, маляр, чорноробочий, кочегар, шорник, два сторожі, змазчик, табельник, конторник, бухгалтер, майстер, завідуючий. Завод працював погано, не виконував планів, робітникам часто затримували зарплату.

Згадує Григорій Антонович Кузьменко, який поступив працювати на завод “Богатир” в 1919 році і трудився там до 1941 року: *“Акціонерне товариство у складі Б. Я. Гуревича, Кісельгофа і Донкіна тривало завод до серпня 1923 року, доки його не закрити Запорізький раднарком, як нерентабельний. Відновив він свою роботу 1 вересня 1924 року. Тут почали ремонтувати і випускати сільськогосподарський реманент і машини (букері, дрельбукері, молотарки і т.п.). Директорами були Кумейко, а потім І. Ф. Макаров”.*

На початку 20-х років двадцятого століття в Гуляйполі було декілька сот безробітних. Робітники заводу “Богатир” винесли на зборах рішення відрахувати два відсотки із заробітної плати у фонд безробітних.

В 1925 році на заводі працювало 28 робітників і 5 службовців. Завідуючим був М. В. Горбатенко. За рік тут виготовили 260 букерів, 100 полілок, 20 жниварок-лобогрійок, 1000 приборів для печей — всього продукції на 50 тисяч карбованців. На заводі стояло два механічних двигуни: 40 сильний (к.с.), паровий локомотив і 18 сильний нафтовий.

На 1926 рік планувалося виготовити 400 букерів, 300 полілок та іншої продукції на 85090 карбованців, а з ремонтом сільгоспінвентаря на 105090 карбованців. Працювало 25 чоловік.

У січні 1926 року Оргнарадою Запорізького окружного партії на заводі "Богатир" утворили партійний осередок (організація). Але він діяв недовго, тому що до 1928 року завод двічі закривався.

У червні-липні 1927 року комсомольська організація організувала стрілецький гурток. Зароблені на суботнику 10 карбованців комсомольці перерахували у фонд політичним в'язням Південного Уельсу.

У жовтні 1927 року завод закрити Запорізький раднаргосп як збитковий.

З 1928 року завод отримав назву артіль "Червоний Богатир" і виконував замовлення для будівельних організацій (рами, двері, лутки тощо). Керували артіллю від Запорізької металопрофспілки І. П. Балицький, від місцевих організацій — Коновалов.

У другій половині 1928 року артіль стала збитковою і її закрили, але переіменували знову відкрили під тією ж назвою. 34 чоловік (із них 32 українці і 2 німці) ремонтують сільгоспмашини, ходи до бричок, воготовляють граблі, пічне литво. В кінці 1928 року головою артілі став Бондар.

На початку 1929 року артіль "Червоний Богатир" отримує назву "Червоний Металіст", головою стає П. Г. Дементьев, а технорук — Олександр Єлисейович Вишняков. Він народився 14 серпня 1893 року в м. Севастополі, росіянин, освіта — середня спеціальна, слюсар-механік, член партії з 1928 року (в грудні 1937 року репресований, а в січні 1958 року помертньо реабілітований), який працював на заводі з 1 жовтня 1929 року. Промартіль спеціалізувалася на ремонті сільгоспмашин та інвентаря.

Поступово зростає випуск продукції і кількість робітників. Так, якщо на 1 жовтня 1929 року в промартілі працювало 40 чоловік і було виготовлено продукції на 43926 карбованців, то через рік, тобто на 1 жовтня 1930 року 368 працюючих дали продукції на 536112 карбованців. В той час працювали в основному чоловіки. Так, із 223 працюючих в промартілі на 1 березня 1930 року було всього

8 жінок. На обліку перебувало 3 члени і кандидат в члени партії, 23 комсомольці. Серед них 98 бідняків, 15 середняків, 184 безпартійних і 13 членів комітету незаможних селян. Якщо поглянути на професії, то тут було 25 ливарників, 6 слюсарів, 2 токарів, 16 ковалів, 80 молотобойців, 5 столярів, 75 чорноробочих, машиніст, інженер.

Більшість робітників трудилось по-ударному і брали зобов'язання працювати на заводі до кінця п'ятирічки (на початку 30-х років поширювався рух за роботу на одному підприємстві до кінця п'ятирічки так, як часті переходи з одного заводу на другий погано впливали на виконання виробничих планів).

6 листопада 1930 року районна газета "Більшовик Гуляйпільщини" (№5) писала:

Завод "Червоний Металіст"

Ударники п'ятирічки

Робочий літєйного цеху Хорошко К. оголосив себе за ударника і законтрактувався до кінця "П'ятирічки" на заводі "Червоний Металіст" і викликає: Ревенка Михайла, Міщенко Ф., Літвіненка М.

Бухгалтер Бойко оголосив себе за ударника і законтрактувався до кінця "П'ятирічки" на заводі "Червоний Металіст" і викликає: Долбіна М. та Ковтуна С."

В суботу, 22 листопада 1930 року, районна газета "Більшовик Гуляйпільщини" подала інформацію під заголовком **"Беріть приклад з заводу "Червоний Металіст"**. "Заслухавши доповідь про міжнародне становище нашої країни та про проведення декади оборони", робітники заводу "Червоний Металіст" (с. Гуляй-Поле) ухвалили колективно вступити до складу членів ТСО - Авіахему й відрахувати 1 відсоток місячної зарплати до фонду оборони.

Одночасно робітники заводу звертаються до всіх колгоспів, кооперативів та радянських установ Гуляйпільщини взяти активну участь у декаді оборони, наслідуючи їх приклад".

Того ж, 22 листопада 1930 року "Більшовик Гуляйпільщини" повідомляв у замітці Дементьева і Увахніна **"Червоний Металіст на XIII Жовтня"**: "Від 12-х до 13-х роковин Жовтня "Червоний Металіст" Гуляй-Поля в декілька разів зріс і впорався зі своїм завданням по-бойовому. Ось цифри, що характеризують нам "Червоного Металіста":

1. Річне завдання 1929-1930 р.р. виконано на 109%.

2. Прориви, що сталися внаслідок реорганізації виробництва з бричкового на вироб свердлових станків та трубоприжимів, в третьому й четвертому кварталі ліквідовані цілком з перших конаньям.

3. На 1930/31 р. планом Вукопромсоюзу належить виробити заводу за I квартал на 180 тис. крб., тобто щомісячно на 60 тис. крб. Але завод склав зустрічний промфінплан на 1-й квартал на 250000 крб., тобто, на 83 тис. крб. щомісячно. За 1-й місяць першого кварталу завод перевиконав свій зустрічний промфінплан на 85 тис. крб., тобто на 104%.

4. Зріст артілі маємо такий: на 1.X.30 року робітників 368 чол. з продукцією за рік на 536112 крб., тобто, кількість робітників зросла на 920%, а продукція збільшилася на 1200%.

5. Продуктивність праці підвищується в спосіб нормування та розбивки роботи на деталі, наближаючи її до передаточної системи.

6. Соцзмагання між робітниками та цехами переводиться в спосіб утворення ударних бригад, занесення кращих робітників на червону дошку, підвищення норм виробітку.

7. Винахідництво та ініціатива робітників відзначається видачею премій та записом на червону дошку.

8. Контракція та ударництво до кінця п'ятирічки були запроваджені викликами робітників — один другого. Перший законтрактував себе коваль Кутенко з 35-літнім стажем на свято врожаю та колективізації. Його виклик дав велике зрушення, вже законтрактувалось 18 робітників — переважно спеців з великим стажем, а також 17 робітниць.

Такими темпами та з такими досягненнями "Червоний Металіст" буде йти від 13 до 14 Жовтня.

Ударники

На Гуляйпільському заводі "Червоний Металіст" помічається підвищення темпів соцзмагання та ударництва. Робітники зрозуміли, яку шкоду чинить перехід їх з одного заводу на інший, і законтрактувалися за заводом до кінця п'ятирічки, оголосивши себе за ударників. Подаємо прізвища цих робітників: майстер ливарного цеху Т. П. Черненко, молотобійник О. Моргун, Ів. Кураш, А. Погребач, Л. Макаревич, Л. Зогот, Я. Сладков, М. Ревенко, ковалі М. В. Крупій, С. М. Панченко, Я. Семенченко, М. Шепель і Г. С. Коростильов.

Робітниці заводу Л. Коростильова, Г. Емеш, Б. Рабинович, Н. Веретельникова, Сахно, Волкова, Рітнер, Ж. Пинкіна, Дуся Касьянова, Гіпсман, Розова, Акуличова, Дениска, Єлисевич, Майзліна, Бонічка та М. Емеш, оголосивши себе за ударниць та законтрактувалися до кінця п'ятирічки, закликають всіх робітників і робітниць наслідувати їх приклад".

З другої половини жовтня 1930 року промартілі організовується партійна організація. Секретарем обрали Волкову. У грудні заяви про прийом у партію подали Г. А. Кузьменко, М. І. Ревенко і П. Т. Черненко.

Партійна організація разом із адміністрацією проводить велику організаторську роботу по мобілізації колективу на виконання виробничих завдань. Так, план 1930 року виконано на 109%, а в 1931-му випускалось продукції на суму 86 тисяч карбованців при плані 60 тисяч в місяць. Крім основного плану допомагала промартіль молодим колгоспам у ремонті сільгоспінвентаря.

У грудні 1930 року ще 20 робітників: Федір Закарлюка, Іван Друян, Яків Горпинич, Олександр Соловей, А. Дерев'яно, Д Троян, Микола Самойлов, Іван Бодня, бригада Дубченка стали на ударну вахту або (як тоді казали) оголосили себе ударниками.

За ударну роботу по виконанню планів і за участь в раціоналізації в 1930 році чимало робітників преміювали. Так, О. Є. Вишняков отримав технічну енциклопедію, Федір Шишов — пальто і матерію на костюм, Василь Кригер і Микола Тютюнник — чоботи, Григорій Кузьменко, Микола Похила, Петро Зуйченко і Микола Литвиненко — бушлати і т. д.

Робітники активно підписувались і на позику індустріалізації (на 6500 крб.) країни, купили облігацій 9% державної позики на 2200 крб., відпрацювали один день на користь радіофікації Гуляйполя і району, а зароблені гроші віднесли в райвиконком.

Працювали робітники по 8 годин, а в ковальському цеху — по 7,5 години. З 1 вересня 1930 року промартіль перейшла на 5-денний робочий тиждень (ковальський цех працював на три зміни, механічний — на дві, а ливарний — 10-11 годин на добу).

В 1932 році перед жнивими промартіль взяла шефство над молоддю сільгоспартілі "Заповіт Леніна" і ця дружба тривала більше 30 років.

В 1934 році промартілівці виготовили 54 тисячі сільськогосподарських, 20 тисяч коксових вил, 370 тонн радіаторів для опалення, 184 ланцюгів сільськогосподарських і корабельних, 468 насосів для поливання городів, 113 шістнадцятитонних ексцентрикових насосів — всього було вироблено продукції на 2230700 карбованців. Випуск литва довели до 20 тонн на добу. В механічному (начальник Василь Кригер) і в ливарному (Д. Міщенко) цехах впровадили госпрозрахунок.

Партійна організація (секретарі тов. Сорока, а з 1935 року Григорій Атономович Кузьменко) і адміністрація (голова О. Є. Вишняков) доклали чимало зусиль для мобілізації колективу на виконання доведених завдань.

З 1935 року промартіль почала випускати кухонні і столові ножі та виделки. Майже все обладнання і всі пристосування для випуску нової продукції було виготовлено своїми силами, тобто робітниками артілі. За рік зробили 100 тисяч комплектів виделок і ножів.

В 1937 році партійна організація складалася з 4-х членів і 2-ох кандидатів у члени партії. За 1939-1940 р.р. в члени партії було прийнято 5, в кандидати — 8. В 1940 році на обліку перебувало 14 комуністів.

Ряди комсомольської організації зростали, якщо в 1937 році було 55 членів ВЛКСМ, то в 1940-му — 65.

На початок 1937 року в артілі працювало 700 чоловік. В цей період, коли в районі постало питання про встановлення пам'ятника В. І. Леніну, металісти виступили ініціаторами. На одному із районних партійних активів голова промартілі "Червоний Металіст" О. Є. Вишняков запевнив, що колектив бере зобов'язання придбати і встановити пам'ятник Великому вождю. І слово своє дотримав. О. Є. Вишняков дістав у Києві (чи в Дніпропетровську) гіпсову модель бюста. Модельник Ігнат Михайлович Домбровський виготовував стержневі ящики і модель тулуба. Формувальники Микола Іванович Литвиненко і Семен Дмитрович Маловічко працювали над формою три дні. (Декілька слів про С. Д. Маловічка. Народився він 10 травня 1893 року в Гуляйполі у сім'ї робітника — батько працював на різних роботах на заводі. З 1914 року був учнем в ливарному цеху заводу Кригера, з 1916-го — ливарник. Під час німецької окупації 1941-1943 р.р. працював на заводі на різних роботах. З 1943-го і до виходу на пенсію в 1956 році був майстром ливарного цеху). Після заливки і охолодження отливку обрубали і зачистили в механічному цеху. Тут же була попередньо зібрана фігура (складалася з двох частин — бюста і тулуба).

До цього на площі, де було закладено парк (колишній майдан і територія церкви), працювали робітники і колгоспники підприємств і колгоспів Гуляйполя. Для встановлення пам'ятника в парку із робітників артілі була організована бригада, яку очолив Григорій Семенович Бодня. В урочистій обстановці пам'ятник В. І. Леніну в центрі міста Гуляйполя був відкритий 1 травня 1937 року. В 1937 році чотири місяці головою артілі був Г. А. Кузьменко, потім аж до 1939 року — Романенко.

В 1938 році промартіль отримала 610 тисяч карбованців прибутку. У виконанні виробничих планів колективу допомагали і раціоналізатори. В цьому році вони впровадили у виробництво 41 свою раціоналізаторську пропозицію, що дало умовно-річну ефективність на 20320 карбованців.

Високопродуктивно трудилися металісти під керівництвом партійної організації (секретар М. М. Новіков) у передвоєнні роки. Стахановці промартілі М. Шалигін, М. Батрак, Г. Шрамко, І. Северин з ножового цеху, Іван Шамрай, Григорій Цюпкало — з ковальського, І. Пузанов, П. Карпенко — з механічного, Х. Рябко, О. Бодня — з модельного, комуністи Микола Похила, Г. Зінченко та інші в дні підготовки і роботи XVIII з'їзду партії стояли на трудовій вахті і виконували плани на 180-200%.

Але не тільки роботою жили металісти.

Весною 1938 року Петро Юхимович Онищенко організував у промартілі футбольну команду "Спартак". Першими гравцями були Петро Зімбицький (капітан), Володимир Козлов (воротар), Олександр Янголечко, Микола Чучко, Василь Шишов, Микола Зайцев, Василь Мошинець та інші.

Спочатку проводились тільки товариські зустрічі, був свій і суддя-любитель Олексій Козаченко. Ігри проводились кожної неділі о 18-й годині. Перший свій матч "Спартак" зіграв 1 травня 1938 року з командою районного Будинку культури і програв з рахунком 1:2, гол забив Микола Чучко. Наступної неділі "Спартак" виграв матч (1:0), гол забив Петро Зімбицький.

Поступово спартаківці набували ігрового досвіду у зустрічах з пологівськими, бердянськими і покровськими футболістами. В цьому ж році команду запросили в м. Мелітополь на відкриття стадіону "Спартак". Ігра закінчилася внічию — 2:2, голи забили Микола Зайцев і Василь Шишов.

В 1939 році головою артілі був Куценко, потім — Костянтин Гаврилович Сліпченко.

В 1940 році "Червоний Металіст" виготовляв виделки, ложки, ножі-секатори, пічне литво тощо.

Всі сили на захист Вітчизни

1941-й рік. Червень. Мирна праця радянських людей була перервана підступним нападом фашистської Німеччини на Радянський Союз. Більше ста металістів пішло на захист рідної Батьківщини. Ті, хто залишився, працювали з подвоєнною енергією, щоб дати побільше країні продукції. В перші дні війни формувальник-комуніст т. Зінченко виступив у районній газеті "Сталінським шляхом" з ініціативою працювати ще краще. Він писав: "Я працюю формувальним ливарного цеху промартілі "Червоний Металіст". До цього часу виконував норми на 200%, тепер зобов'язуюсь виконувати норми в середньому на 250%. Закликаю весь колектив нашого підприємства

ства підтримати мій почин, щоб за нами пішли всі трудящі.

Стахановською працюю дамо державі стільки продукції, скільки це потрібно для перемоги над ворогом.

До праці, до зброї, товариші!"

Почин тов. Зінченка підтримали робітники не тільки промартілі, але і всіх підприємств міста. Про це можна прочитати на сторінках районної газети.

За короткий строк робітники промартілі "Червоний Металіст" освоїли випуск шабель для армії. Але їх виготовлено невелику кількість через окупацію району німецько-фашистськими загарбниками.

В липні 1941 року секретар парторганізації підприємства Петро Бодня писав у районній газеті: *"Всі цехи промартілі "Червоний Металіст" облетіла новина про те, що тепер Великий Сталін керує радянськими полками в їх боротьбі за розгром гітлерівських банд. Радісно забилися серця радянських патріотів, ще з більшою енергією працюють члени промартілі..."*

... Робітничий колектив промартілі набагато збільшив продуктивність своєї праці. Стахановець ковальського цеху тов. Шамрай Іван в ці дні виконує свої виробничі завдання на 300%, стахановка ножового цеху тов. Біжан Марія — на 150-160%.

Робітники промартілі заявляють:

— Ми будемо працювати так, щоб з кожним днем збільшувати нашу міць, примножувати силу Червоної Армії. Немає у нас іншого завдання як організація розгрому підлого ворога, фашистських кривавих сабок і їх вожака-людодоїда Гітлера.

При самовідданій роботі в тилу по забезпеченню фронту всім необхідним наша відважна піхота, наші героїчні танкісти, наші славні льотчики з честю виконують цей свій обов'язок".

В 1941 році головою артілі працював Лібус.

На початку жовтня 1941 року місто було окуповано німецько-фашистськими загарбниками. З перших днів вони зігнали в промартіль всіх робітників і службовців, які залишилися з тих чи інших причин в місті і заставили їх працювати. Фашисти надавали велике значення заводу для виконання воєнних замовлень. Вони навіть привезли сюди підбитий літак на ремонт, але його не тільки не відремонтували, але і не встигли вивезти під час втечі у вересні 1943 року. Робітників окупанти примушували працювати по 12 і більше годин на добу, щоб збільшити виготовлення запчастин до різного виду зброї. Але на склад надходило продукції дуже мало, майже вся йшла у брак.

Радянські люди не могли працювати на фашистів і всіляко саботували їх розпорядження. Крім того, кожен цех виставляв свого

чергового, який своєчасно подавав умовний сигнал, що іде комендант — фашистський директор Кеслер. Тоді робітники починали працювати, удаючи, що вони добросовісно трудяться. Крім місцевих жителів на заводі працювало багато і військовополонених.

Патріотично налаштовані люди засипали пісок в картера автомашин, виводили із ладу обладнання і пристосування, гнули вали трансмісій, випадали зуби шестірень вальцюпрокатного стану і т.д. На заводі було чотири крупних аварій і дуже багато дрібних, які зупиняли цехи, а то і завод на декілька днів.

Восени 1941 року фашисти направили чавунну фігуру В. І. Леніна, встановлену в центральному парку міста, на переплавку. Працюючи в цей час Андрій Маркович Семенюта, Микола Федорович Усатенко, Микола Васильович Шейко, Григорій Герасимович Шамрай, Григорій Семенович Бодня і Микола Іванович Самойлов, як писала обласна газета "Червоне Запоріжжя" 1 січня 1944 року: *"...зуміли сховати і зберегти пам'ятник вождю. Хоч за це їм загрожував і розстріл, але патріотично налаштовані робітники не злякались цього. Вони сподівались на визволення і знали, що їх праця не пропаде..."*

Названі товариші доставили пам'ятник до копра, зробили заглиблення, уклали частини фігури і зверху наклали різний метолобрухт. Зі сторони не можна було взнати, що під металом заховано.

Під ударами Радянської Армії німецькі загарбники втікали, знищуючи все на своєму шляху. Фашист Кеслер перед відступом всю свою злобу вкладав у знищення машин і обладнання, власноручно підкладав вибухівку і зривав. Руїни, попелище було залишено фашистами там, де раніше красувалися цехи і будівлі.

На відбудову працюємо

Буквально на другий після визволення 15 вересня 1943 року нашого міста від фашистського ярма на відбудову заводу прийшли всі робітники і пенсіонери, які мешкали в Гуляйполі. Завод став називатися чавунно-ливарним — завод промартілі "Червоний Металіст".

Півтора місяці наполегливої праці дали свої результати: почали працювати ливарний і ковальський цехи, відновили роботу механічний цех, силова, встановили молот "Аякс", ковальський горн, прес, почала будуватися вагранка. Налагодили випуск ножів, ложок, совків.

Бригади майстрів Г. С. Бодні (монтажна), Петра Юхимовича Онищенко (ковальський цех), Семена Дмитровича Маловічка (ливарний) виконували норми на 180-200%. Ковалі Іван Микитович Моргун, Федос Корнілович Шамрай, формувальники Єліфан Федорович Рябко, Микола Іванович Литвиненко, які прийшли на завод, одразу після визволення міста, виконували подвійні норми за зміну.

Це був важкий час у всіх відносинах: не було в достатній кількості матеріалів і сировини для роботи цехів, продуктів і мануфактур тощо. Про це даже добре говорить наказ №6 від 30 жовтня 1943 року з питання підготовки до 26 річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції. Подаємо його повністю:

Наказ
по заводу "Червоний Металіст"
м. Гуляйполе №6 30 жовтня 1943 року
п. 1

Наближається великоураочисте пролетарське свято — 26 річниця Великої Жовтневої соціалістичної революції. Наш завод, як одне із найкрупніших підприємств міста Гуляйполя, повинен зустріти Велике Жовтневе свято новими досягненнями у виконанні плану і відбудові цехів. Необхідно врахувати, що ми будемо проводити це Велике свято у дні, коли ще фашистський звір повністю не знищений. Коли ще краці сини нашої Батьківщини, нашого народу, воюють на полях Вітчизняної війни за нашу Батьківщину, за нашу честь і свободу, коли ворог, відступаючи, зруйнував все, що ми із року в рік у мирний час створювали для оформлення нашого свята.

Тому звертаюся до всіх робітників і службовців нашого заводу допомогти заводу: кожного, хто хоч щось має для художнього оформлення (прапори, портрети вождів, шматки і шматочки червоної та іншої мануфактури, кольоровий папір, фарби та інші матеріали), прошу принести і здати їх в комісію, яка створена по підготовці до свята Великої Жовтневої соціалістичної революції.

Сподіваюся, що робітники і службовці заводу гаряче відгукнуться на цей заклик і кожен по можливості допоможе своєму підприємству в підготовці до свята Жовтня.

п. 2

Для підготовки заводу до святкування 26-ї річниці Великої Жовтневої Революції створити загальнозаводську комісію у складі:

1. Шейка М. В. — голова
2. Трояненко М. П.
3. Моргун І. М.
4. Бодня Г. С.
5. Плющій Г. С.
6. Бодня Г. Д.
7. Селімовська Л. А.
8. Кириченко Г. Г.
9. Шевченко А.

Вищезазначеній комісії негайно приступити до роботи по збиранню матеріалів і розробці плану по художньому оформленню заводу.

Директор заводу (підпис) **МИРОНОВ**

Робітники підняли фігуру пам'ятника В. І. Леніну з металобрухту, відремонтували її. На фігурі була відбита кисть правої руки, яка кликала вперед. Формувальник М. І. Литвиненко зробив відбиток своєї кисті і його прикріпили, а щоб не було видно місця з'єднання наклали металеву стрічку (з боку виглядало як манжет сорочки).

Бригада під керівництвом Г. С. Бодні встановила фігуру на старому місці в парку міста і 11 листопада 1943 року його відкрили в урочистій обстановці.

Де кілька слів про Г. С. Бодню. Народився 25 травня 1909 року в м. Гуляйполі в сім'ї селянина. Рано залишився без батьків: батько помер, коли хлопцю було два роки, а мати, — коли йому виповнилось дев'ять років. Виховувався у дядька — теж селянина. В 1919 році закінчив два класи в одній із шкіл Гуляйполя і до 1930 року працював у сільському господарстві. В тому ж році поступив на завод "Червоний Металіст" спочатку молотобойцем, з 1931 року працював ковалем, з 1932 року — мотористом, з 1933-го — слюсарем-монтажником, в 1938 році став майстром механічного цеху.

Під час окупації міста німецько-фашистськими загарбниками працював на заводі на різних роботах, бо в армію не взяли через незадовільний стан здоров'я. Після визволення міста в 1943 році був майстром і начальником механічного заводу, з 1950 року — начальник цеху предметів широкого вжитку, а з 1960 року — завідуючий інструментальним відділенням заводу.

Та повернемося в 1944 рік. Вже на 1 січня було виготовлено продукції на 380 тисяч карбованців (виделки, ножі, сковорідки тощо).

З кінця червня 1944 року вступає в дію вільний цех (в ньому встановили прокатний стан, граторізу, преси, вентилятори та ін.).

Рішенням уряду Української РСР завод почав виготовляти запчастини до тракторів (поршневі кільця), а потім 25-сильні нафтові двигуни. В цей же час виробляються три - і чотирирожкові і коксові вила, засувки "Лудло", пічне литво тощо. План січня 1945 року механічний цех (майстер Г. С. Бодня) виконав на 150%, токарі Микола Степанович Сірінюк і Василь Остапович Білай — на 250-249%, формувальник Василь Єгорович Бодня — на 440%.

На честь дня перемоги над Японією В. Є. Бодня здійснив норму на 200%, токар Микола Петрович Тютюнник і слюсар Олександр Лук'янович Куш — на 250%, а робітниця механічного цеху Олександра Федорівна Шевченко зустріла новий (1945) рік виконанням норми на 300%.

Вони воювали чесно

Із понад ста працівників заводу, які на початку Великої Вітчизняної війни (червень-вересень 1941 р.) були мобілізовані райвіськоматом у Діючу армію, на жаль, імена встановлено тільки 82. Більшість з них загинула на фронтах. Прикро але, поки що і занесено в Книгу пам'яті 46 прізвищ.

Тільки в 1941 році загинули:

працівник *Балак Микола Павлович*,
начальник ливарного цеху *Білецький Микола Лазарович*,
вагранник *Коган Андрій Олексійович*,
вибійник *Логвиненко Іван Іванович*,
вагранник *Тимошенко Микола Якович*,
працівник *Усаєнко Іван Єлисейович*,
слюсар *Шейко Григорій Васильович*,
комірник *Шабрат Михайло Калістратович*.
Семеро з них вважаються пропалими безвісті.

Полягли на фронтах у різні роки війни працівники заводу, які до мобілізації 1941 року трудилися тут десять і більше років. Це:

токарі — *Крат Григорій Григорович*,
Пузанов Іван Іванович,
ковалі — *Рогач Іван Петрович*,
Рогач Михайло Іванович,
Домашенко Павло Никонович,
Зінченко Яків Михайлович,
Плющій Петро Степанович,
мотористи — *Домашенко Андрій Федотович*,
Коростильов Микола Прохорович,
молотобійці — *Махно Михайло Григорович*,
Яланський Антон Степанович,
вагранник — *Сіріньок Василь Данилович*,
залівник — *Семенюта Григорій Федорович*,
строгальник — *Бушля Григорій Дмитрович*,
працівники — *Шевченко Григорій Іванович*,
Накостенко Володимир Харламович.

Бракувальнику Рябку Сергію Андрійовичу, який поліг на полі бою 12 грудня 1941 року було тільки 23 роки, а шліфувальнику Скворцову Василю Даниловичу (помер від ран 7 квітня 1944 року) — лише 25-й рік.

P.S. Повернулися з фронтів Великої Вітчизняної війни:
стругальник — *Перебийніс Олексій Степанович*,
формувальник — *Забава Павло Демидович*,
шліфувальник — *Власенко Григорій Маркович*,
залівальник (потім майстер) — *Бондаренко Дмитро Іванович* та ін., які добросовісно до виходу на пенсію працювали на рідному підприємстві.

Опалений війною

... Руді язики полум'я жадібно лижуть обличчя, руки, груди. А неслухняні пальці ніяк не можуть розстебнути шолом, розірвати комбінезон... Нестерпний біль сковує все тіло. Від диму нічим дихати. Покликати на допомогу, але спазма стискає горло.

— А-а-а... — виривається тільки з обпечених губ.

— Заспокойтеся, хворий. Вам не можна рухатися... Заспокойтеся. Все буде гаразд... — відкілясь здалеку напливає лагідний жіночий голос.

Петро відкриває очі і крізь щілини пов'язки бачить медичну сестру...

Вже другий тиждень в госпіталі борються за життя обгорілого танкіста. З екіпажу тільки він, механік-водій, та командир машини залишилися живими.

Від природи сильний організм, велика жадоба до життя перемогли. Старший сержант Петро Бальсанко став поправлятися.

— Ну й терплячий ти! — із заздрістю і повагою говорили йому опісля сусіди по палаті.. — Тільки, як втратиш свідомість, стогнеш, а так, наче крем'янь.

Проходили танкіста розповісти про себе, про своє життя.

В один з довгих госпітальних вечорів Петро повідав свою історію.

Вона, як у всіх тоді, складалася в двох періодів, дуже далеких один від одного, — довоєнного і воєнного.

До війни Петро Андрійович вчителював у Гуляйполі. Не можна сказати, що робота йому не подобалася. Але відчував, що він за покликанням механік. З захопленням вивчав молодий учитель автосправу. Але по-справжньому займатися технікою зміг тоді, коли був призваний на дійсну службу в Червону Армію.

Так в 1940 році Петро Бальсанко став слухачем Московської полкової школи танкістів.

Треба зазначити, що вже тоді в танкових формуваннях були чудові кадри. До танкових училищ і шкіл йшли кращі трактористи,

шофери, механіки, комсомольці, добре знайомі з технікою, безмежно віддані Радянській Батьківщині. Саме таким був наш земляк комсомолец Петро Бальсанко.

Весною 1941 року, коли буйно цвіли сади, Петро приїхав на місце свого призначення — в місто Брест-Литовськ. Там йому довелось 22 червня в числі перших випробувати віроломність фашистів...

Шляхи... шляхи... Скільки пройшов їх танкіст. Білоруські болота і переправи через сивий Дніпро, Можайськ і Лагода. І всюди бачив попелища, які залишали після себе гітлерівці, і тисячі убитих радянських людей.

Про власну смерть якось і не думалося. До одного випадку. Було це в розвідці в Калінінській області. Їх послали добути "язика". Благополучно добралися до ворожого бліндажу, зняли охорону і вдерлися в нього. Здавалося, що перебили всіх фашистів, захопили одного офіцера. І раптом Петру здалося, що ззаду його хтось є. Обернувся — і побачив над собою занесений ніж. Але радист Сумарадзе випередив німця... Коли небезпека минула, Петро зняв з себе шолом і провів рукою по голові. В руках залишилося пасмо волосся...

А це було під Старою Русою. Чотири танки, в тому числі і його, вели розвідку боєм. Машини увірвалися у вороже розташування. І тут снарядом була пошкоджена гусениця. Полагодити її можна, є і запасні траки. Але під градом куль, осколків це зробити нелегко. Все ж вилізли з машини і залягли під нею, стали готуватися до ремонту.

Вибух величезної сили потряс танк. Петро пам'ятав, що його оглушило, осліпило. Щось гаряче обпалило обличчя, руки, тіло. Він ще бачив, як полум'я охопило одяг його товаришів, чув крики, стогін... Опам'ятався вже в госпіталі. І ось лежить весь перев'язаний — голова, обличчя, руки, груди в бинтах...

Три місяці довелось лікуватися.

— Відвоювався, — сказали йому на медичній комісії. — Але духом не падай. В тилу тепер теж, як на фронті...

Куди не звертався з проханням зарахувати в діючу армію або хоч в партизанське з'єднання, всюди відмовляли: не те здоров'я.

Працював у Горькому на меблевій фабриці виробничим майстром. І весь час клопотав, щоб відпустили на фронт. Нарешті він добився направлення в армію. Спочатку працював на аеродромі, потім був переведений у артилерійську дивізію резерву Головного командування. За бездоганну службу його не раз відзначали. В грамоті, підписаній командуючим військами Ленінградського військового округу Маршалом Радянського Союзу Говоровим та Членом Військо-

вої ради Богаткіним, говорилося: "... Спасибі Вам, дорогий товаришу, за чесну службу Вітчизні. Ваших бойових заслуг у Великій Вітчизняній війні Батьківщина і Ленінград не забудуть ніколи..."

Демобілізувавшись, Бальсанко повернувся в Гуляйполе. Трудився в автороті, будував Волго-Донський канал. А останні роки працює нормувальником на заводі сільськогосподарських машин. Комуніст, громадський активіст Петро Андрійович всього себе віддає людям.

1970 р.

Офіцер Брацило

"Здрастуй, дорога мамо!.. Прийміть гарячий привіт від мене, Вашого сина, і від моєї подруги Віри. Знаходимось ми на фронті, служимо в одній частині... Новин у нас особливих немає. Рухаємось вперед, звільняючи від німецько-фашистських військ місто за містом, село за селом... Ми весь час стрімко рухаємось вперед і тому вона (пошта) рідко коли наздоганяє нас. Ну це не біда, раз ми рухаємось вперед, значить ближче до перемоги, ближче до кінця війни. Я живий і здоровий, то вже добре... По мені не журіться, не тужіть, скоро приїду додому. Я вже недалеко від Берліна..."

Це рядки з останнього листа Володі Брацила, написаного 13 березня 1945 року своїй мамі Ганні Тимофіївні.

"Я вже недалеко від Берліна"... Солдат жадав перемоги, чекав мирної тиші.

Та його мріям не судилося здійснитися. Через чотири дні після цього Володі не стало. Невблаганна смерть обірвала життя земляка, коли йому йшов 26 рік. Коли такою близькою була жадана Перемога...

Мабуть, кадрові робітники заводу сільськогосподарського обладнання (колишнього "Червоного Металіста") ще й досі пам'ятають жвавого культмасовика Володю Брацила. Юнак прийшов на підприємство після семирічки і з головою поринув у роботу. На початку 1941 року він — курсант Телавського стрілецько-мінометного військового училища. Велика Вітчизняна війна внесла в життя Володимира, як і кожного з нас, непередбачені корективи. Згадаймо, який то важкий період був для радянських людей.

Молодий офіцер Брацило з воїнами свого підрозділу обороняє Кавказ. Після поранення його призначають командиром мінометної батареї гірсько-стрілецької дивізії. За проявлений героїзм представляють до нагородження медалями "За бойові заслуги", "За оборону Кавказу". Потім — друге поранення. В Кисловодському госпіталі

вранці 16 вересня 1943 року по радіо слухав зведення Радінформбюро. З нього він дізнався про звільнення рідного Гуляйполя від німецько-фашистських загарбників. І юнак спішить поздоровити рідних з такою радісною подією.

Офіцер Брацило визволяв Керч, Крим... “В П’ятигорську, Краснодарі, Кисловодську, Керчі та інших містах, — пише в листі додому Володимир, — я бачив тисячі і тисячі закатованих гітлерівцями наших громадян. Ми відплатимо ворогу за скоєні ним злочини”.

Велика у воїна робота. Де тільки не побував Володимир за два роки війни. Мав два тяжкі поранення, переніс дві операції. Лише за одне поранення на його тілі медики нарахували 32 рани. Та навіть в цей час оптимізм б’є ключем в його листах: “Фашистам приходить кінець. Перемога буде за нами!..” — пише він додому.

Останнім часом (кінець 1944 року — початок 1945 року) В. Брацило громив ворога в Східній Пруссії. “Я живий-здоровий, — пише він матері. — Працюю командиром, старший лейтенант, нагороджений орденом “Червоної Зірки”. Скупі фронтові рядки. А за ними стоїть надлюдське напруження, стогін землі, дим згарищ і подвиги. Хоч для солдата вони були звичайними буднями...”

Володимир загинув смертю хоробрих при звільненні польського міста Данцига.

Його немає в живих. Та за нього говорять пожовклі від часу сторінки щоденника, листів.

За різних обставин вів записи господар зшитка: вдень і вночі, в хвилини короткого перепочинку і в години жорстоких боїв. І в цьому легко пересвідчитись, варто лише перегорнути його сторінки: то спокійний рівний почерк, то стрімкі, квапливі рядки.

Вірні друзі Володимира бережно віднесли до пам’яті свого товариша. Після смерті воїна вони переслали матері листа і щоденник. З сторінок їх постає образ мужнього воїна з своїм баченням світу, з цікавими роздумами над змістом життя, образ здібного командира і організатора.

Ось один з епізодів. В сорок третьому в армію призвали юнаків 1925 року народження. Саме з таких підлітків було сформовано і батарею, якою командував старший лейтенант Брацило. Звісно, контингент новачків був “сирий”, який ще не нюхав пороху і не мав ніякого уявлення про військову справу, про наше озброєння. У виключно короткий строк, за 2,5 місяця, їх навчили військовій справі. І в першому ж бою вчорашні підлітки показали свою перевагу над злісним ворогом. “Билися як панфіловці, проявляючи зразки мужності, відваги, витримки...” — занотував у щоденнику командир. Тепло відгукувався він про своїх бойових побратимів Павла Паська, Миколу Бобнева, Василя Сотникова та інших.

Комуністично-комсомольська батарея, очолювана Брацилом, славилася по всьому фронту. Батарея налічувала 14 комуністів і 30 комсомольців. “Вони — богатирі Батьківщини нашої. Вони в мене всі орли, герої. У багатьох з них груди прикрашені орденами і медалями... Вони гордість і гідність нашої бойової слави” — читаємо в листі.

В іншому місці Володимир похапцем занотував донесення “...Розгромлено до двох рот піхоти противника”, “Знищено до двох взводів піхоти гітлерівців, витрачено 145 мін”.

Племінник Володимира Микола й досі з хвилюванням перечитує дядьків лист: “Вчись, Колю, тільки відмінно. А я від тебе не відстану... Якби ти подивився на роботу мою або моїх хлопців, неодмінно сказав би: “Молодці!”..

Нашу розповідь про відважного земляка хотілося б закінчити словами листа, надісланого однополчанами матері Ганні Тимофіївні: “Ваш син достойний слави нашої великої Батьківщини. Гордіться своїм сином!..”

Ним гордяться. Він живий в пам’яті людській. Як і мільйони інших, хто поклав життя на алтар Перемоги.

1966 р.

Ех, дороги...

Повістку принесли о першій годині ночі. Павло тільки-но повернувся з чергування в амбулаторії Першотравневого заводу, де працював після закінчення фельдшерської школи. Це не було несподіванкою для юнака: вже майже два місяці йшла війна, деякі з його старших товаришів уже пішли на фронт. “Треба в Гуляйполе матері написати”, — майнула думка...

Так 18 серпня 1941 року Павло Дубченко був призваний Осипенківським (нині Бердянський) міським військоматом до лав Червоної Армії на захист Радянської Батьківщини.

Павло швидко пройшов курс молодого бійця. А потім знову дорога — в напрямку Таганрог — Ростов. Перехід робили вночі, а вдень маскувались у лісосмугах від фашистської авіації. З фронту йшли гіркі вісті, ворог був уже десь біля Дніпропетровська.

Біля Армавіру Дубченко попав у роту зв’язку. Вивчав апаратуру, тягав котушки. Разом з ним в роті було ще 12 фельдшерів, Учителі, юристи. Заняття, тривоги, нальоти ворожих літаків і бомбардування вимотували сили. Нерви були напружені до краю. В одну з таких ночей їхню роту підняли по тривозі: почався наліт авіації. Бійці відкрили по літаках вогонь з гвинтівок. В цю ніч Павла була вперше поранено.

Після лікування Дубченко наздогнав свою частину біля Грозного. А скоро, якраз на Новий, 1942 рік, його відправили на фронт. І пішли безкінечні фронтові дороги — то курні, то по коліно в багнюці, то завалені снігами. Куди тільки не кидала доля нашого земляка...

В тридцятиградусні морози другої зимової зими в одному з запеклих боїв недалеко від Краматорська санінструктор Павло Дубченко виніс за добу з поля бою 43 тяжко поранених бійців. У бою загинули майже всі його товариші-санітари. 26 лютого під час бою, коли Павло робив перев'язку солдату, його знову поранило. Але від евакуації в госпіталь він відмовився. Вже в медсанбаті його відшукав кореспондент фронтової газети і повідомив, що за мужність і відвагу Павла нагороджено орденом Червоної Зірки. Дубченко незабаром побачив свій портрет у газеті.

Ще не зовсім зарубцювалася рана, а Павло разом з санітаркою Марією перевозили з передової поранених. Це було під Слав'янськом. Наші війська відступали на Схід.

В цей час Дубченкові запропонували вступити до Куйбишевської військової академії. Це було давньою мрією юнака. Алу і тут війна розпорядилася по-своєму. З строю вибували медичні працівники і фельдшер залишився в дивізії.

Особливо пам'ятними були для воїна літо і осінь 1942 року, коли війна закинула його на Кавказ. 230 стрілецька дивізія, в складі якої тоді він воював, була розчленована німцями на дві групи. Після тяжких безперервних боїв частини дивізії відійшли і зайняли оборону в горах Кабардино-Балкарії. Тут з різних полків був сформований загін імені Церетелі. Відірваний від основних частин, загін потрапив у оточення. До самої зими доводилось кочувати в горах. Бійці з мужністю переносили голод, холод, хвороби, постійні обстріли і бомбардування. Дубченко ледве тримаючись на ногах, допомагав пораненим, хворим. Тільки зимою з підходом наших частин загін вийшов з оточення. І знову Дубченко на передовій — то виносить поранених, з поля бою, то стоїть біля операційного столу, борючись разом з хірургами за життя бійців... Воював на Кубані, на Україні.

... Йшов 1943 рік. В складі 301 стрілецької дивізії, якою командував тоді полковник Володимир Семенович Антонов, Дубченкові довелося визволяти рідні місця. Ніколи не забути йому тих вересневих днів... Перше відділення медсанбату знаходилось у хатах на південно-східній околиці села Дорожнього. Павлу Євтуховичу доручили тоді на машині перевезти поранених до Гуляйполя в Херсонську школу, де знаходилось друге відділення медсанбату.

— Серце стискувалось від радісного і одноразово тривожного почуття, — згадує про цю поїздку Дубченко. — Радісно, що місто наше тепер вільне від гітлерівців, і хвилювався: а як дома, чи живі рідні?

... Рідна хата була зруйнована. Зустрів одну матір. Брат і сестра воювали на фронті, а найменша сестричка ховалась від німців десь у родичів. Так і не побачились. Гуляйполе мало тяжку картину: всюди сліди війни, руїни, догорав завод...

— Нічого, відбудуємо, — думав воїн, — ще кращими будуть наші міста і села. Ось тільки доб'ємо фашистів...

День Перемоги наш земляк зустрів у Берліні, куди прийшов 2 травня з військами Першого Білоруського фронту...

В серпні цього року гуляйпільці зустрілись на своїй землі з ветеранами 301 Сталінської ордену Суворова і ордену Кутузова стрілецької дивізії, що визволяла Гуляйпілья. Ніколи не забути всім, хто був присутній на міському мітингу хвилюючої зустрічі двох воїнів — колишнього командира дивізії Героя Радянського Союзу генерал-майора Володимира Семеновича Антонова і лейтенанта медичної служби запасу Павла Євтуховича Дубченка. Не раз доводилося фельдшерові перев'язувати рани свого командира дивізії. І ось зустрілися вони на батьківщині Дубченка, щоб розповісти людям, якою ціною завойовали вони щастя і незалежність. 1967 р.

Комсомольська юність

За рік до війни Ніна успішно закінчила семирічку. Здібній учениці вчителі радили навчатися далі. Але сестра, яка після смерті батьків виховувала Ніну, не мала такої можливості. "Що ж, — вирішила дівчина, — пора починати самостійне життя".

Райком комсомолу направив Ніну Скворцову на курси бібліотекарів. Через деякий час вона вже працювала за обраною професією в Орджонікідзе, своєму рідному місті.

Не одну ніч без сну провела Ніна в перші місяці війни. Мучили сумніви, що вона робить не те, що потрібно комсомольці в такий час. І як тільки в місті з'явився перший евакуйований з України завод, пішла туди. Професією тоді опановували швидко. По 12 годин тривали зміни: виготовляли снаряди. Особливо важка була нічна. Дівчина ледве добиралася додому.

Коли небезпека нависла і над Північним Кавказом, почалася евакуація підприємств, радянських установ, населення. Завод, на якому працювала Ніна, збирався переїжджати в Тбілісі. Більшість робітників-комсомольців влилася до народного ополчення. Серед них була і Ніна Скворцова. Рили протитанкові рови, встановлювали загородження...

Фронт наближався. І комсомольці міста, обговоривши на зборах становище, вирішили проситися в діючу армію. Так Ніна потрапила в снайперську школу. Вона і її подруги поспішали в бій, тому наполегливо опановували військову науку. Іспити всі здали на "відмінно". Це було так незвичайно, що військова комісія запідозрила щось неладне і вирішила повторити екзамен. Але дівчата довели, що дійсно одержали міцні знання.

Ох і посміялися подруги самі над собою, коли їм видали військове обмундирування. Ніна, яка носила 34 розмір взуття, вимушена була задовольнитися 40-м. В гімнастєрках довелося заковувати рукава, шинелі укоротити. Але коли дівчатам наказали відрізати коси, тут куди й сміх подівся. Всі вони були родом з Осетії, де не носили коротких зачісок. І все ж армія вимагає дисципліни, довелося підкоритися...

На фронт рухалися пішки — у бік Грозного. Шляхи розкисли. Взуття велике, тре ноги. Командир взводу подає команду:

— Заспівуй!..

І висока Таня, подруга Ніни, починає:

Идем, идем, товарищ,

Идем в огонь и дым.

За Родину, товарищ,

Фашистам отомстим...

... В тісному бліндажі штабісти чекали командира батальйону. З-за тютюнового диму офіцери не зразу побачили дівчину.

— А це що за явище? — нарешті звернув хтось на неї увагу.

— Єфрейтор Скворцова прибула в розпорядження батальйону, — жваво відрпортувала.

На якусь хвилину в бліндажі встановилася тиша. І раптом роздався дружний регіт. Сміялися довго, до сліз.

— Ще дітей тут не вистачало! Я відмовляюсь тобою командувати. Чекай комбата, — заявив начальник штабу.

... І почалося для Ніни окопне життя.

Бойові товариші скоро переконалися, що ця тендітна, маленька на зріст дівчина, незважаючи на свої 16 років, серйозний товариш, хоробрый боець, добрий організатор. Редактора "Бойового листка", секретаря комсомольської організації Ніну Скворцову бачили в найгарячіших місцях бою. Газета, яку вона редагувала, славилася в дивізіоні.

Першою нагородою комсомолки стала медаль "За бойові заслуги".

... Була весна. Оголялася від снігу земля, побита війною, і сама себе лікувала сонцем, талою водою, затягувала рани зеленою травою. Серце чомусь тривожилося, чекало чогось незвичайного...

Хтось із дівчат штабу дивізії (а Ніна вже працювала там) приніс новину: прибув новий фельдшер, молодий, високий. Потім Ніна сама його побачила. У лікаря, як всі називали фельдшера Павла Явтуховича Дубченка, була звичка щодня обходити не тільки поранених, а й здорових, розпитувати про їхнє здоров'я. Скромний українець з першої зустрічі викликав у дівчини велику симпатію. Ніні, яка не пам'ятала батьківської ласки і турботи, подобалося піклування товариша. Приємно було бачити, як любили лікаря товариші, командир дивізії Антонов, котрий для Ніни був зразком бойового командира.

Запеклі бої при визволенні Польщі і на території Німеччини перервали зустрічі дівчини з Павлом. Але не на завжди.

... Кажуть, що весна 1945 року просто буяла. Людство торжествовало перемогу над фашизмом. В ці дні два фронтових побратими — дівчина з Осетії і хлопець з України — зустрілися, щоб зізнатися один одному в коханні, яке вони пронесли чистим крізь війну і смерть.

В одній із розкішних вілл колишніх фашистських лідерів у присутності бійців дивізії та її бойового командира Героя Радянського Союзу І. С. Антонова відбулася урочиста реєстрація їхнього шлюбу.

... Летять роки. В пам'яті колишніх воїнів ще не померкли події війни, а за плечима вже десятки років мирної праці, вирости їхні діти. 21 рік завідував П. Я. Дубченко медпунктом заводу сільгоспмашин. Шістнадцятий рік працює на цьому ж заводі Ніна Василівна. Разом з нею в інструментальному цеху трудиться фрезерувальником старший син Анатолій. Віктор та Ігор ще навчаються в школі.

Не забувають Дубченків їхні однополчани. Двічі побували у них в гостях їхній улюблений командир генерал-майор І. С. Антонов і майор Г. В. Нікуліна.

Ніну Василівну і Павла Явтуховича часто запрошують школярі. І ветерани війни розповідають їм про свою буремну комсомольську юність. 1971 р.

Своєю стежкою

Ведучому конструкторові дослідно-експериментального заводу сільгоспмашин Михайлу Павловичу Качану 6 липня сповнилося 60 років. Рівно половину з них він віддав заводу, весь час працюючи в конструкторському бюро.

Креслярська дошка, листи ватману, рейшина — ось зброя конструктора. А за робочими кресленнями криються контури справи — потрібної, нової, її техніко-економічні обґрунтування.

Щоб стати хорошим конструктором, вірно кажуть, треба мати

світлу голову на плечах, бути і мрійником, і реалістом водночас, бути широко технічно освіченою людиною, не просто любити, а відчувати техніку. Напевно, всі ці якості притаманні Михайлу Павловичу. Адже він — конструктор першої категорії.

Лише за останні двадцять років М. П. Качан вніс, розробив і впровадив у життя в співавторстві з робітниками, техніками, інженерами 24 раціоналізаторські пропозиції з умовним економічним ефектом в 33850 карбованців. І майже 90 процентам рацпропозицій, що за останні 30 років побачили світ, технічний висновок теж давав Михайло Павлович. І, звичайно, багато зробив ведучий конструктор заводу по впровадженню на підприємстві нової техніки.

Справа людиною ставиться, людина справою славиться, гласить народна мудрість. Подяки, почесні грамоти, премії, занесення на Дошку пошани і до заводської Книги пошани, Ювілейна медаль за доблесну працю, глибока повага колективу — хіба не свідоцтва це трудової доблесті людини і одночасно визнання його справи?

У повісті О. Адамовича "Остання відпустка" є такі слова: "Страшно витягнути у нескінченності найрідший дар — життя і потім пройти його чужим шляхом. А твоя стежка так і залишиться непройденою... Чужою, сторонньою сама собі робиться людина, коли раптом зрозуміє, що прожила не своє життя..." Те ж могло б статися і з Михайлом Павловичем, якби не Радянська влада. Селянський син, він зміг навчатися, обрати спеціальність по душі, і все життя займатися улюбленою роботою.

Навіть в армії М. П. Качан мав справу з технікою, був авіатехніком. Між іншим, майже в наших краях, під селом Сухомлинівкою довелося йому обслуговувати винищувальний полк Покришкіна. Тоді за відмінну службу М. П. Качану була надана відпустка на добу додому, щоб відвідати стареньку матір...

З перших днів війни Михайло Павлович на фронті. Він зробив усе, що міг, для перемоги. Свої знання, уміння, здібності, сили віддавав тому, щоб літаки, які він обслуговував, могли успішно виконувати бойові завдання — бомбардувати танкові колони, завдавати ударів по артилерії ворога на полі бою, по його резервах, залізницях і залізничних станціях, сприяти нашим військам на землі в нанесенні контрударів і ліквідації проривів ворожих військ тощо.

Війну він закінчив у Будапешті, але демобілізувався тільки в середині березня 1946 року. А в квітні вже працював на рідному заводі. За самовідданню військову службу М. П. Качан має бойові нагороди.

Хороше зерно дає і добрі сходи, говорять в народі. Подружжя Качанів щасливе в своїх дітях. Вони, як і батьки, скромні, серйозні, цілеспрямовані. Син після успішного закінчення металургійного інституту служив у лавах Радянської Армії. Тільки-но демобілізувався. Донька з золотою медаллю закінчила середню школу, зараз студентка Дніпропетровського металургійного інституту.

Так, життя прожити — не поле перейти. За 60 років життя Михайло Павлович встиг стати ведучим конструктором заводу, сорок років провів у праці, чотири у навчанні, вірніше, навчатися доводилося весь час, воював, брав участь у громадському житті, виховував дітей. Словом, йшов не поряд з життям, а був завжди в його гуші. І це — джерело сили і бадьорості для М. П. Качана.

Живіть, шановний Михайле Павловичу, ще багато-багато років. Нехай Ваш світлий розум, величезний досвід, знання ще довгі роки служать людям. Міцного здоров'я Вам, бадьорості і щастя!

1974 р.

Відважний бронebійник

В домашньому архіві робітника експериментального заводу сільгоспмашин Петра Леонтьовича Плакса є дорогі його серцю листи, вітальні листівки від колишніх фронтових друзів і червоних слідопитів, пам'ятні сувеніри.

"Шановний Петре Леонтьовичу! Сердечно вітаю Вас, доблесного воїна-переможця, безпосереднього учасника переднього краю у Великій Вітчизняній війні з святом 1 Травня і наступаючою роковиною Дня Перемоги над фашистською Німеччиною! Бажаю Вам і Вашій родині здоров'я, благополуччя і постійного чистого неба..." Ці рядки написані рукою командира колишньої 387-ої стрілецької Перекопської дивізії полковника у відставці Августа Ковалевського із Москви.

Незабутні спогади навіває аматорський фотознімок, на якому Петро Леонтьович стоїть в оточенні ветеранів-побратимів під час зустрічі через чверть віку у місті Севастополі. Вони зібралися там на відкриття монумента Слави на честь 387-ої стрілецької дивізії. Так через багато років по війні розшукали один одного і стрілись колишній командир дивізії Август Ковалевський, колишній командир 1271-го стрілецького полку полковник у відставці Микола Нікітін із Ростова-на-Дону, Герой Радянського Союзу, колишній командир батальйону цього ж полку Пилип Діброва із Білої Церкви і Петро Плакса із Гуляйполя.

Міцніла, цементувалась їхня фронтowa дружба впродовж довгих воєнних років. Глибокими, болячими зарубками полишило свій слід

те лихоліття — пораненнями, пролітою кров'ю, обелісками на могилах бойових друзів. І командирів, і бійців об'єднувало одне — ненависть до фашизму. Вони прагнули кожним своїм прожитим днем на війні швидше наблизити день перемоги. А до заповітної мети їхній шлях був надто тернистим: вперед йшли крізь свинцеве "тюкання" ворожих куль і свист осколків.

П. Л. Плакса належить до того покоління, юність якого обпалювали громи війни. Вісімнадцятирічним необстріляним молодиком надів солдатську каску Петро. Короткотермінова перепідготовка у запасному підрозділі, і поїзд з молодими солдатами заспішив на захід. Що їх чекало там, у завтрашньому дні? Звісно, настроювали себе не на розваги. Війна є війна.

Бойове хрещення Петро Плакса прийняв у складі 387-ої стрілецької дивізії на Сиваші. Бої були кровопролитні. Бронейник Плакса там показав себе відважним бійцем. Не розгубився, коли ворог посунув лавиною на наш передній край. Після бою його поздоровляли з першим трофеєм, ставили в приклад іншим: він влучно підбив ворожу машину з живою силою. Там, на Сиваші, Петро став молодшим сержантом.

А попереду був Севастополь... З цим містом-героєм у Петра Леонтійовича незабутні спогади.

...Це було весною 1944 року, 1271-ий стрілецький полк, в якому служив Плакса, стояв у обороні на узбережжі Каркінітської затоки в районі населеного пункту Чурюм. Із штабу дивізії надійшов наказ негайно готувати десант в складі батальйону для форсування затоки, щоб захопити плацдарм на протилежному боці.

Виділили 2-ий батальйон під командуванням капітана П. Діброва. Приступили до посиленої підготовки особового складу десанта до операції. Вночі і вдень тренували бійців.

7 квітня полкова розвідка під командуванням лейтенанта Барахаєва непомітно переправилась на ворожий берег. Із завданням розвідники справились блискуче: зробили ретельну розвідку і добули "язика". А 10 квітня батальйон одержав наказ на висадку десанту.

Настрій у десантників був піднесений. Бо всі горіли бажанням швидше піти в бій, щоб вибити ворога з кримської землі. Про високий ідейний і моральний гарт бійців батальйону красномовно засвідчує такий факт. Перед сміливою операцією секретар парторганізації лейтенант Лавочкін одержав двісті двадцять заяв від її учасників з проханням про прийом у партію. Таку заяву тоді написав і молодший сержант Петро Плакса.

Батальйон успішно виконав покладене на нього завдання і забезпечив просування наших військ і оволодіння Ішунськими позиціями. Капітан Діброва був представлений командуванням до звання Героя Радянського Союзу, а весь особовий склад батальйону було нагороджено орденами і медалями. Перша бойова нагорода — медаль "За відвагу" — засяяла на грудях Петра Плакси.

... Сімнадцять років мирної праці комуніст Петро Леонтійович Плакса віддав рідному заводу, де він трудиться слюсарем-ремонтником. Він — один із здібних і невтомних раціоналізаторів. Робітник-новатор. Ось за це шана ветеранові війни і праці. Його сини вирішили стати офіцерами, щоб завжди було чисте небо, щоб ніколи не повторилися страхоття минулої війни, на полях якої пролив кров їхній батько.

На адресу Петра Леонтійовича часто надходять листи від бойових побратимів. Він тримає тісний зв'язок з червоними слідопитами СШ № 9 міста Севастополя. В тамтешньому музеї на одному із стендів мужніх визволителів Криму є портрет і нашого земляка.

— Головне — це не здійснити подвиг, — говорить П. Л. Плакса, — головне — це бути до нього безперервно готовим. Така безперервна готовність до подвигу з дня в день постійно відчувалась на війні. Її я хочу бачити й у моїх синів, і в наших хлопчаків, які ще вчаться у школі.

1977 р.

Гвардійський порядок

Готуючись до святкування 20-річчя перемоги над гітлерівськими військами в Великій Вітчизняній війні, ми знову і знову повертаємось до героїчних подвигів наших земляків.

Про одного з них — Федора Леонтійовича Плюшія — і розповідається в цих замітках.

Рапорти, рапорти... "Мін немає", "розміновано", "Міни знешкоджено"... І під кожним підпис: "Гвардії старший сержант Плюшій". Кожен підпис — свідчення того, що ця хоробра людина перемогла невидиму смерть — закопану в землю, сховану в болоті, в дуплі дерева...

В одній із фронтових газет періоду Великої Вітчизняної війни була надрукована замітка гвардії капітана Ринського про подвиг Федора Леонтійовича Плюшія.

Було це під Мінськом. Розвідка повідомила, що на одній з ділянок фронту ворог готує контратаку. Її призначено на ранок наступного дня. Наше командування вирішило випередити гітлерівців. Тому звечора гвардії старший сержант Плюшій поповз до ворожої лінії оборони.

Кілометрами здавалися декілька сот метрів: їх треба було проповзти по-пластунськи, буквально зариваючись в землю, не зробивши жодного невірної руху. Та ще й у небі раз у раз спалахували ракети, ніби шукаючи своїми злими сліпучими очима того, хто насмілився до фашистських окопів.

Потім довгі, на цілу ніч, шукання мін, щоб у темряві напомацки знешкодити їх. Тут можна було помилитися тільки один раз...

На світанку гвардії старший сержант доповів командирові:

— Завдання виконане. В мінному полі зроблено проходи, які точно позначені. Міни знешкожені і знову зариті в землю...

А під кінець — своє улюблене: "Гвардійський порядок!"

Ранком Федір Леонтійович ішов в атаку попереду — він повинен був провести бійців йому одному відомими стежками крізь "поле смерті!"

За цей подвиг під Мінськом Плющій був нагороджений орденом Червоного Прапора.

Та хіба це єдиний подвиг в ім'я Батьківщини. На грудях у Федора Леонтійовича сяють два ордени Червоного Прапора, два ордени Червоної Зірки, ордени Вітчизняної війни першого і другого ступеня, орден Слави, не менше десяти медалей, серед них медалі "За оборону Сталінграда", "За взяття Берліна".

З першого і до останнього дня війни гвардії старший сержант Федір Плющій перебував у рядах героїчної 30 Іркутської тричі Червонопрапорної ордену Леніна і ордену Суворова окремої дивізії. (До речі, не безінтересно буде знати, що ця дивізія під час громадянської війни видворила геть із Гуляйполя і розгромила загони Махна та остаточно закріпила тут радянську владу). Учасник визволення Західної Білорусії в 1939 році, а потім війни з білофінами, він завжди і скрізь був хорощим солдатом, для якого найвищою нагородою було право доповісти в рапорті командирові: "Гвардійський порядок!"

З дня Великої Перемоги минуло майже 20 років. І ось ми на дільниці випробування вентелів пароводяної арматури заводу сільськогосподарського обладнання. Тут працює бригада Федора Плющія. Разом з ним на мирній вахті стоять тт. Онопрієнко, Канівець, Коваленко і Середа. Бригада виконує норми не нижче, ніж на 105-110 процентів щозмінно, не знаючи зривів на протязі довгого часу. Це вже стало традицією, нормою її роботи і життя. Керівництво заводу знає, що коли справа доручається бригаді Плющія, то сумнівів у виконанні завдання бути не може — по кількісних і якісних показниках робота обов'язково заслужить відмінної оцінки.

Закінчилася чергова зміна, але комуніст Федір Плющій

(партійний білет йому вручили на фронті в період найзапекліших боїв) не поспішає додому — йому, як агітатору, доручено провести чергову бесіду з робітниками своєї зміни про роботу безрезневого Пленуму ЦК КПРС. Він її пов'язує з роботою цеху, заводу, району і в кожному його слові відчувається турбота про людину, любов до рідного підприємства, міста.

Ось чому нещодавно Федора Плющія обрано головою комітету профспілки механічного цеху, ось чому йому вірять люди. Знають вони: коли за справу береться гвардії старший сержант запасу комуніст Федір Леонтійович Плющій, значить буде гвардійський порядок.

1965 р.

На землі литовській

Члени воєнно-історичного гуртка школи № 37 міста Вільнюса, побувавши в архіві Міністерства оборони СРСР, дізнались про те, що при визволенні Литви від німецько-фашистських загарбників відзначився командир батареї самохідних гармат першого танкового корпусу уродженець міста Гуляйполя старший лейтенант Федір Васильович Радун. Слідопити розшукали відважного командира, який після війни працював начальником відділу постачання заводу сільгосмашин. Вони підтримували з ним дружні стосунки до самої смерті Федора Васильовича. Помер він більше семи років тому. Але про його бойові справи і досі пам'ятають у Литві, хоч минуло з тих пір тридцять літ.

Ось декілька сторінок з бойової біографії Федора Васильовича.

... 16 серпня 1944 року гітлерівці почали контрнаступ на Шяуляй з різних боків. Батарея старшого лейтенанта Радуну була в другому ешелоні — зайняла оборону біля села Юдейкяй Шяуляйського району.

Особливо запеклі бої точилися тут 18 серпня. Батарея Радуну розташувалась у засаді. Це було якраз на головному напрямку фашистів. Проте далі села Юдейкяй ворог не пройшов, його там затримали. І це зробили батареї, керовані Федором Васильовичем.

На цей напрямок німці кинули свої танки у супроводі піхоти на бронетранспортерах. Але вони глибоко проразувались. Гітлерівці потрапили на нищівний удар, вогонь наших самохідних гармат.

Німці пішли на хитрість — розсосередились. Проте старший лейтенант не дремав. Щоб ворог не зміг пристрілятися, він наказав своїм підлеглим часто міняти вогнєві позиції, маневрувати своєю технікою. Це й принесло їм успіх.

У тому бою гітлерівці зазнали великих втрат. Радянські артилеристи знищили чотири танки, два бронетранспортери, одну проти-

танкову гармату. Від снарядів, випущених екіпажем наших самохідок, загинуло багато гітлерівців, втративши всяку надію на успіх контраатак, ворог взагалі припинив свої спроби заволодіти містом Шяуляєм.

Ось тоді радаянське командування представило командира батареї самохідних гармат Федора Васильовича Радуна до бойової нагороди. В нагородних документах, виявлених членами воєнно-історичного гуртка в архіві Міністерства оборони СРСР, високо оцінюється особиста мужність радянського офіцера, вміння його командувати батареєю в оборонних боях. Та краще звернімось безпосередньо до документів і наведемо витяги з них:

“Старший лейтенант Ф. Радун зі своєю батареєю знаходився в засаді на шляху головного прориву ворога. Незважаючи на переважаючі сили противника, він не допустив жодної бойової машини ворога на шосе...”

“Товариш Радун під час боїв біля литовського міста Шяуляй своїм особистим прикладом, стійкістю і мужністю запаливав особовий склад батареї на подвиги...”

За цей подвиг на литовській землі старшого лейтенанта Ф. В. Радуна було нагороджено орденом Червоного Прапора.

На території Литви Федір Васильович здійснив ще один героїчний вчинок, за що його відзначили орденом Олександра Невського...

... 5 жовтня 1944 року розпочався стрімкий наступ радянських військ. До державного кордону було вже недалеко. Батарея Ф.В. Радуна брала участь у визволенні Кельменського, Шілальського і Шулітського районів. Артилеристи відзначилися в боях за селища Паюрис, Тянянай і місто Шілуте. Тоді за десять днів батарея самохідних гармат пройшла з боями велику відстань, знищила декілька артилерійських і мінометних батарей противника і першою в своєму полку вийшла на прикордонну річку Німан.

Особливо багато гітлерівців самохідники знищили в боях при визволенні міста Шілуте.

... На залізничній станції зосередилось кілька составів з ворожою технікою. Німці не чекали раптової появи радянських бійців. Батарея Ф. В. Радуна підбила паровози противника і таким чином закупорила вихід зі станції. А артилеристи допомогли стрілецькому батальйону увірватися в місто і очистити його центр.

Така історія нагороди — ордена Олександра Невського, який з'явився на грудях бойового командира Ф. В. Радуна після тієї пам'ятної битви. Ми, литовці, ніколи не забудемо своїх визволителів. Їхні ратні подвиги кличуть нас до нових трудових звершень в ім'я рідної Батьківщини.

1974 р.

Ветеран праці

Більше сорока років життя віддав рідному заводі слюсар-ремонтник високої кваліфікації Анатолій Петрович Чучко, наш колега по праці.

Різні випробування випадали на долю цієї людини. Анатолій осиротів, коли йому було 16 років. Радянська влада оточила юнака батьківською турботою, зіграла теплом, допомогла стати на ноги. Його прийняли до фабрично-заводського училища, що функціонувало в той час при заводі “Червоний Металіст”. Слюсарем четвертого розряду молодий робітник переступив прохідну підприємства. Згодом його висунули на посаду контролера відділу технічного контролю. Очолював також відділ кадрів, був секретарем.

З перших днів Вітчизняної війни Анатолій Петрович на фронті, громить ворога. А в 1943 році після закінчення Ташкентського танкового училища молодший лейтенант Чучко став командиром танкового екіпажу.

Нелегкими були фронтові будні. Багато зробили радянські танкісти в жорстоких боях з ворогом при визволенні міста Києва. Серед них була і бойова машина офіцера Чучка. Там він горів у танку. Госпіталь. А опісля знову фронт. Визволяв Румунію і Угорщину. Там і зустрів довгоочікувану перемогу.

Після війни Анатолій Петрович повертається на завод. Тут вступає в партію.

В наш час рідко зустрінеш слюсаря-ремонтника, який би не володів суміжними професіями. Анатолій Петрович освоїв їх аж п'ять. Коли потрібно, стає за токарний або фрезерний верстат, може замінити свердлувальника або заточувальника.

Усяке буває в ремонтній роботі. Інколи доводиться цілу зміну чаклувати біля агрегату, що вийшов з ладу. І слюсар не залишить його, поки не “вдихне” в нього життя.

— Наш колектив гордиться А. П. Чучком, — говорить начальник ремонтної дільниці А. В. Бесараб. — Він спеціаліст високого класу, наставник молоді, активіст громадського життя.

Не одного молодого робітника навчив слюсарної справи Чучко. Це під його рукою шліфували майстерність Михайло Харченко і Василь Назаренко. Це їм Анатолій Петрович дав рекомендацію у партію.

Скромний, товариський у спілкуванні з людьми, Анатолій Петрович завжди відзначається виключною організованістю, внутрішньою зібраністю. І тому кожний з нас, робітників, прагне брати приклад з нього, бути схожим на нього.

Два роки тому заводський колектив провів А. П. Чучка на пенсію. Але кадровий робітник продовжує трудитись з такою ж сумлінністю. Його нагороджено медаллю “Ветеран праці”.

Анатолій Петрович разом з дружиною виховав і дав путівку в життя п'ятьом дітям. Вже має шість онуків, яких дуже любить.

— Я все життя прагнув робити людям добро, — говорить А. П. Чучко, — бути корисним рідній Батьківщині. Інакше і не уявляю себе.

В цих словах увесь наш ветеран. Тому й тягнуться до нього товариші, йдуть до нього за порадою і допомогою.

1977 р.

Перші повоєнні

Про те, як самовіддано працювали металісти у перші повоєнні роки розповідається на сторінках районної, заводської і цехових газет, в рапортах начальників цехів.

“300 процентів денної норми”, — так називалася інформація, надрукована в районній газеті “Сталінським шляхом” 1 січня 1946 року. В. Сидоренко писав: “Серед членів промартілі “Червоний Металіст” широко розгорнулась боротьба за високі виробничі показники на честь виборів до Верховної Ради СРСР (вибори відбулися 10-го лютого — Авт.).

Комсомольська бригада ливарного цеху, де бригадиром комсомолец Бодня В., ставши на вахту на честь дня виборів, кожного дня свої завдання виконує не нижче як на 300 процентів.

Шишельник Чучко Олександр — замість норми 10 шишок, виготовляє 18-20 шишок кожного дня”.

23 травня райгазета надрукувала інформацію “Наш вклад у п'ятирічку” секретаря парторганізації С. Дроздова: “В числі різноманітних промислових виробів промартіль “Червоний Металіст” випускає багато чавунно-ливарних і ковальських виробів, що мають велике значення у постачанні нашої промисловості і сільського господарства. Отже, успішна робота в цехах нашої артілі має немале значення для виконання четвертого п'ятирічного плану.

Сьогодні ми випустили 300 штук вил, 71 сапу, у ливарному цеху відлили 52 задвижки “Лудло”, що йдуть для обладнання нафтових насосів, три картери для двигунів і 300 деталей для обладнання кухонних плит. Сьогодні ми працювали непогано, але могли б працювати далеко краще. Окремі виробничі бригади, де бригадирами т.т. Чучко А., Бодня М., а також окремі члени промартілі т.т. Рябко Є., Білий М., Демченко Н. та інші своє денне завдання сьогодні виконали від 160 до 300 процентів”.

Підтвердженням самовідданої праці заводчан є також рапорти:

Голові артілі “Червоний Металіст”

від начальника механічного цеху Бодні Г. С.

Рапорт

В третій зміні 23.XII. 1946 року токар Шрамко Микола Панасович при розточуванні і підрізуванні флянця — запчастини до трактора дет[алі] 452 [дав] рекордну норму — при нормі за 8 годин 7 шт. він розточив 21 шт., що складає 300%.

[Крім] денного завдання він додатково виконав прорізку канавки усередину — 50%. А всього: складає 350%.

Прошу правління сприяти тов. Шрамку М. П. і преміювати так, як правління вважатиме за потрібне і про це оголосити на загальних зборах не нізніше 25.XII. 1946 р. Вважаю, що це дасть підйом продуктивності праці.

24.XII. 1946 р. Начальник цеху (підпис)

Голові артїлі "Червоний Металіст"
від начальника ливарного цеху
тов. Шейка М. В.

Рапорт

Доводжу до Вашого відома, що 23.XII. 1946 року формувальники дали рекордні норми. Так, Бодня Є. С. при формовці шківів дет./алі/ 254 при нормі за 8 годин 14 штук заформував 50 шт., виконавши змінну норму на 357,1%.

Колісник О. формувала шківів дет./алі/ 452, при нормі 16 шт. зробила 42, виконавши восьмигодинну норму на 262,5%.

Сіріньок Д. при формуванні кілець для плиток комфортабельних заформувала 216 шт. — це 386,7% змінної норми.

Прошу правління відзначити як таких, що відзначилися в роботі, вищевказаних товаришів.

24.XII. 1946 р. Начальник цеху (підпис)

І третій рапорт.

Голові артїлі "Червоний Металіст"
від начальника механічного цеху
Бодні Г. С.

Рапорт

На Ваше розпорядження зробити за два дні 100 штук засувок "Лудло" в наявності не було нарізано жодного гвинта. Я дав завдання токарю т. Яську А. В. зробити нарізку 60 гвинтів "Лудло". Він зробив 61 шт. При чому 30 грудня працював у першу зміну 4 години, другу і третю повністю і виконав норму на 260%, розподіляючи по змінах.

Прошу Вашого розпорядження і вважати необхідним т. Яська А. В. преміювати костюмом.

Вважаю також треба відзначити (винести подяки) таким товаришам: т. Єременко В., т. Чуб М. на збиранні засувок "Лудло". Я давав завдання в ніч 30.XII. 1946 р. зібрати 30 засувок, а у II і III зміни було зібрано 35 шт., люди працювали, не рахуючись з часом.

В третю зміну перестав працювати двигун (лопнув ролик регулятора, який подає пальне), треба було зупинити його на 2-3 години. Робітники т.т. Васюта М., Красовський М. взялись по черзі подавати пальне у двигун вручну лише для того, щоб не зірвати завдання. Тому вважаю вищевказаним товаришам за подачу вручну пального у двигун Васюті і Красовському оголосити подяку.

31.XII. 1946 р. Начальник цеху (підпис)

На відбудову заводу в 1945 році було асигновано 25 мільйонів карбованців.

Крім виконання своїх виробничих завдань колектив заводу подав посильну допомогу тудівникам полів і шкіл. Так, бригада комсомольців-ливарників (бригадир В. Є. Бодня, члени — Лідія Григорівна Чайка, Тетяна Павлівна Сіріньок, П. П. Тищенко та інші) заскиртували в колгоспі солому з 5,5 гектара і загребла 17 гектарів.

А під час недільника допомоги школам у червні 1946 року завод виділив 25 дошок для ремонту, бачок для питної води, а також дві бригади (36 чоловік) взяли участь у ремонті шкіл Гуляйполя.

В 1946 році знову починає діяти футбольна команда "Спартак" (керівник Микола Прокопович Шаровський) у складі Леоніда Трояна (капітан), Василя Міщенка (воротар), Віктора Григорука, Володимира і Василя Мошенців, Іллі Рубана, Василя Бодні та ін. Вперше кубок області команда завоювала в 1947 році.

Комсомольська організація за 1944 рік виросла з двох до 32 чоловік на кінець січня 1945 року, з них 14 пішло в ряди Червоної Армії.

Партійна організація (секретарі Дроздов, потім — Григорій Матвійович Єременко, а з листопада 1948 року — Терентій Іванович Москівець) була невелика, але про її роботу можна судити по виконанню колективом виробничих завдань, відбудові приміщень і споруджень, наданню шефської допомоги трудівникам села і школам.

По-ударному потрудилися металісти в 1947 році. Вони понад план виготовили: 46430 сільгоспвил, 9300 садових ножів, 3000 столових ножів, нафтових двигунів на 136 тисяч карбованців тощо. 27 чоловік (Ольга Онисимівна Шаповал (Онішко), Микола Іванович Сахно, Олександр Лук'янович Куц, Андрій Вакулович Коростильов, Іван Микитович Моргун та ін.) виконали по дві річні норми.

Колектив металістів того року для машинно-тракторної станції (МТС) Гуляйполя перекрив завдання на 97,3 тисячі карбованців.

1 січня 1948 року в районній газеті "Сталінським шляхом" була надрукована інформація-звіт голови правління промартілі "Червоний Металіст" Б. Крамаренка під назвою "Що ми зробили за 1947 рік". Почитаємо її: "В 1947 році працівники нашої промислової артілі "Червоний Металіст" добились немалих виробничих досягнень. В цілому артіль перевиконала річний виробничий план, а окремі цехи в грудні вже працювали в рахунок нового 1948 року.

Цех по виготовленню вил своє річне завдання виконав на 300 процентів, давши зверх плану 46430 вил. Працівники ножового цеху за минулий 1947 рік виготовили зверх плану 9300 садівничих ножниць і 3000 столових ножів.

Протягом 1947 року промартіль виготовила різних деталей для ремонту сільськогосподарських машин в колгоспах, радгоспах та МТС нашого району на суму 112700 карбованців, тобто на 97000 карбованців більше, ніж було визначено планом. Артіль виготовила нафтових двигунів вартістю на 136 тисяч карбованців більше, ніж було заплановано.

В ході боротьби за перевиконання виробничого завдання в артілі за 1947 рік набагато збільшилось число стахановців, а 27 чоловік ще в листопаді почали працювати в рахунок 1948 року. Такі товариші, як Коростильов А., Куц О., Моргун І., Шаповал О., Сахно М. та багато інших річні завдання виконали від 210 до 300 процентів.

В цехах артілі зараз розгорнулася боротьба за виконання п'ятирічки за чотири роки. В зв'язку з цим річне виробниче завдання на 1948 рік, порівнюючи з минулим роком, ми збільшили на 50 процентів.

Цього року промартіль виготовить 250 нафтових двигунів, 100 тисяч сільськогосподарських вил, 50 тисяч високоякісних столових приборів із нержавіючої сталі, дасть населенню 200 тонн пічного литва і багато іншої промислової продукції широкого вжитку".

Ще кращих виробничих показників добився колектив у наступному 1948 році. Тільки за перше півріччя було виготовлено продукції на 1009 тисяч карбованців більше, ніж за весь 1944 рік. А за рік було виготовлено продукції на 3000 тисяч карбованців, в т.ч. 250 нафтових двигунів, 100 тисяч сільгоспвил, 50 тисяч столових приборів, 200 тонн пічного литва, тобто продуктивність праці склала 11850 карбованців на одного працюючого, а колектив складався з 300 чоловік. За дев'ять місяців раціоналізатори впровадили 10 пропозицій, які дали річний економічний ефект на 27861 карбованець.

Непоганих показників у роботі по гідній зустрічі 30-річчя комсомолу добились і комсомольці (секретарі Марія Павлівна Трояненко, а з 1947 року — Михайло Ігнатович Журавльов). По дві змінних норми виконував бригадир вагранників комсомолец Микола Іванович Сахно, бригадир стрижньовиків комсомолка Ольга Онисівна Шаповал, а токарь Василь Білай на честь 1 Травня виконав 6 змінних норм.

В першій половині 1949 року повністю були відбудовані і уведені в дію механічні і модельні цехи, а пізніше — контора і приміщення дитсадка (тепер тут їдальня). На його відбудові та будівництві майданчика навколо дитсадка працювали тільки комсомольці: Надія Андріївна Литвиненко, Михайло Ігнатович Журавльов, Лідія Іванівна Куценко, Катерина Ігнатівна Власенко та ін.

Високими трудовими здобутками зустріли металісти XVI з'їзд Компартії України, який відбувся в 1949 році. Токарі Павло Петрович Троян й Іван Семенович Панченко виконували норми на 300-400%, стругальник Микола Миколайович Самойлов — на 350%, робітники Іван Полтавець, Андрій Коростильов — на 300-350%.

На 16 з'їзді Компартії України в доповіді перший секретар ЦК тов. Хрушов М. С. критикував колектив заводу за випуск надто дорогих нафтових двигунів. Виконуючи критичні зауваження, як писав у лютому 1949 року в районній газеті "Сталінським шляхом" голова промартілі "Червоний Металіст" Борис Гаврилович Крамаренко, металісти обговорили це питання на своїх зборах і намітили заходи. Було переобладнано ковальський цех, в механічному додатково встановили фрезерний верстат, добавлено 12 опок і встановлено другу вагранку і кран в ливарний цех. З 1 березня вартість одного нафтодвигуна знизилась з 12300 до 9500 карбованців.

Партійна організація проводить велику політико-виховну роботу по мобілізації колективу на виконання виробничих завдань, збільшення продуктивності праці, зниження собівартості продукції, по організації соцзмагання, впровадження досвіду передовиків, поліпшення якості продукції.

Валовий випуск продукції досяг в 1950 році 6640 тисяч карбованців проти 900 тисяч в 1946 році або зріс на 640%, продуктивності праці склала 27900 карбованців (в 1945 році було 6400), середня зарплата склала 503 карбованці в місяць.

Ось основні показники по роках:

Таблиця

№ № п/п	Показник	1945р.	1946р.	1947р.	1948р.	1949р.	1950р.
1.	Випуск валової продукції (в тис. крб.)	960	1000	2130	3000	4700	6640
2.	Кількість працюючих (чол.)	152	181	182	309	267	341
3.	Продуктивність праці (в крб.)	6400	6780	11680	11850	22900	27900
4.	Середня зарплата в місяць (в крб.)	—	—	—	—	—	503

Великих трудових успіхів добився колектив у V п'ятиріччі (1951-1955 років). З 1951 року було успішно освоєно і запущено у виробництво новий вид продукції, а саме: пароводяна арматура (вентеля парові і водяні напівдюймові, парові дюймові, парові і водяні півтора дюйма). Випуск їх збільшився з 68,5 тисячі штук до 660 тисяч в 1967 року. Потім випуск знизився і з 1977 року виготовлення їх припинилося, тому що ця продукція не відповідала профілю заводу, який спеціалізувався на випуску сільгоспмашин і запчастин до них. За всі роки виготовлено більше 9 мільйонів різних вентелів.

З 1951 року почався випуск слюсарно-монтажних інструментів (плоскогубців, обценьок, пасатижів тощо) як товарів народного споживання. Виготовлено їх було 155,5 тисячі штук і в 1970 році доведено до 688 тисяч штук, в наступні роки випуск інструменту дещо знижено і його кількість складала до 400 тисяч в рік, а станом на 1 січня 1981 року було виготовлено біля 12 мільйонів штук на суму біля 10 мільйонів карбованців.

В 1952 році почалась відбудова клубу "Металіст" на 400 місць. який здали в експлуатацію 30 квітня 1955 року. На нього витратили 400 тисяч карбованців. У відбудовчих роботах брав участь майже

увесь колектив заводу, для цього організувались недільники, працювали і після змін, щоб виконати ту чи іншу роботу. Активно трудилися і комуністи (їх було всього 17 чоловік) і комсомольці (секретарі Олексій Степанович Куценко, а з 1954 року — Лідія Іванівна Куценко).

8 вересня 1954 року металісти зустрічались з поетами Володимиром Сосюрою і Яковом Городським, які приїздили в Гуляйполе з творчим звітом.

За останні два роки п'ятирічки добре трудилися раціоналізатори. Вони впровадили 57 своїх пропозицій, які дали річну економічну ефективність в 290 тисяч карбованців, в т.ч. було зекономлено 39,7 тонни сталі різних марок, 4,3 тонни кольорового металу тощо. Кращими раціоналізаторами зарекомендували себе Григорій Герасимович Шамрай, Володимир Явтухович Дубченко, Микола Єлисейович Похила та ін.

З 1 грудня промартіль "Червоний Металіст" згідно з постановою Ради Міністрів УРСР за №1353 від 5 листопада 1955 року і наказу Міністра місцевої і паливної промисловості УРСР, куди входила промартіль, за №401 від 1 грудня 1955 року перейменовується у завод сільгоспобладнання.

В грудні того року створюється на заводі і профспілкова організація (голова завкому тов. Терехов Іван Никифорович).

Ростимо ж ми, гей

В 1951 році на заводі випускалось 28 видів різної продукції, стало до ладу нове приміщення механічного заводу (по вулиці Шевченка), установили дизель на 500 к.с., який забезпечував електроенергією (через динамомашину) всі виробничі цехи заводу.

В 1954 році успішно освоєно випуск пожежних насосів для пожедепо.

До 1954 року головою артїлі працював В. І. Горохов, до 1955-го — В. П. Троян, далі Ілля Володимирович Скорий. Часто тимчасово виконували обов'язки голови артїлі М. А. Кузьменко, А. Г. Шамрай та ін., з січня 1960 року директором став Т. Н. Столяров.

Випуск продукції на підприємстві за 5-ту п'ятирічку збільшився на 138% і досяг в 1955 році 9185 тисяч карбованців, при кількості працюючих 430 чоловік середня місячна зарплата склала 628 карбованців.

По роках п'ятирічки ці дані виглядають так (дивись таблицю)

№ № п/п	Показники	1950р.	1951р.	1952р.	1953р.	1954р.	1955р.
1.	Валовий випуск продукції (в тис. крб.)	6640	6553	7015	7348	9523	9183
2.	Кількість працюючих (чол.)	341	382	370	381	409	430
3.	Продуктивність праці (в крб.)	27900	24200	23200	23900	28700	21360
4.	Середня зарплата (крб. в місяць)	503	556	572	576	626	628
5.	Випуск пароводяної арматури (тис. шт.)	—	68,5	89,4	111,6	108,8	151,1
6.	Випуск слюсарно-монтажного інструменту (тис. шт.)	—	155,5	134,3	109,7	44,5	88,0

В цей період проводиться багато мітингів по підтриманню заходів партії й уряду в боротьбі за мир, за роззброєння, за покращання житлового рівня радянських людей.

Так, на початку червня 1951 року пройшов мітинг боротьби за мир, а в перших числах квітня 1955 року відбувся мітинг по підтриманню заходів Радянського уряду і Всесвітньої ради боротьби за мир. В останньому взяло участь біля 400 робітників заводу, які поставили свої підписи під Зверненням Всесвітньої Ради Миру по забороні використання і виробництва атомної зброї. На мітингу Н. Чучко сказала: *"Радянським людям війна не потрібна. Ми бажаємо мирно трудитись"*. А Надія Литвиненко заявила: *"Я ставлю свій підпис, щоб кожен із нас зміг би мирно працювати"*.

З 1956 року завод почав виконувати замовлення Харківського машинобудівного заводу по виготовленні запчастин до кукурудзосівалки СШ - 6 на 50 тисяч карбованців на рік.

На початку 1958 року на заводі обирається постійно діюча виробнича нарада (ПДВН), головою якої стає механік заводу Володимир Явтухович Дубченко.

В тому ж році металісти найактивніше підтримали почин шахтаря Миколи Мамає по збільшенню випуску продукції за зміну. Партійна організація заводу, партгрупи цехів і завком профспілки (голови Василь Іванович Мартиненко з березня 1956 року, з грудня — Микола Юхимович Загребаєв) провели велику роботу в колективах цехів по роз'ясненню і впровадженню цього почину.

Ось декілька прикладів роботи.

Формувальник ливарного цеху Павло Демидович Забава у лютому формував у середньому по 18 піддонів до пожежних насосів при нормі 11, а 18 лютого він зробив за зміну 25 штук.

Слюсарі механічного цеху Володимир Касянович Азаров (комуніст), Василь Григорович Вакулінський (майбутній член партії), Микола Мощенко і Володимир Мошенець 12 лютого зібрали 678 вентелів парової арматури ДУ-15мм (півдюймові) при нормі 360, а токар цього ж цеху Микола Ілліч Гринь виготовував за зміну 145 шпенделів до вентилів ДУ-40 мм (півторадюймові) при нормі 104 і крім того ще 100 шпильок до пожежного насосу.

До 1 травня 1958 року за почином М. Мамає працювало на заводі вже 150 чоловік. 48 робітників виконували норми на 100-120%, 70 — на 120-150%, 80 — 150-200% і 100 чоловік — більше двох норм (це із всіх працюючих, які брали участь і не брали в роботі за почином М. Мамає). Хід змагання по почину широко висвітлювався в стінних газетах, "Блискавках".

Про роботу колективу в 1956-1958 роках можна дізнатися з таких даних (дивись таблицю):

№ № п/п	Показники	1956р.	1957р.	1958р.
1.	Випуск валової продукції (в тис. крб.)	9332	10641	13270
2.	Кількість працюючих (чол.)	464	485	491
3.	Продуктивність праці (в крб.)	20110	21040	27080
4.	Середньомісячна зарплата (крб.)	582	701	688
5.	Випуск пароводяної арматури (тис. шт.)	174,8	157,6	320,8
6.	Випуск слюсарно-монтажного інструменту (тис. шт.)	8,4	72,2	331,2

Вперед семимильними кроками

З високим трудовим піднесенням приступили металісти до виконання семирічки (1959-1965 р.р.).

Під керівництвом партійної організації (секретарі: з жовтня 1959 р. — Юрій Дмитрович Богуславський, з жовтня 1961 р. — Іван Трохимович Павлюченко, з червня 1962 р. — Микола Миколайович Рябко, з вересня того ж року — Олексій Степанович Куценко, а з жовтня 1964 р. — Володимир Ілліч Жилінський), адміністрації заводу (директори: Ілля Володимирович Скорий, а з січня 1960 р. — Тимофій Никофорович Столяр), завкому профспілки (голови: з жовтня 1960 р. — Шайхулла Валішевич Файрушин, з грудня 1962 р. — Олександр Васильович Макаренко, а з серпня 1963 р. — Іван Сергійович Ганзуленко, з грудня 1963 р. — Василь Корнійович Семенюта і з листопада 1964 р. — Василь Григорович Бодня), комітету комсомолу (секретарі: Майя Гаврилівна Мусір, з вересня 1959 р. — Іван Дмитрович Гузій, з липня 1961 р. — Василь Григорович Вакулінський, з жовтня 1963 р. — Олексій Андрійович Куриленко, а потім — Віктор Костров) колектив заводу добився великих успіхів у виконанні рішень ХХІ і ХХІІ з'їздів КПРС.

Треба зазначити, що спільні зусилля дирекції, партійної і профспілкової організації щодо налагодження боротьби за успішне виконання виробничих завдань підприємства в 1961 році дали хороші результати. Річний план по випуску валової продукції завод значно перевиконав. За рік видано понад план продукції на 37 тисяч карбованців. Помітно зросла продуктивність праці і знизилась собівартість вироблюваної продукції.

1961 рік був роком значного технічного оснащення підприємства, полегшення праці людей (встановлено 8 формувальних машин, збудовано нову томилну піч, механізовано транспортування деталей пароводяної арматури від томільних печей до відділку обробки).

Велика робота здійснена по дальшому розвитку руху раціоналізаторів. На заводі працює більше 50 раціоналізаторів, які за рік внесли 38 цінних пропозицій. З них 28 запроваджено у виробництво. Річна умовна економія від них становить 28960 карбованців.

Виконуючи колективний договір, профспілкова організація приділяє більше уваги організації соціалістичного змагання і керівництву ним. В ході змагання великого розмаху набрала боротьба не тільки за підвищення технічно-економічних показників заводу, а й за виховання робітників. Показником цього є те, що на заводі три бригади носили почесне звання комуністичних. 47 робітників і робітниць здобули право на звання ударників комуністичної праці. За це високе звання зараз бореться кожен четвертий робітник підприємства.

Заводський комітет профспілки приділяв немало уваги питанню підвищення ідейно-політичного рівня робітників. Для них читалися лекції, проводилися тематичні вечори. Багато робітників навчалося у вечірній школі, в політшколах, гуртках і семінарах мережі політичної освіти.

Разом з тим завком недостатньо займався справою організації праці, вивчення і поширення досвіду передовиків, не вів справжньої боротьби за високу якість продукції. Все це дало себе знати в тому, що підприємство не справилось із завданням по випуску продукції в асортименті і за рік втратило 18 тисяч карбованців від браку.

За семирічку випуск валової продукції зріс на 42,6% і досяг у грошовому вираженні 1893 тисячі карбованців у 1965 році, а випуск пароводяної арматури подвоївся, слюсарно-монтажного інструменту зріс у 2,3 раза.

Про це наочно показують цифри роботи колективу з цієї таблиці:

№ п/п	Найменування	1959р.	1960р.	1961р.	1962р.	1963р.	1964р.	1965р.
1.	Випуск валової продукції (в тис. крб.)	14130	14490	1403	1442	1390	1720	1893
2.	Кількість працюючих (чол.)	492	482	490	496	442	587	640
3.	Продуктивність праці (в крб.)	28720	30060	2863	2907	3002	3055	3063
4.	Середньомісячна зарплата (крб.)	695	701	74,5	77,8	77,8	80,2	78,8
5.	Випуск пароводяної арматури (тис. шт.)	351,6	371,43	462,9	495,4	531,9	659,9	647,4
6.	Випуск слюсарно-монтажного інструменту (тис. шт.)	373,0	478,2	557,7	592,5	605,7	736,0	751,0
7.	Випуск пружинного зуба (тис. шт.): а) КТО - 13 б) КПУ - 190	— —	— —	— —	— —	— —	265,7 —	443,8 288,1

Як видно із наведених цифрових даних, в колективі була проведена велика мобілізаційна і організаторська робота на виконання виробничих завдань семирічки.

В 1961 році було освоєно випуск виливок роликів до сівалок, а з другого півріччя 1964 р. — випуск пружинного зуба КТО - 13 до культиваторів, ковпак газбалону, редуктор до комбайнів, а в 1965 році — і пружинний зуб КПЦ - 190.

За 6 років виготовили біля 2 мільйонів пружинного зуба КТО-13. Потім його зняли з виробництва у зв'язку з впровадженням більш прогресивного пружинного зуба КПЦ-190, випуск якого з кожним роком зростає і досяг рекордної цифри (1996,5 тисячі штук) в 1978 р., тобто виробництво виросло майже в сім разів. Одночасно в роки семирічки припинився випуск пожежних насосів, як таких, що застаріли по конструкції.

В цей час велику роль у виконанні виробничих завдань відіграло змагання під девізом "За українську годину". В 1963 році металисти підтримали цей добрий почин луганських робітників і 60 чоловік активно включилося у змагання. Серед них ударники комуністичної праці — токарі Іван Петрович Троян і Микола Якович Анікін, заливник Іван Сергійович Дейнега, вагранник Микола Іванович Конівець та ін., які виконували змінні завдання за 5 годин.

З початку 1960 року на заводі широке поширення отримав патріотичний почин робітників депо Москва-Сортувальна "Будемо жити і працювати по-комуністичному". Вже до вересня в цей рух включилось 9 бригад і 78 виробників. Першою на заводі підтримала цей почин бригада слюсарів-складальників пожежних насосів, яку очолював член партії Володимир Костянтинович Азаров.

Бригада складалася з 6 чоловік, всі мали громадські доручення, передплачували 10 газет і 5 журналів, активно брали участь у гуртках художньої самодіяльності. Це — Іван Зінов, Микола Лютий, Григорій Зінченко, Микола Юрченко, в духовому оркестрі — Володимир Чижик. Бригада щомісячно збирала 225-230 пожежних насосів, а у серпні 1960 року освоїла випуск автонапувалок для тваринницьких ферм області (за завданням обкому партії) і за два місяці збрала їх 2650 штук.

У серпні 1960 року були проведені профспілкові збори, присвячені дню бригад і ударників комуністичної праці. З доповіддю на ньому виступив голова завкому профспілки Микола Юхимович Загребяєв.

Першими звання ударника комуністичної праці завоювали токарі Іван Петрович Троян, Олексій Федорович Лавровський, формувальник Іван Миколайович Чучко.

В липні 1962 р. це звання носило 3 бригади і 50 робітників.

Після жовтневих свят 1963 року завод підключили до державної енергосистеми.

В 1964 році почалась реконструкція ливарного цеху по механізації виробництва відливок (було встановлено ливарний конвейєр, механізовано приготування формувальної суміші і її розподілення по бункерах над формувальними машинками, і її засипка в опоки, механізовану вибивку опок тощо).

В жовтні 1967 року реконструкцію закінчили і ливарний цех почав працювати по-новому. Треба зазначити, що весь обсяг робіт по реконструкції виконали без зупинки виробництва відливок і зменшення плану цеху.

В 1965 році почалось будівництво госпспособом нового корпусу для виробництва товарів народного споживання з побутовими

приміщеннями площею в 1,5 тисячі квадратних метрів і вартістю в 200 тисяч карбованців. Але в 1971 році по закінченню будівництва сюди перенесли випуск пружинного зуба КПЦ-190 зі старого приміщення у зв'язку з відсутністю виробничих площ і нормальних умов праці.

В 1962-1965 роках було пушено в експлуатацію нову трансформаторну, оцинковувальне відділення в механічному цеху, котельня тощо.

Всі роботи по реконструкції і впровадженню нового обладнання виконувались госпспособом, тобто своїми силами, за рахунок позики Держбанку СРСР і собівартості продукції, бо кошти на ці роботи вищестоячі організації не виділяли через частий перехід заводу із одного відомства до іншого (Укрпромкооперація, Укрсільмаш Міністерства місцевої і паливної промисловості УРСР, Облмісцевпром, з 1960 р. Управління автотракторного і сільгоспмашинобудування Запорізького, а потім Дніпропетровського раднаркому, з 1965 року завод підлягав Управлінню "Союзгрунтмаш" Міністерства тракторного і сільськогосподарського машинобудування СРСР, а з 1975 року входив у виробниче об'єднання "Червоний Аксай", м. Ростов-на-Дону, як виробнича одиниця ВО, ВВО "Союзгрунтмаш" теж Міністерства).

Всі відомства і управління до 1965 року на вимогу заводу намічали реконструкції цехів і заводу в цілому, навіть складали відповідними інститутами проекти, але далі цього справа не йшла.

Підприємство займало площу в 3,5 гектара, а виробнича площа на 1 січня 1966 року складала 3950 квадратних метрів.

На цей час впровадили два агрегатних верстата, радіально-свердильний, чотири стержньових машинок в ливарному цеху, три установки СВЧ (струму високої частоти) для нагрівання під обробку і термообробку, зубофрезерний і фрезерний верстати, десять вентиляторів тощо.

Під час семирічки високопродуктивно трудилися більшість металістів: токарі Микола Якович Анікін, Микола Ілліч Сердюк, Микола Григорович Рябоко, Василь Карпович Карпій з механічного, заливники Іван Сергійович Дейнега, Григорій Сидорович Троян, Іван Семенович Єна, стернярки Ольга Онисимівна Онішко, Діна Василівна Грицаук з ливарного, токарі Іван Петрович Троян, пресувальники Володимир Іванович Мартиненко, свердлувальниця Діна Олексіївна Сахно, заточниця Катерина Юхимівна Скоромина з інструментального, термісти Іван Іванович Зуйченко, Василь Васильович Шкабарня, Петро Якович Лисенко і Василь Васильович Середа з ковальського, які виконали семирічку за 4,5-5,5 років.

Ряди ударників комуністичної праці зросли до 122 чоловік, в тому числі і за рахунок 22 членів партії (В. Т. Чайка, В. К. Васець-

кий, О. Д. Люта, Л. П. Бохан, О. Г. Пурик, І. П. Троян, М. Я. Анікін та ін.). Ім'я 60-ти робітників було занесено до заводської "Книги Пошани", із них 12 комуністів.

За високопродуктивну працю в семирічці чотири робітники заводу Указом Президії Верховної Ради СРСР нагороджено орденами і медалями. Токар Микола Якович Анікін отримав орден Трудового Червоного Прапора, стернярка Ольга Онисимівна Онішко — орден "Знак Пошани", токар Микола Ілліч Сердюк — медаль "За трудову доблесть", терміст Іван Іванович Зуйченко — медаль "За трудову відзнаку".

За хорошу роботу колектив підприємства 14 разів заносився на районну Дошку Пошани, 4 цехи (вільний — двічі, ливарний і ливарно-механічний), 3 бригади (слюсарів-складальників пожежних насосів, вальцювальників і штампувальників) і 38 передовиків виробництва. Із них: І. П. Троян, Лідія Григорівна Пурик, Андрій Логвинівич Шишка і Степан Іванович Морозовський — по п'ять разів, токарі Володимир Михайлович Крупа і Олексій Федорович Лавровський — по чотири рази, газозварник Юрій Іванович Шустов і заточник Катерина Юхимівна Скоромина — по три рази і 9 чоловік — по двічі.

Треба відзначити і громадську активність заводчан. За 1960-1965 роки в члени партії прийнято 27 чоловік і стільки ж у кандидати. За семирічку парторганізація з 55 членів зросла до 87.

В народній дружині заводу брало участь 170 чоловік, в т.ч. 77 комуністів і 74 комсомольці, 80 ударників комуністичної праці. Активними дружинниками зарекомендували себе вагранник М. І. Конівець, заливник І. С. Дейнега, формувальник В. С. Онішко, слюсар В. В. Бойко. Командиром ДНД був коваль Петро Якович Лисенко.

Заводчани активно поповнювали свої знання. 59 виробників навчалися у вечірній і заочній школах, 9 — в інститутах і стільки ж — в технікумах.

Закінчили вечірню школу і отримали атестати зрілості: слюсар Олександр Григорович Пурик, нормувальники Олексій Степанович Куценко і Михайло Ігнатович Журавльов, начальник цеху Юрій Дмитрович Бугаєвський, токар Іван Петрович Троян — всього 13 осіб. А І. П. Троян закінчив школу із срібною медаллю.

При клубі "Металіст" працювали гуртки художньої самодіяльності, духовий і естрадний оркестри. Тільки за 1965 рік було дано 38 концертів для заводчан і працівників села, в клубі продемонстровано 88 документальних кінофільмів з передового досвіду, автоматизації і механізації виробничих процесів, з нової техніки тощо, прочитано 25 лекцій, які прослухало більше 3000 чоловік. В цьому ж році члени

первинної організації товариства "Знання", яка організована в 1962 році, прочитали в цехах підприємства 124 лекції і доповіді на партійно-політичну, економічну і науково-технічну теми, які прослухало 650 чоловік, а за семирічку прочитано 459 лекцій і доповідей, на яких побрало 47000 робітників заводу.

Заводська бібліотека мала 4200 книжок. На 1966 рік металісти передплатили 1100 примірників газет і журналів.

В ході семирічки добре потрудились і раціоналізатори. Вони впровадили у виробництво 242 своїх пропозицій, які дали річну економічну ефективність на 142 тисячі карбованців. Найбільше за 1959 і 1965 роки подали рацпропозицій слюсарі Микола Єлисеєвич Похил (30 — з річним економічним ефектом 5463 крб.), Микола Пантелеймонович Пурик (33 — 13830 крб.), Василь Васильович Бойко (23 — 4320 крб.), начальник ковальського цеху Юрій Дмитрович Бугаєвський (23 рацпропозицій з ефектом 21089 крб.), конструктор Микола Павлович Качан (21 — 33540 крб.) та ін.

Працівники заводу обирались у виборні партійні і радянські органи, брали активну участь у їх роботі.

Так, членами райкому партії були: стернярка Лідія Петрівна Бохан (в 1952 р.), кадровик Терентій Іванович Москвіць (в 1954 р. і 1958 р.), начальник вільного цеху Юрій Дмитрович Бугаєвський (в 1959 р. і 1960 р.), директор заводу Тимофій Никофорович Столяр (в 1960 р. і 1961 р., був членом бюро райкому партії), токарь Іван Петрович Троян (в 1961 р.); кандидатами в члени райкому партії обирались: голова артілі Василь Іванович Горохов (в 1952 і 1953 р.р.), нормувальник Олексій Степанович Куценко (в 1958 р.), робітник Іван Дмитрович Гузій (в 1961 р.), членом ревкомісії райкому партії — Т. І. Москвіць (в 1951 і 1953 р.р.).

Депутатами районної ради депутатів трудящих обирались: слюсар комсомолка Ольга Андріївна Мартиненко (в 1950, 1953 і 1955 р.р.), пресувальниця Лідія Петрівна Гринь (в 1957 р.), робітниця Катерина Василівна Міщенко (в 1959 р.), шліфувальниця Катерина Юхимівна Скоромна (в 1961 р. і 1965 р.); депутатами міської ради були стернярка Ольга Онисимівна Шаповал (Онішко) (в 1953 і 1955р.р.), голова промартілі В. І. Горохов (в 1950 р. і 1953 р.), стернярка Ольга Василівна Пузанова (в 1957 р.), директор клубу "Металіст", а потім начальник ливарно-механічної дільниці Микола Юхимович Загребав (в 1959 р. і 1961 р.), старший майстер ливарної дільниці Микола Іванович Сахно (в 1961 р.).

Треба зазначити, що металісти надавали велику шефську допомогу трудівникам села.

В 1963 році вони передали колгоспу імені Ілліча токарний верстат, чотири електродвигуни, слюсарні тиски, різний інструмент, 70 борон, пропололи 200 гектарів просапних, а колгоспу "Заповіт Леніна" виготували 30 борон.

2 липня 1965 року до жнив бригада робітників заводу в колгоспі "Заповіт Леніна" встановила 2000-метрову високовольтну електродвигу до центрального току. А 1 вересня цього ж року в колгоспі "Україна" металісти здали в експлуатацію зрошувальну систему на 10 гектарах, зроблену своїми руками.

Колектив заводу полов просапні культури в колгоспах "Авангард", "Україна", імені Кірова, в радгоспах "Гуляйпільський", "Червоний" виготовляли запчастини до сільгоспмашин, відпускали їм різні матеріали тощо.

Колектив художньої самодіяльності заводського клубу "Металіст" щорічно давав по 8-15 концертів для трудівників села в період "гарячих" робіт.

Наприклад, у квітні 1957 року в колгоспі імені Ілліча самодіяльні артисти показали одноактну п'єсу "Прикре непорозуміння", виконували художнє читання, співали пісні. Вдячні слухачі із задоволенням слухали і дивились гру Івана Васильовича Білая (майстер), Лідії Іванівни Куценко (бухгалтер), Миколи Дмитровича Єрмака (майстер), солістів Любові Максимівни Мірошниченко (стернярка), слюсаря Івана Ігнатовича Зінова та ін.

Додатково металісти виготовляли і відправили колгоспам області за семирічку 111923 автонапувалок для тваринницьких ферм. На збиранні їх попереду у змаганні йшов слюсар-складальник Микола Герасимович Демченко.

Заводчани активно підтримували всі заходи, спрямовані на збереження миру, за приборкання агресивних дій імперіалістичних сил.

28 червня 1959 року більше 300 робітників зібрались на мітинг протесту проти судової розправи над синами грецького народу, героями визвольної війни проти фашистських загарбників і зокрема видатного грецького прогресивного діяча Маноліса Глезоса. Учасники мітингу направили королю Греції Павлу I листа такого змісту: "Ми робітники і службовці Гуляйпільського заводу сільгоспобладнання виражаєм свій гнівний протест проти рішення військового трибуналу Греції у справі Глезоса і його товаришів, як незаконне. По ходу суду видно, політична поліція сфабрикувала провокаційну справу проти героїв Греції, щоби знищити їх і відкрити широкий шлях беззаконню над патріотичними організаціями, котрі борються за

національну незалежність і суверенітет своєї країни, проти розміщення атомної зброї на своїй території. Засудження грецьких патріотів змичнює міжнародну реакцію, яка готує третю світову війну.

Ми вимагаємо від Вас втрутитись в цю справу, щоби Верховний Конституційний суд Греції відмінив незаконний, негідний вирок військового трибуналу.

Свободу Манолісу Глезосу і його товаришам!"

14 липня 1960 року сто робітників ливарного цеху зібрались на мітинг, щоб висловити гнів і обурення проти агресивних шпигунських дій американських імперіалістів, які послали у повітряний простір СРСР літак-шпигун Пауерса.

— Хай знають імперіалісти, — сказала, виступаючи стернярка Діна Грицаюк, — що радянський народ не потерпить агресивних шпигунських дій американської воєнщини. Кожна спроба заслати до нас літаки з ворожими намірами закінчиться їх знищенням.

З гнівом на адресу американських імперіалістів виступили робітники Володимир Шамрай, Григорій Семенюта та ін.

А 27 вересня 1960 року в "День миру перший" робітники ливарного цеху Діна Грицаюк, Люда Брацило, Олександр Пурик, Ольга Тарасенко, Микола Латиш стали на трудову вахту і виконали змінні норми на 110-140%.

Активно виступали заводчани і проти кривавих злочинів американських імперіалістів у В'єтнамі в 1965 році. Ось резолюція протесту, прийнята на одному із мітингів: "Ми, робітники заводу сільгоспобладнання, обурюємося агресивними діями США у В'єтнамі. Сьогодні ми заявляємо на весь голос про свою солідарність з боротьбою в'єтнамських патріотів за свободу і незалежність батьківщини. Імперіалісти США здійснюють варварські злочини, убивають жінок, дітей, людей похилого віку.

Свавілля американської вояччини викликає глибоке обурення у всіх радянських людей, всіх, кому дорогі мир і свобода.

Ми заявляємо рішучий протест уряду США, тавруємо ганьбою варварів двадцятого віку.

Колектив нашого заводу підтримує миролюбну політику нашої партії. Наші симпатії, наша підтримка на боці в'єтнамського народу, який бореться.

Ніякі спроби імперіалістів не зламають волі в'єтнамського народу.

В'єтнам переможе! В його боротьбі допомагає і буде завжди допомагати радянський народ і народи соціалістичних країн.

Ми на весь голос заявляємо: "Американські агресори, геть із В'єтнаму!"

На піднесенні

З великим трудовим піднесенням працювали заводчани по гідній зустрічі і виконанню рішень XXIII, XXIV і XXV з'їздів КПРС, гідній зустрічі 50- і 60-річчю Радянської влади, 100-річчя від дня народження В. І. Леніна і 50-річчя утворення СРСР.

За три останні п'ятирічки випуск валової продукції виріс у 2,6 раза (без врахування внутрішньозаводських коопоставок у два раза), а досяг в 1980 році 4954 (3757 без внутрішньозаводської кооперації) тисячі карбованців, продуктивність праці збільшилась більше, ніж у двічі, середньомісячна зарплата достигла 168 карбованців (зросла у 2,1 раза), кількість працюючих зросла на 18% і стала 752 чоловіка.

Про це дивись таблиці роботи заводу по п'ятирічках.

Таблиця 1.

№ п/п	Назва	Роки				
		1966	1967	1968	1969	1970
1.	Випуск валової продукції (тис. крб.)	2125	2728	2982	3176	3160
2.	Кількість працюючих (чол.)	639	704	703	696	683
3.	Продуктивність праці (крб.)	3444	4121	4363	4714	4627
4.	Середньомісячна зарплата (крб.)	81,7	90,2	94,1	100,3	101,7
5.	Випуск пароводяної арматури (тис. шт.)	676,0	604,2	565,8	557,9	528,3
6.	Випуск пружинного зуба КТО-13 (тис. шт.)	282,7	307,9	307,9	282,8	—
7.	Випуск слюсарно-монтажного інструменту (тис. шт.)	596,0	604,4	633,5	653,7	687,6
8.	Випуск пружинного зуба КПЦ -190 (тис. шт.)	541,8	909,8	1058,1	1166,9	1286,0
9.	Випуск придатного литва (тонн)	—	—	—	—	2453

Таблиця 2

№ п/п	Назва	Роки				
		1971	1972	1973	1974	1975
1.	Випуск валової продукції (тис. крб.)	3791	3308	3601	3801	3960
2.	Кількість працюючих (чол.)	689	674	674	646	656
3.	Продуктивність праці (крб.)	5628	4910	5440	5884	6171
4.	Середньомісячна зарплата (крб.)	104,7	113,7	132,8	131,9	140,5
5.	Випуск пароводяної арматури (тис. шт.)	376,3	235,5	299,7	337,6	67,2
6.	Випуск слюсарно-монтажного інструменту (тис. шт.)	567,3	475,3	459,4	475,7	368,3
7.	Випуск пружинного зуба КПЦ-190 (тис. шт.)	1041,3	1257,0	1406,9	1566,0	1753,6
8.	Випуск котка ККН-8 (шт.) 2ККН-2,8 (шт.)	—	1924	1209	3803	2290
		—	—	—	—	1091
9.	Випуск придатного литва (тонн)	1953	2306	2298	3456	3519

Таблиця 3.

№ п/п	Назва	Роки				
		1976	1977	1978	1979	1980
1.	Випуск валової продукції (тис. крб.)	3183 4025	3237 4019	3412 4097	3738 4349	3757 4954
2.	Кількість працюючих (чол.)	652	671	682	731	752
3.	Продуктивність праці (крб.)	4987	5147	5382 6434	5795 6743	*
4.	Середньомісячна зарплата (крб.)	146,8	157,7	163,2	168,0	*
5.	Випуск пароводяної арматури (тис. шт.)	38,1	38,6	—	—	—
6.	Випуск слюсарно-монтажного інструменту (тис. шт.)	433,1	297,2	229,0	290,0	346,4
7.	Випуск пружинного зуба КПЦ-190 (тис. шт.)	1835,3	1873,7	1996,5	1854,0	1820,0
8.	Випуск котка 2ККН-2,8 (шт.)	2293	2575	2790	3032	3505
9.	Випуск придатного литва (тонн)	3704	3994	4050	4350	4297

Партійна і профспілкова організації заводу сільгоспобладнання приділяли багато уваги розвитку соціалістичного змагання на підприємстві. Це важливе питання завжди знаходиться в полі зору.

Основними формами були індивідуальне, бригадне і міжцехове змагання за комуністичну працю. Найбільш масовою формою, звичайно, — це індивідуальне. Ним охопили 516 робітників і службовців. Причому, кожен зобов'язувався не тільки перевиконувати виробничі норми, але й брати активну участь у громадському житті колективу, раціоналізаторському русі, підвищувати свій ідейно-політичний чи загальноосвітній рівень, боротись за звання ударника комуністичної праці, бути непримиренним до всякого роду правопорушень тощо.

Ось приклад.

Токар механічного цеху комуніст Микола Григорович Рябко взяв на 1966-й рік таке зобов'язання: виконувати норму виробітку на 110%, підвищувати свій загальноосвітній рівень у 11 класі школи, бути активним у громадському житті, в змаганні за вибороти звання ударника комуністичної праці.

Слова передового виробника не розходилися з ділом. Завдання дев'яти місяців він виконав на 168%. уміло поєднував роботу на виробництві з навчанням у вечірній школі. М. Г. Рябко був редактором стінгазети, активним дружинником.

Таких прикладів було немало.

Друга форма змагання — це бригадна. На підприємстві було 10 бригад. Їх зобов'язання теж носили конкретний характер.

Так бригада складачів пароводяної арматури механічного цеху поставила перед собою завдання: продукцію випускати тільки відмінної якості, постійно боротися за звання колективу комуністичної праці, кожному члену бригади брати активну участь у всіх заходах, які проводяться в цеху, жити за правилом: одна за всіх, всі за одного.

Широкого розмаху набрало на заводі змагання за комуністичну працю. Вже вчилися жити і працювати по-комуністичному 4 цехи, 8 бригад, 420 виробничників боролися за звання ударників, а виборили його вже 127 передовиків виробництва.

На підприємстві хід змагання висвітлювався на дошках показників, у стінній пресі. Цьому ж підпорядковувались "Листки трудової слави", спеціальні випуски "Хто сьогодні попереду". Підсумки змагання обговорювались на партійних зборах цехів, на засіданнях партбюро завкомів і цехкомів. Передовому колективу вручався перехідний Червоний прапор.

В результаті широко розгорнутого соціалістичного змагання підприємство мало непогані показники в першому році п'ятиріччя. Так, план 9 місяців у валовому обчисленні виконано на 109,7%, по товарній продукції — на 109,5%. На 139 тис. крб. випущено надпланової продукції. Продуктивність праці склала 101,9%, загальна сума здешевлення продукції — 14 тис. крб. З початку року зекономлено 3,5 тонни сталі, 46 тонн палива, 1,3 тонни кольорових металів, 512 тис. квт-год електроенергії.

В ході змагання виросла армія передовиків. Кращі з них: М. Я. Анікін, О. О. Онішко, М. І. Сердюк та І. І. Зуйченко нагороджені урядовими нагородами.

Високими трудовими показниками у виконанні соцзобов'язання зустрів колектив заводу 50-річчя Радянської влади. Ось соцзобов'язання на честь цієї дати.

Соціалістичні зобов'язання колективу Гуляйпільського заводу сільгоспмашин на 1967 рік

Робітники, інженерно-технічні працівники і службовці Гуляйпільського заводу сільгоспмашин, як і всі радянські люди, з почуттям законної гордості і радості готуються гідно зустріти 50-річчя нашої соціалістичної держави.

Трудящі заводу бачать своє головне завдання в тому, щоб зробити подальший крок на шляху технічного прогресу підвищення рівня рентабельності свого підприємства і тим сами внести гідний внесок у здійснення завдань другого року п'ятиріччя і у всенародному змаганні за гідну зустріч піввікового ювілею Країни Рад.

Колектив заводу сільгоспмашин бере на 1967 рік такі соціалістичні зобов'язання:

1. Виконати річний план по всіх техніко-економічних показниках і виготовити понад план продукції на 145 тис. крб., в т.ч.:

а) пароводяної арматури 30 тис. шт. на 35,4 тис. крб.;

б) зуба пружинного КПЦ-190 40 тис. шт. на 48 тис. крб.;

в) обцеенок господарських 20 тис. шт. на 11,4 тис. крб.;

г) автонапувалок 24 тис. шт. на 51 тис. крб.

2. Отримати економію:

— сталі проката — 10 тонн;

— твердого палива — 20 тонн;

— рідкого палива — 7 тонн;

— електроенергії — 100000 квт. годин.

3. Від понадпланового зниження собівартості продукції перевиконати план прибутків на 10 тис. крб.

4. Понадпланово підвищити продуктивність на 15%.

5. У порівнянні з 1966 роком знизити брак на 10%.

6. Удосконалювати продукцію, що випускається, підвищувати надійність, міцність і зручність в експлуатації.

7. Отримати понад план від впровадження рацпропозицій умовної річної економії 2000 крб.

8. В I кварталі 1967 року розширити виробничу площу ковальського цеху по випуску зуба пружинного на 1120 тис. шт.

9. Механізувати ручні трудоміські процеси на 50%.

10. Впровадити НОП на 3-х робочих місцях.

11. За рахунок позик Держбанку почати будівництво нового цеху ширвжитку.

12. Вимостити твердим покриттям територію заводу (1500м²).

13. Підготувати 30 кваліфікованих токарів і 60 чоловік інших професій.

14. Побудувати в I півріччі нову томильну піч.

15. Установити і освоїти два агрегатних верстата для обробки деталей пароводяної арматури.

16. Озеленити територію заводу.

17. Виконати виробничий план до 20 грудня 1967 року.

18. Впровадити госпрозрахунок в цехах і підготувати підприємство до переходу на нове планування і економічне стимулювання.

Успішне виконання цих зобов'язань буде новим внеском колективу заводу в боротьбі за перетворення в життя рішень XXIII з'їзду КПРС, за гідну зустріч 50-х роковин Радянської держави.

Директор заводу Т. Столяров

Секретар партбюро В. Жилінський

Голова завкому О. Куценко

Секретар комітету комсомолу С. Журавель

Безпосередньо до 50-річчя Жовтня були взяті і окремі соціалістичні зобов'язання. Ось вони:

Соціалістичні зобов'язання колективу заводу "Сільгоспобладнання" по гідній зустрічі 50-річчя Радянської влади

Включаючись у змагання за гідну зустріч 50-річчя Радянської влади і зваживши свої можливості, колектив заводу бере на себе такі соціалістичні зобов'язання:

Виконати план 1966 року по всіх техніко-економічних показниках і виготовити понад план продукції на 150 тис. крб.

Виробничу програму 10 місяців 1967 року виконати на 105% і дати понад план продукції на 83 тис. крб., в т.ч. арматури — 10 тис. шт., зуба пружинного — 15 тис. шт.

Від понадпланового зниження собівартості перевиконати план прибутків за 1966 рік на 15 тис. крб., а за 10 місяців 1967 року — на 6 тис. крб.

Підготувати підприємство до переходу в 1967 році на нову систему планування і економічного стимулювання.

Ввести в експлуатацію не менше 5 одиниць нового обладнання. Збільшити продуктивність праці проти плану на 0,5%.

Посилити роботу серед колективу заводу по раціоналізації та винахідництву. Від впровадження рацпропозицій отримати в 1966-1967 р.р. не менше 34 тис. крб. умовної річної економії.

Вимостити і заасфальтувати заводський двір.

Озеленити двір і територію заводу.

Оформити святковою наочною агітацією цехи і фасад заводу.

Для потреб тваринницьких ферм виготовити за 10 місяців 1967 р. 15 тис. автонапувалок.

На заводі були складені заходи по підготовці і проведенню 50-річчя Великого Жовтня, як заходи, так і соцзобов'язання були успішно виконані. Про це говорить довідка, підписана чотирикутником заводу і направлена в райком партії. В ній сказано, що пружинного зуба виготовлено понад план 88,7 тис. штук, об'ємом господарських — 31 тис. шт.; отримано понадпланової економії від впровадження рацпропозицій на 7,4 тис. крб.; продуктивність праці підвищилась понад план на 7%; річний план виконано 2 грудня і понадпланово виготовлено продукції на 238 тис. крб., виконані й інші пункти соцзобов'язань.

Про успішне виконання соцзобов'язань говорять і те, що колективу заводу присуджено і вручено Пам'ятний Червоний прапор райкому КП України, райвиконкому і райкому ЛКСМУ із залишенням його на довічне зберігання, як символ трудової доблесті колективу.

Тут слід розповісти як на Гуляйпільському заводі сільськогосподарських машин повсякденно дбають про створення хороших побутових умов для металістів. Заводський комітет профспілки, очолюваний комуністом І. П. Трояном, дирекція та партійна організація ведуть у цьому напрямку велику роботу.

Зовсім недавно на підприємстві відкрилась їдальня. Вона простора, чиста і світла. В ній одночасно може обідати 80 робітників. А страви в їдальні завжди смачні, калорійні і різноманітні.

Харчування тут вигідне кожному: адже робітник сплачує лише 80 процентів вартості обіду. Решту затрат бере на себе підприємство.

Потурбувалися на заводі й про те, щоб під час обідньої перерви у їдальні не створювалася велика черга: кожному цеху встановлено певний час для обіду. Робітники мають можливість заздалегідь купити талони на страви.

Не забувають і про тих, хто працює в другу зміну. Вони також мають змогу повечеряти у заводській їдальні.

У кожному цеху створені побутові кімнати. Правда, не скрізь вони відповідають своєму призначенню: малі за розмірами, незатишні. Але це цехи будувалися ще тоді, коли побутовим умовам на виробництві приділялась незначна увага.

Звичайно, не всі кімнати незручні. Побутова кімната ливарного цеху вигідно відрізняється від інших. В ній є достатня кількість шаф для одягу, столів, лав.

Ще з більшим ентузіазмом і енергією трудилися заводчани під час виконання зобов'язань по гідній зустрічі 100-річчя від дня народження В. І. Леніна. Тоді були прийняті такі зобов'язання:

Соціалістичні зобов'язання колективу Гуляйпільського заводу сільгоспмашин за гідну зустріч 100-річчя від дня народження Володимира Ілліча Леніна

Наслідуючи патріотичний почин Москви і Ленінграда, колектив Гуляйпільського заводу сільгоспмашин розгортає соціалістичне змагання за гідну зустріч 100-річчя від дня народження Володимира Ілліча Леніна за дострокове виконання п'ятирічного плану.

Підрахувавши свої резерви і можливості робітники, інженери, технічні працівники і службовці беруть такі соціалістичні зобов'язання по достроковому виконанню п'ятирічного плану:

1. До 100-річчя від дня народження В. І. Леніна виконати п'ятирічний план по товарній продукції. Дати понад план до кінця 1970 року товарної продукції на 2199 тис. крб.

2. Здійснити п'ятирічний план по підвищенню продуктивності праці до 7 листопада 1970 року.

3. Виготовити понад запланованого пружинного зуба 260 тис. шт. на 312 тис. крб.

4. Отримати понад план товарної продукції народногосподарського споживання на 40 тис. крб.

5. Здати в експлуатацію новий корпус ковальського цеху.

6. Відкрити їдальню для робітників.

7. Здійснити п'ятирічний план отримання умовної річної економії коштів від впровадження раціоналізаційних пропозицій на 86,3 тис. крб.

8. Виконати комплексний благоустрій території заводу (клубу (асфальтування двору, розпланування клумб тощо) — 4,5 тис. м²).

*Директор заводу Г. Лисенко
Секретар партбюро В. Жилінський
Голова завкому профспілки І. Троян.*

Після прийняття зобов'язань були розроблені умови змагання і складені заходи. Хід їх виконання обговорювався на партійних, комсомольських і профспілкових зборах заводу і цехів, на засіданнях бюро і комітетів виборних органів.

Підтримуючи почин запоріжців, металісти стали на 100-денну Ленінську вахту, взявши соцзобов'язання і затвердивши на засіданні завкому профспілки умови по 100-денній Ленінській вахті.

Соціалістичні зобов'язання колективу заводу сільгоспмашин по 100-денній Ленінській вахті

Наслідуючи патріотичний почин запорізьких заводів "Комунар" і "Дніпроспецсталь", які стали на 100-денну Ленінську вахту, колектив Гуляйпільського заводу сільгоспмашин розгортає соціалістичне змагання за гідну зустріч 100-річчя від дня народження В. І. Леніна і бере на себе такі зобов'язання:

1. Виготовити продукції понад план на 18 тис. крб.

2. Реалізувати продукції понад план на 25 тис. крб.

3. Підвищити продуктивність праці проти плану на 0,6%.

4. Отримати економії електроенергії 40 тис. квт-год.

5. Знизити коефіцієнт частоти і важкості травматизму проти рівня 1969 року на 50%.

6. Не залишати жодного випадку порушення трудової дисципліни і громадського порядку без розгляду в колективі заводу і суворо карати винних.

Директор заводу Г. Лисенко

Секретар партбюро В. Жилінський

Голова завкому профспілки І. Троян

Секретар комітету комсомолу Н. Кривонос

І колектив дотримав свого слова. П'ятирічний план по контрольних цифрах по валовій продукції було виконано за 4 роки і 3 місяці на 11973 тис. крб.

Переможцем в ювілейному змаганні на честь 100-річчя від дня народження В. І. Леніна було визнано колектив інструментального цеху (начальник Степан Іванович Морозовський, секретар парторганізації Павло Дмитрович Щербаков, голова цехкому профспілки Катерина Олександрівна Рячко). Колектив цеху виконав план І кварталу 1970 року на 101,7%, продуктивність праці склала 102,4%, виконав він і завдання по асортименту продукції. Колективу присудили перше місце у соцзмаганні і грошову премію.

Друге місце завоював колектив ковальського цеху (начальник Юрій Дмитрович Бугаєвський).

Серед виробничих дільниць перше місце виборол будівельна (начальник Іван Никонівч Сахно, профгрупорг Микола Петрович Гавриленко), друге місце — ремонтна (начальник Андрій Васильович Бесараб).

Комсомольсько-молодіжна бригада токарів механічного цеху (бригадир Олександр Іванович Петелько) виконала зобов'язання на 110%, члени колективу брали участь в громадському житті, не допустили порушень трудової і громадської дисципліни.

Бригада завоювали перше місце і за успіхи в соцзмаганні на честь 100-річчя від дня народження В. І. Леніна, занесена в Ленінську книгу трудової слави Гуляйпільського райкому КП України і райвиконкому Ради депутатів трудящих їй видано Свідоцтво про це від 14 квітня 1970 року.

На друге місце вийшла комсомольсько-молодіжна бригада слюсарів-складальників пружинного зуба ковальського цеху (бригадир Г. І. Вовк).

Серед бригад цехів перше місце виборол бригада галтовників-ливарного цеху, а друге — бригада слюсарів-інструментальників механічного цеху.

За культуру виробництва на честь 100-річчя ювілею перше місце зайняв інструментальний, друге — механічний цехи, в серед дільниць — перше місце зайняв ремонтний.

Переможцям вручені перехідні Червоні прапори або вимпелати грошові премії.

В індивідуальному передювілейному змаганні переможцями вийшли коваль Володимир Васильович Середя і терміст Анна Василівна Гагаріна з ковальського цеху, формувальники Лідія Миколаївна Павелько і Григорій Степанович Тertiшній з ливарного, стругальник Андрій Вакулович Коростильов і токар Олександр Іванович Петелько з механічного, столяр Микола Петрович Гавриленко із будівельної дільниці.

За успішне виконання передювілейних зобов'язань 77 робітників заводу нагороджені ювілейною медаллю "За доблесний труд на ознаменування 100-річчя від дня народження В. І. Леніна". Із них 46 робітників, 31 інженерно-технічний працівник і службовець, 33 комуністів, 3 комсомольці і 23 жінки.

За успішне виконання виробничих завдань і участь у громадському житті в 1966-1980 роках 13 чоловік були нагороджені орденами і медалями Союзу РСР. А саме: орденом Трудового Червоного Прапора — токар Володимир Кирилович Васецький (1971 р.), майстер — Шайхулла Валишевич Файрушин (1971 р.) і нагрівальник металу — Олексій Григорович Солодовник (1974 р.). Орден "Знак

"Пошани" отримали: формувальниця Лідія Миколаївна Павелько (1971 р.), свердлувальниця Марія Юхимівна Шамрай (1971 р.) і старший інженер Олексій Степанович Куценко (1974 р.).

Ордена "Трудової Слави III ступеня" удостоєні були пресувальник Костянтин Іванович Сухар (1975 р.), коваль Віктор Григорович Чайка (1978 р.).

Медалі "За трудову доблесть" отримали — заточниця Катерина Юхимівна Скоромна (1971 р.), стернерка Валентина Миколаївна Малюка (1974 р.), медалі "За трудову відзнаку" — стригаль Андрій Вакулович Коростильов (1971 р.), електрик Василь Панасович Харамов (1974 р.) і столяр Микола Петрович Гавриленко (1974 р.).

Всі нагороджені в різні роки занесені в заводську Книгу Пошани.

У квітні 1970 року т.т. Аникін М. Я., Васецький В. К., Файрушин Ш. В., Солодовник О. Г., Онішко О. А., Павелько Л. М., Куценко О. С., Сердюк М. І., Скоромна К. Є., Малюка В. М., Онопрієнко І. Ф. нагороджені ювілейною медаллю "За доблесний труд. В ознаменування 100-річчя від дня народження Володимира Ілліча Леніна".

За підсумками роботи десятої п'ятирічки в 1981 році отримали: орден "Знак Пошани" пресувальник Костянтин Іванович Сухар, медалі "За трудову доблесть" — свердлувальниця Ольга Андріївна Жовнір, коваль-штампвальник Іван Федорович Онопрієнко.

В листопаді 1971 року наказом Міністра тракторного й сільськогосподарського машинобудування СРСР за № 314 завод сільгоспмашин перейменовано в дослідно-експериментальний завод сільгоспмашин. Основна мета наказу — забезпечення своєчасного виготовлення дослідних зразків ґрунтооброблюючих сільськогосподарських машин нових конструкцій і тих, які випускаються малими серіями для проведення дослідів у польових умовах.

Цим наказом передбачалась розробка техноробочого проекту малих серій, будівництво і здача в експлуатацію їх в 1974 році. Намічався випуск чотирьох назв сільгоспмашин.

Уже в 1972 році почався випуск котка кільчастого навісного типу з двоєнного котка 2ККН - 2,8, а з 1 липня 1975 року почався випуск двоєнного котка 2ККН - 2,8. Всього було виготовлено котка 2ККН - 2,8 9926 штук, а 2ККН - 2,8 на 1 січня 1981 року — 15286 штук.

Наказом Міністра тракторного і сільськогосподарського машинобудування СРСР за №60 від 21 лютого 1974 року на базі Ростовського заводу "Червоний Аксай" організовується виробниче об'єднання "Культиватор", яке потім називається "Червоний Аксай". В це об'єднання входив і ДООЗ Сільгоспмашин.

В цей час велику роль у боротьбі за технічний прогрес відігравали на заводі громадські творчі колективи — первинні організації НТТ і ВТВР. Вони узагальнювали передовий науковий і виробничий технічний досвід, підвищували технічні знання і кваліфікацію робітників, інженерів і техніків.

На початку року завком профспілки, ради НТТ (науково-технічної творчості) і ВТВР (Всесоюзне товариство винахідників і раціоналізаторів), бюро та групи економічного аналізу спільно склали "темники" всіх "вузьких місць" виробництва — своєрідну програму того, на чим слід працювати новаторам, умільцям. "Темник" вивішувався на кожному цеху, на всіх виробничих дільницях.

Наведемо кілька прикладів як заводські умільці допомогли зводу вийти із важкого становища.

— У другому півріччі 1973 року, — розповідав голова ради ВТВР Микола Володимирович Шокотко у районній газеті "Зоря комунізму" 3 серпня 1974 року, — Нікопольський завод відмовився постачати шайби зуба КПЦ-190. Що робити? План "горить" люди простоюють. Нового поставщика так швидко не знайдеш. Вирішили обійтися своїми силами. Попрацювали раціоналізатори з інженерами і техніками техвідділу. Налагодили власне виробництво шайб...

По такому ж шляху пішли заводчани, коли на підприємстві перестали надходити з Ленінградської області зірочки для правих абразивів, без яких не могли працювати ливарна дільниця, ковальський цех та цех, що випускає товари широкого вжитку. До того ж деталі власного виробництва виявилися дешевшими привізних. А це має величезне значення.

З 665 працюючих на заводі 200 чоловік є членами ВТВР і 100 — членами НТТ. Взявши активну участь у соціалістичному змаганні за успішне виконання планів дев'ятої п'ятирічки, члени первинних організацій НТТ в першому півріччі нинішнього року внесли 38 пропозицій. 30 з них впроваджено у виробництво (загальний економічний ефект складає 30,7 тис. крб., умовно вивільнено 24 робітники). Ці заходи на 7,7% підвищили продуктивність праці. Економічний ефект від впровадження рацпропозицій по економії матеріальних ресурсів в цілому по підприємству складає 17220 крб.

Щороку на заводі оголошується конкурс раціоналізаторів, спрямований на розвиток творчої ініціативи робітників, інженерно-технічних працівників. За його умовами затверджуються індивідуальні і колективні премії.

Так, в минулому році індивідуальну першу премію одержав слюсар-інструментальник В. В. Бойко, другу — начальник ковальського цеху О. М. Рябко і старший майстер інструментальної дільниці В. К. Дзаров, третю присудили слюсарю цеху товарів ширьжитку П. Л. Плаксі. Колективну першу премію завком вручив ливарній дільниці, робітники якої препогли по кількості поданих за рік раціоналізаторських пропозицій і їх економічний ефект.

Завком профспілки підхопив і розвив ініціативу мелітопольських машинобудівників по розробці кожним інженером, техніком у співдружності з передовиками виробництва особистих творчих планів технічного удосконалення виробництва. На заводі працює 7 творчих бригад, до складу яких входять інженери, техніки, передовики, новатори виробництва. Бригади взяли зобов'язання і перетворюють їх у життя.

Наприклад, у першому півріччі завдяки такій колективній творчості було освоєно 98 нових технологічних процесів, впроваджено нову техніку, механізовано декілька трудомістських навантажувально-розвантажувальних процесів.

Словом, немало цінних справ на рахунку технічних творчих організацій заводу.

В 1976 році почалось будівництво корпусу малих серій (КМС), адміністративно-побутового корпусу і котельні. АПК і котельню здали в експлуатацію 1 січня 1982 року.

В 1980 році було змонтовано і пущено в дію автоматичну лінію по виготовленню есподібної стійки КПЦО-2401. Тоді було зроблено 34336 стійок.

В липні 1981 року здали в експлуатацію лінію і за той рік виготовили 698800 стійок.

Механізована лінія виготовлення лапи КПЦО-2402 до стійки, проект якої зробили Одеський інститут "Грунтоташ" і його філіали в містах Жданові і Кіровограді, була змонтована силами заводу.

В 1975 році здали в експлуатацію і новий корпус механічного цеху, в якому розташувалися ремонтно-енергетична, інструментальна, частково механічна і дільниця товарів народного споживання.

В 1972 році почався випуск плоскогубців комбінованих 200-міліметрових з діелектричною ручкою, а з 1975-го — ще і хромовані підшаром нікелю.

В проектування обладнання для гальванічних ліній, оснащення нових видів інструменту брав участь сам завод, тут самі виготовляли все необхідне і впроваджували у виробництво.

У здійсненні намічених планів велику роль відіграло виконання завдань оргплану і плану впровадження нової техніки. Так тільки за десяту п'ятирічку було впроваджено у виробництво 14 різних заходів, які давали річний економічний ефект 418,3 тис. крб. відносно звільнення 67,5 чоловіка. 17 заходів спрямували на механізацію ручної праці. За п'ятирічку полегшили або механізували працю 82 робітникам.

Тоді вступила в дію установка для збирання пружинного зусилля КПЦ-190, згинання рами і спиць котка на гідропресі, впроваджено штампування обмотки лапки обценьок тощо.

У здійсненні технічної програми основну роль відігравали робітники й інженерно-технічні працівники. В цьому велику роль відігравав їх загальноосвітній рівень, кваліфікація, які вони з року в рік підвищували.

Про це красномовно видно з таблиці:

По рівню кваліфікації

станом в % на:

	1.01.1965 р.	1.01.1970 р.	1.01.1981 р.
низька I і II розряди	61,4	46,3	33,5
середня III і IV розряди	36,6	49,0	53,4
вища V і вищі розряди	2,0	4,7	13,1

Таблиця 1

По рівню освіти в %

	1.01.1962 р.	1.01.1980 р.
I – 9 класів	78,0	47,9
середня	21,3	46,7
вища	0,7	5,4

Таблиця 2

Заводчани щорічно підвищували свій загальноосвітній і технічний рівень.

Так, тільки в 1966-1970 р.р. економіст Світлана Григорівна Журавель, токарь Іван Петрович Троян заочно закінчили інститути, заступник директора Федір Якович Лопатін, економіст Віра Михайлівна Куш, начальник відділу праці і зарплати Михайло Гнатович Журавльов, майстер Іван Корнійович Міщенко, постачальник Іван Сергійович Ганзуленко — всього 11 осіб — закінчили технікуми, а 22 — вечірню школу.

Для робітників працювали гуртки вивчення технімуму при заводі. Велику допомогу у виконанні виробничих завдань подавали раціоналізатори. За три останні п'ятирічки вони внесли і впровадили у виробництво 440 рацпропозицій з річним економічним ефектом в 416 тисяч карбованців. В результаті творчої думки раціоналізаторів зекономлено 620 тонн рідкого і твердого палива. 230 тонн різних сортів, розмірів, марок сталі, 180 тонн вогнетривкої цегли, більше 1520 тисяч квт.-год. електроенергії, 840 тонн піску тощо.

Активними раціоналізаторами проявили себе інженер Володимир Ілліч Жилінський, який впровадив у виробництво 40 рацпропозицій з річним економічним ефектом 40175 карбованців, слюсарі Петро Леонтійович Плакса (33 — 3062 крб.), Василь Васильович Бойко (22 — 9,3 тис. крб.), майстер Андрій Васильович Бесараб (16 на 1748 крб.) та ін. Вони неодноразово займали призові місця в конкурсах, які щорічно проводились на заводі.

До речі, в 1957 році на заводі започаткували "Книгу Пошани". І з того часу і до 1 січня 1981 року в неї занесено 153 прізвища кращих заводчан, в тому числі 129 робітників, 24 службовці, з них 30 членів партії і 36 жінок.

В гуші життя

В 1968 році у зв'язку з прийняттям урядом СРСР нового закону "Про загальний військовий обов'язок" у вихованні допризовної молоді з'явилися нові форми. Згідно із законом повсюдно впроваджена початкова військова підготовка.

На базі заводу був організований об'єднаний міський навчальний пункт допризовної молоді. Начальником пункту призначили інженера-технолога Миколу Семеновича Машошина. Заняття проводили інструктори на громадських засадах офіцери і сержанти запасу: слюсар Дмитро Іванович Івко, робітник ковальського цеху Олександр Іванович Петелько та ін.

Заняття проходили щонеділі, відвідувало їх 100 чоловік. На заняттях допризивників ознайолювали з військовими Статутами, з цілями і вимогами цивільної оборони, з військовою топографією, проводили навчальні стрільби, зустрічі з учасниками Великої Вітчизняної війни.

Робота навчального пункту була під контролем заводської трудової організації ДТСААФ (голова Володимир Миколайович Діденко).

З лекціями на військово-патріотичні теми перед допризивниками виступали інженери В. І. Жилінський, І. С. Ганзуленко, І. Д. Гузій. За рік читалось до 30 лекцій.

* * *

За трудові успіхи підприємство і окремі цехи неодноразово заносилися на районну Дошку Пошани (в 1966, 1973 і 1975 р.р. — завод; 1967 і 1980 р.р. — механічний цех; в 1967 і двічі в 1968 р.р. — ливарна дільниця; в 1968 і двічі в 1970 р.р. — інструментальний цех (пізніше ПНС); в 1976 р. — ковальська дільниця; бригади: терміст у 1969 р., пресувальників у 1979 р., а також передовики виробництва: токар В. К. Васецький, стернярка В. М. Малюка, електрик В. М. Шейко і терміст І. І. Зуйченко в 1967 році; токар З. С. Містак, формувальниця Л. М. Павелько, електрик В. М. Шейко в 1969 р., стернярка О. А. Онішко і стругальник О. В. Коростильов в 1970 р., заточувальниця К. Є. Скоромна в 1971 р.; токарі В. Д. Домашенко, П. Т. Дерев'яно в 1972 р.; токар Н. Й. Дзюра в 1973 р.; токарі М. О. Демченко і формувальник Г. С. Тertiшний в 1975 р., пресувальник К. І. Сухар в 1976 р.; коваль І.Ф. Онопрієнко в 1980 р. і електрик В. В. Шингур у 1981 р.).

На честь колективу заводу на центральній міській площі імені 50-річчя Жовтня неодноразово піднімався Прапор трудової слави.

Заводчани брали активну участь у виборних партійних і радянських органах міста і району.

Обирались членами райкому партії: директор заводу Тимофій Никифорович Столяров (1965 р. — двічі), начальник відділу кадрів Лідія Іванівна Куценко (1965 і 1967 р.р., членом бюро райкому), контролер ВТК Катерина Олексіївна Рябко (1970 р.), токар Володимир Кирилович Васецький (1979 р.), директор заводу Георгій Георгійович Лисенко (1973, 1975 р.р. — членом бюро), токар Ніна Павлівна Кривосовська, контролер ВТК Діна Василівна Грицаюк, токар Ніна Йосипівна Дзюра (1978 р.), коваль Сергій Володимирович Кошельник (1978, 1980 р.р.); кандидатами в члени райкому партії: слюсар Віра Савелівна Загребасєва (1965 р.), головний інженер заводу Микола Степанович Грицаєнко (1967 р.), контролер ВТК Д. В. Грицаюк (1973, 1978, 1980 р.р.); членом ревкомісії райкому партії — головний бухгалтер Анатолій Іванович Філіпченко (1965 р. двічі, 1967, 1970, 1973 р.р.).

Депутатами обласної Ради народних депутатів були контролер ВТК Олександра Григорівна Маїшопина (1967 і 1969 р.р.), слюсар Віктор Гречко.

Депутатами районної Ради обирались стернярка О. А. Онішко (1967 р.), електрик Василь Панасович Харламов і терміст Іван Григорович Гавриленко (1969 р.), оксидувальник Вячеслав Миколайович Вакулінський, начальник відділу кадрів Л. І. Куценко (1975 р.), оператор Лідія Павлівна Ведмідь (1977 і 1980 р.р.), слюсар Сергій Володимирович Кошельник (1980 р.).

В міську Раду були обрані: слюсар Михайло Васильович Качан (1969 р.), формувальниця Л.М. Павелько (1969 р.), контролер ВТК Юрій Іванович Павелько (1969, 1971, 1973, 1975, 1977, 1980 р.р.), токар Зіна Савівна Містюк (1969 р.), контролер ВТК Марія Юхимівна Шамрай (1969, 1971 і 1973 р.р.), пресувальник Микола Петрович Міщенко і слюсар Олексій Григорович Солодовник (1969 і 1971 р.р.), юрист Іван Петрович Троян (1971 р.), директор заводу Г. Г. Лисенко (1971 і 1977 р.р.), токар В. К. Васецький (1973 р.), коваль-штапувальник Олексій Григорович Вербицький (1977 і 1980 р.р.), контролер ВТК Лідія Петрівна Закарлюка (1977 і 1980 р.р.), слюсар Олександр Олександрович Данілов (1980 р.).

В політико-виховній роботі парторганізації заводу допомагала і первинна організація товариства "Знання" та агітколектив.

Лекторська група (голова бюро: інженер-хімік Олена Олександрівна Рябко, а з 1978 р. — начальник техвідділу В. І. Жилінський) нараховувала 20 членів.

Тільки за останні десять (1970-1980) років (виняток 1976 і 1977 р.р. — відсутні дані) в колективах дільниць і цехів було прочитано 106 лекцій і доповідей на різні теми внутрішньої і зовнішньої політики нашої країни, які прослухало 74736 чоловік. Серед прочитаних лекцій 391 на історичну тему, 191 з економіки і політекономії, 77 на тему держави і права, 34 на антирелігійну тему, 134 з науково-технічної теми і т.д.

Найбільше і якісно читали лекції за вказаний період начальник ВТК, потім бюро в техвідділі, електро-механічному відділі Олексій Андрійович Куриленко, начальник бюро, далі техвідділу В. І. Жилінський, директор заводу Г. Г. Лисенко, начальник бюро техвідділу Миколайович Рябко, інженер Володимир Леонідович Костенко, секретар партбюро Іван Власович Кучерявий, інженер-конструктор Олександр Андрійович Сидоренко.

Добре працювали і народні контролери. Група сприяння пар держконтролю (голови: інженер з охорони праці і техніки безпеки Іван Дмитрович Гузій, а з 1970-го — начальник відділу кадрів Лідія Іванівна Куценко).

Тільки в 1966-1970 р.р. група провела 85 перевірок і рейдів з питань збереження сировини і матеріалів, отримання якісної продукції, впровадження нової техніки, підготовки цехів і заводу в цілому до роботи в осінньо-зимовий період, використання робочого часу тощо.

По результатах рейдів приймалися накази по заводу, намічалися заходи по ліквідації виявлених недоліків, винні притягувалися до відповідальності.

В групу обиралося 36 чоловік, із яких 13 комуністів і 6 комсомольців. Активно брали участь у роботі групи: токар Микола Ілларіонович Сердюк, конструктор Михайло Павлович Качан, інженер В. Л. Коваленко та ін.

В цехах діяли пости, в які обиралося 65 чоловік.

В 1966 році вийшло нове положення про народний контроль. Його було обговорено 11 лютого того ж року на загальних зборах контролерів.

Про хорошу роботу народних контролерів заводу розповідалося на сторінках заводської газети "Голос робітника", районної "Зоря комунізму", обласних "Запорізька правда" та "Индустриальное Запорожье", відзначалася у звітах роботи районного і республіканського комітетів народного контролю.

Крім виконання своїх основних планів по випуску машини запчастин до них, заводчани подавали посильну допомогу трудівникам села як по догляду за просапними культурами і їх збиранню, так і різними сільгоспмашинами і запчастинами до них.

Так тільки за останні три п'ятирічки (1966-1980 р.р.) було відпрацьовано в колгоспах району і в основному в колгоспі "Авангард" більше 40 тисяч людино-днів на прополці соняшнику, кукурудзи, овочів, збиранні овочів, фруктів і зернових.

Крім цього виготовлено за завданням обкому партії більше 100 тисяч автонапувалок для тваринницьких ферм колгоспів області, більше 200 тисяч анкерних сошників для сівалок, 500 розкидачів гною РПН-5,6, більше 150 тисяч чавунних ґрат для тваринницьких ферм і багато різних запчастин.

Сума технічної допомоги щорічно складала до 500 тисяч карбованців. Щороку металісти прополювали 500-700 гектарів просапних і збирали сотні тонн овочів і фруктів. Працювали на збиранні врожаю зернових.

Тільки літом 1979 року на жнивях у колгоспах працювало 5 чоловік помічниками комбайнерів (Олександр Данілов, Станіслав Власенко, Валерій Волков та ін.) і 4 трактористами.

В цьому ж році в період весняної сівби два комсомольці працювали 12 днів у колгоспі "Авангард", а в період прополки молодь прополювали 200 га просапних, на жнивях працювали три члени ВЛКСМ помічниками комбайнерів і один трактористом.

Про допомогу трудівникам села красномовно говорить договір на співдружбу між колективами заводу і колгоспу "Авангард".

Колектив заводу неодноразово виступав у районі ініціатором по наданню допомоги колгоспам у вирощуванні високих урожаїв і своє зобов'язання виконував.

Про співдружність заводчан і колгоспників, про союз "Серпа і Молота", добре писав у листопаді 1979 року в районній газеті голова колгоспу "Авангард" Микола Петрович Животченко: "Більше десяти років тривають шефські зв'язки і дружба між колективами експериментального заводу сільгоспмашин і колгоспу "Авангард". Вони зміцнюються і розвиваються з кожним роком. Більше 10 врожаїв виростили спільними зусиллями трудівники колгоспу і заводу.

Взяти нинішній рік... Через ряд об'єктивних причин наше господарство має найменше в районі робочої сили і якби не допомога працівників промислових підприємств, особливо наших шефів колективу експериментального заводу сільгоспмашин, — ми не змогли б здійснити догляд і зібрати сільгоспкультури. Тільки на полях появились сходи просапних заводчани разом з колгоспниками дружно взяли за поліття. Працювали і в робочі і у вихідні дні".

Але шефство цим не закінчувалося і М. П. Животченко пише далі: "... підприємство знайшло можливість і відпустило для потреб колгоспу важливі матеріали, бере участь у будівництві кормоцеху... робітники заводу змонтували електрообладнання і системи водопостачання в механізованому літньому таборі шостої ферми..."

І це тільки в одному 1979 році. А така або аналогічна робота проходила щорічно.

Провідну роль в мобілізації колективу на виконання поставлених завдань разом з адміністрацією заводу (директори: з травня 1968 р. — Г. Г. Лисенко, з березня 1981 р. — Борис Олексійович Осипенко) відіграла партійна організація (секретарі партбюро: з травня 1970 р. — Іван Сергійович Ганзуленко, з жовтня 1971 р. — Микола

Іванович Конівець, з березня 1974 р. — Олексій Андрійович Куриленко і з жовтня 1978 р. — Іван Власович Кучерявий).

З роками ряди комуністів заводу росли.

Так, тільки за 1966-1975 р.р. 27 чоловік стали кандидатами члени КПРС і стільки ж членами. Якщо на 1 січня 1976 року обліку в парторганізації перебували 81 комуніст і 4 кандидати, то 1 грудня 1980 року відповідно 105 і 3.

В 1966-1975 р.р. було проведено 124 відкритих і закритих партійних зборів заводу. На 37 зборах обговорювалися різні питання оргпартроботи і підсумки роботи Пленумів, на 29 — господарської діяльності адміністрації, 24 — ідеологічні питання, 13 — питання роботи громадських організацій, 4 — допомоги селу тощо.

Виконуючи рішення XXVI з'їзду КПРС, постанову ЦК КПРС Ради Міністрів СРСР по випуску сільгоспмашин до енергонасичених тракторів, з 1981 року завод почав освоювати і випускати борону пружинну БП-8, з 1982 р. — культиватор широкозахватний пружинний КПП-8 з боронами БП-8 і БП-8-01. За рік їх випустили 2500 штук.

В 1980 році почалося освоєння випуску стійки до борони пружинної, а в липні 1981 р. — впроваджено у виробництво. За ці роки було виготовлено 1042,2 тисячі стійок.

В 1981 році продукції випустили на 6576 тис. крб. — на 162 тис. більше, ніж в 1980 році.

Згідно з постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР №90 було видано наказ Міністра тракторного і сільськогосподарського машинобудування за №230, який передбачав даліше розширення реконструкцію заводу в одинадцятій п'ятирічці. А це: будівництво складально-зварювального корпусу (виробнича площа 10,3 тис. м²), реконструкція ливарного цеху, розширення котельні, будівництво житлової (10 тис. м²), дитячого садка на 280 місць, клубу на 400 місць тощо.

27 вересня 1981 року газета "Запорізька правда" писала: "Сільмаш виготовляє зараз кільчато-зубчасті котки для уцілювання ґрунту, зуби пружинні для культиваторів і борін. Укомплектовані цими головними робочими органами машини на виробничому об'єднанні "Червоний Аскай", до складу якого входить Гуляйпільський дослідно-експериментальний завод, агрегуються з потужними тракторами К-700, Т-150, ДТ-75С, широко використовуються на полях.

— Остання модель пружинного зуба БП-8, — розповідає начальник технологічного бюро заводу М. М. Рябко, — освоєна цьому році і виготовляється вперше в нашій країні. Такий зуб

чотири рази стійкіший, надійніший, ніж звичайний. Застосовується для обробітки як чорноземних, так і кам'янистих ґрунтів. Працює на значно вищих параметрах, ніж попередники. Одна борона БП-8 замінює в роботі три культиватори. Враховуючи зростаючі потреби в них сільського господарства, колектив заводу за останні роки значно збільшив обсяг виробництва своєї продукції.

Приємно бачити ці зміни. А ще приємніше від того, що колектив не стоїть на місці, а постійно удосконалює виробництво, примножує трудові здобутки, йде далі. Одночасно з виготовленням високопродуктивної техніки сільгоспмашівці освоюють ще новішу модель — борону з роторною борінкою. Вона ще більше економічна, вигідніша. Згідно з даними випробування ця борона за годину обробляє по 10 гектарів ріллі, тоді як аналогічна їй, виготовлена фірмою "Конгскільда" (Данія), — 5,3 гектара, і головне, нова модель повністю відповідає всім агрономічним вимогам і тим змінам, які відбулися у технології вирощування сільгоспкультур. Першу партію цих новітніх борін трудівники заводу одержать уже в нинішньому році".

Рік 1982-й, ювілейний

Виконання плану одинадцяті п'ятирічки повністю повинно було змінити обличчя заводу, який ішов до свого 100-річчя.

План 11 місяців 1982-го, ювілейного, року заводчани виконали по реалізації продукції на 101,5% (темп росту до відповідного періоду минулого року склав 112%). Споживачам відправлено 2603 культиватори, на 261 тисячу карбованців товарів народного споживання (котків 2 ККН-28А — 3058 штук, зуба КПЦ-190 — 1728 тисяч штук) і багато іншої продукції.

Готуючись до ювілею, на підприємстві було створено організаційний комітет, прийнято соціалістичні зобов'язання, розроблені умови внутрішньозаводського змагання.

Соціалістичні зобов'язання

колективу Гуляйпільського дослідно-експериментального заводу сільгоспмашин до 100-річчя і Дня машинобудівника (19 вересня 1982 р.)

Готуючись до 100-річчя заводу, колектив бере на себе такі зобов'язання:

а) по основних показниках:

1. Виконати виробничий план по випуску валової продукції на 100%
2. По реалізації продукції — 100%.
3. По продуктивності праці — на 100%.
4. Знизити собівартість продукції — на 0,1%.
5. Зекономити фонд зарплати на 500 крб.

6) по показниках, що враховуються:

1. Добитися зниження трудомісткості процесів понад план на 0,5%
2. Знизити внутрішньозаводські втрати від браку на 1%.
3. Отримати від впровадження рацпропозицій понад план умовно економічний ефект на 1000 крб.
4. Проглиблюючи розпрозрахунок і посилюючи режим економії на кожному робочому місці, зекономити по заводу понад план:
 - умовного палива — 6 тонн;
 - електроенергії — 20 тис. квт-год.;
 - теплоенергії — 15 гікалорій.
5. Випустити понад план:
 - обценюк — 3 тис. шт.;
 - литва — 20 тонн;
 - котка — 17 шт.
 - зуба КПЦ-02402 — 5 тис. шт.;
 - борони — 50 шт.;
 - зуба КПЦ-190 — 6 тис. шт.

Тоді ж було розроблено і прийнято положення про присвоєння звання "Почесний машинобудівник".

В ньому йшлося: "Згідно з умовами внутрішньозаводського соціалістичного змагання, присвяченого 100-річчя від дня утворення заводу заснувати звання "Почесний машинобудівник" робітнику, який здійснить таке:

Виконує і перевиконує змінні завдання при високій якості робіт.

Працюючому без порушень трудової дисципліни і правопорядку. Який освоїв не менше 2-3 суміжних професій.

Який навчив не менше 5-и молодих робітників.

Який активно бере участь у громадському житті колективу.

На заводі 15 лютого 1982 року на зборах було прийнято комплексний план партійно-політичних і організаційно-технічних заходів по підготовці до 100-річчя від дня заснування.

Напередодні ювілею керівництво заводу звернулося в Запорізький обком Компартії України з такими пропозиціями:

"У вересні 1982 року Гуляйпільському дослідно-експериментальному заводу сільсьпмашин виповнюється 100 років.

Відзначаючи внесок колективу заводу в індустріалізацію країни, колективізації сільського господарства і розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування і у зв'язку з 100-річчям підприємства, дирекція заводу, партійна, профспілкова і комсомольська організації прохають обласний комітет Компартії України схвалити і підтримати наші пропозиції про нагородження заводу Почесною Грамотою Президії Верховної Ради СРСР, 20 чоловік — орденами і медалями Союзу РСР, а також про нагородження 4 робітників підприємства Грамотами Президії Верховної Ради УРСР і присвоєння звання "Заслужений машинобудівник УРСР".

Колегія Міністерства тракторного і сільськогосподарського машинобудування прийняла постанову "Про підготовку і проведення 100-літнього ювілею Гуляйпільського дослідно-експериментального заводу сільгоспмашин", в якій говориться: "Схвалити ініціативу колективу Гуляйпільського дослідно-експериментального заводу сільгоспмашин по розгортанню соціалістичного змагання дільниць, змін, бригад, робітників, інженерно-технічних працівників і службовців на честь 100-річчя заводу.

Вийти з пропозицією в ЦК КПРС, Президію Верховної Ради СРСР і Ради Міністрів СРСР:

— про нагородження колективу заводу Почесною Грамотою Президії Верховної Ради СРСР;

— про нагородження орденами і медалями 20 ветеранів праці, передовиків виробництва і соціалістичного змагання.

Схвалити комплексний план заходів Гуляйпільського дослідно-експериментального заводу сільгоспмашин до 100-річчя заводу, спрямований на подальше покращення господарської діяльності, колективу, підвищення технічного рівня і якості продукції, прискорення освоєння нових виробничих потужностей, а також на подальший соціальний розвиток підприємства і поліпшення виховної роботи з трудящими".

Сільмашівці по-ударному трудилися з нагоди 100-річчя підприємства. 7 вересня у соціалістичному змаганні першість виборов колектив механоскладальної дільниці (начальник О. М. Самойлов). Денне завдання він перевиконав на 56 процентів.

Найбільший внесок у загальну справу роблять ударники комуністичної праці свердлильник Петро Кузьмич Харченко, електрозварник Віктор Олександрович Куценко, токар Зінаїда Савівна Містюк.

В порядку підготовки до 100-річчя з дня створення підприєм-

ства комсомольці експериментального заводу сільгоспмашин прийняли рішення провести два суботники: один — на робочих місцях, а другий — по благоустрою території. Ініціативу комсомольців підтримав профспілковий комітет. Було вирішено виготовити на суботники 12 котків 2ККН-2,8А, 3,5 тисячі штук зуба до культиватора КШП-7,7 тисячі — до культиватора КРН-4,5, 16 тонн литва для котків, 18 об'ємів будівельних.

14 серпня на суботник вийшли трудівники першої зміни. Працювали вони відмінно. За зміну виготовлено понад 1300 штук зуба культиватора КРН-4,5, 13 котків 2ККН-2,8А. Ливарники випустили 14 тонн литва. Всього продукції виготовлено на 13 тисяч карбованців (зобов'язання на суботники — 23 тисячі карбованців).

Загалом у суботнику взяли участь близько 400 чоловік. Поряд з тими, хто трудиться на підприємстві зараз, працювали й пенсіонери. Серед них особливо відзначилися Михайло Іванович Нечет, Микола Юхимівна Шамрай, Павло Петрович Пузанов. Серед колективів найкраще потрудилися складальники котків.

28 грудня 1982 р. газета "Красноаксаец", орган парткому, комсомолу профспілки, комітету ВЛКСМ і дирекція Ростовського культурно-спортивного заводу "Красный Аксай", вітаючи гуляйпільців із 100-річчя заводу, вмістила статтю директора Д. Гапюченка "По пути роста". Ось деякі фрагменти з неї: "Напередодні Нового року наше підприємство відзначило своє 100-річчя. Що ж являв собою завод і в якій мірі він до сьогоднішніх днів?"

Від дня свого заснування і до цих пір ми виготовляємо сільськогосподарський інвентар... Тільки до 100-річчя заводу виготовлено додатково продукції на тисячі карбованців...

Продукція Гуляйпільського заводу відправляється не тільки в усі республіки нашої багатонаціональної держави, але і на експорт. В цьому році ми відвантажили запасні частини, жниварні машини в Польщу і Танзанію.

Розповідаючи про підсумки роботи колективу по виконанню завдань одинадцятої п'ятирічки, відзначаючи віковий склад колективу, ми перш за все звертаємося до аналізу своїх можливостей. Ми спрямовуємо свої зусилля на подальше удосконалення господарського механізму, модернізацію і ефективність виробництва.

З кожним роком збільшується обсяг продукції, що випускається, висовуються підвищені вимоги до сільськогосподарських машин. Виходячи із цього, ми і плануємо свою роботу.

На порядку денному — питання підвищення якості про-

дукції, максимальне використання обладнання, проведення реконструкції заводу, підвищення організації праці. По всіх цих напрямках роботи вжито заходів. Наприклад, для поліпшення якості продукції, що випускається, на заводі впроваджена і діє система бездефектного її виготовлення. Нею охоплено 98,1 процента робітників, впроваджена і здійснюється оцінка якості праці по балах. Сьогодні 97,6 процента продукції здається з першого подання. Показник, звичайно, не дуже високий, і ми бачимо свої завдання в тому, щоб працювати над його підвищенням.

Збільшення обсягу виробництва вимагає розширення потужностей, переходу на принципово нові технологічні процеси, встановлення сучасного обладнання. У зв'язку з цим в цьому році закінчується освоєння побудованого корпусу малих серій, який призначений для виготовлення стійки, робочих органів культиватора КШП-8-01. Планується будівництво і зварювально-складального корпусу, з введенням якого буде вирішено питання вузьких місць, які є сьогодні у службах допоміжного виробництва. Будуть розширені ремонтно-енергетична база й інструментальне виробництво.

Крім того, протягом одинадцятої п'ятирічки буде проводитись реконструкція дільниці по виробництву котка 2ККН-2,8А, що покращить умови праці для працюючих. Намічена реконструкція ковальської і ливарної дільниць. Це дасть можливість відвантажувати для трудівників сільського господарства високонадійні і ефективні машини, яким є сьогодні, наприклад, і наш культиватор КШП-8-01.

Цей культиватор відрізняється від своєї попередньої марки новою установкою. Випробування на кам'янистих ґрунтах за агротехнічними і експлуатаційними показниками виявили його значну перевагу. Це заставляє постійно збільшувати їх випуск. Сьогодні освоєнно річний випуск до трьох тисяч культиваторів. Для їх комплектування робочими органами торік здано в експлуатацію автоматизовану лінію по виготовленню стійок, пуск двох аналогічних ліній намічається зробити в цьому і наступному роках.

Такі наші завдання, над якими ми працюємо. Так, із маленького заводу, в якому випускався простий сільськогосподарський інвентар, виріс крупний Гуляйпільський завод сільгоспмашин, який виготовляє сучасні ґрунтообробні агрегати".

Тут, до речі, буде сказано, що колектив дослідно-експеримен-

тального заводу сільгоспмашин (директор Д. Ф. Гапochenко, секретар партбюро І. В. Кучерявий, головний інженер В. Ф. Шульга, голова профкому В. Г. Савенко, секретар комітету комсомолу М. Рябко) який виконав план по випуску товарної продукції на 107%, реалізація — на 106,3% став переможцем районного соціалістичного змагання серед промислових колективів за підсумками роботи у IV кварталі 1982 року і йому присудили перехідний Червоний прапор.

25 грудня у приміщенні Будинку культури колгоспу “Заповіт Леніна” відбулися урочисті збори колективу Гуляйпільського експериментального заводу сільгоспмашин, присвячені 100-річчю з дня заснування підприємства. До заводчан у гості прибули керівники району, представники райкому і обкому партії, райкому комсомолу, головний інженер виробничого об'єднання “Красный Аксай” С. М. Житник та голова профкому об'єднання В. О. Сурмач, голова Запорізького обкому профспілки працівників автомобільного, тракторного і сільськогосподарського машинобудування С. С. Бакшеев, представники підшефного колгоспу на чолі з головою М. П. Животченком, керівники ряду підприємств міста.

Збори відкрив секретар парторганізації заводу І. В. Кучерявий. Директор підприємства Д. Ф. Гапochenко, котрий виступив з доповіддю, розповів про історію підприємства, зміни, які відбулися під час його існування, назвав кращих трудівників колективу. А таких тут багато. Біля 20 виробничників відзначено урядовими нагородами, 306 чоловік — ударники комуністичної праці, 64 — відзначені знаком “Переможець соціалістичного змагання”. На заводі 120 комуністів, 170 комсомольців.

Колектив заводу з ювілеєм тепло привітали перший секретар райкому партії М. С. Беляєв, голова виконкому районної Ради народних депутатів М. С. Грицаєнко (колишній головний інженер заводу — Авт.), С. М. Житник та С. С. Бакшеев.

М. С. Беляєв вручив представникам підприємства Вітальну адресу бюро райкому партії та виконкому райради, М. С. Грицаєнко — Почесну грамоту районної Ради, С. М. Житник — Вітальну адресу головного підприємства й пам'ятний подарунок — інкрустований портрет В. І. Леніна, С. С. Бакшеев — Вітальну адресу обкому профспілки. Трудівників підприємства привітали також М. П. Животченко, піонери і жовтєнята підшефної першої середньої школи. Трудівники заводу, що виступили на зборах, подякували за теплі слова на їх адресу, запевнили, що колектив підприємства зробить все, аби виконати покладені на нього завдання.

Учасники зборів прийняли Вітальний лист на адресу ЦК КПРС.

Президії Верховної Ради СРСР і Ради міністрів СРСР.

Тут же було оголошено накази про заохочення передовиків підприємства, його ветеранів. 20 чоловік нагороджено знаками “Відмінник соціалістичного змагання Міністерства тракторного й сільськогосподарського машинобудування” та цінними подарунками, 5 чоловік — Почесною грамотою Міністерства й ЦК профспілки працівників автомобільного, тракторного й сільськогосподарського машинобудування, 20 чоловік — Почесною грамотою виробничого об'єднання “Красный Аксай”. 10 чоловікам присвоєно звання “Почесний машинобудівник”, 21 — нагороджено Почесною грамотою дирекції, бюро парторганізації, комітетів профспілки й комсомолу заводу, 131 — оголошено подяки. Всі вони відзначені також цінними подарунками.

Почесні грамоти одержали заводська вокальна група “Любисток” (керівник М. Г. Дудка), солісти Г. Д. Шаповал і В. І. Коростильов.

З нагоди відбувся святковий концерт. Аматори сцени — члени хорового й драматичного колективів, вокально-інструментального ансамблю й вокальної групи, читці-декламатори продемонстрували високу виконавську майстерність, принесли справжню насолоду присутнім у залі.

Думаємо, що варто дещо зачитувати із звітної доповіді директора заводу Д. Ф. Гапochenка: “За 11 місяців цього року ми виконали план по реалізації продукції на 101,5% при темні росту до відповідного періоду минулого року 112%. Споживачам відправлено 2603 культиватори, на 261 тисячу карбованців товарів народного споживання (котков 2ККН-2,8А 3058 штук, зуба КПЦ-190 — 1728 тисяч штук) і багато іншої продукції.

Добрих успіхів у передювілейному змаганні добились колективи корпусу малих серій, ковальсько-пресової, ливарної дільниць. Вмілими і добросовісними працівниками зарекомендували себе: слюсар Віктор Антонович Гречко, коваль-штампувальник Віктор Олександрович Куценко, слюсар-інструментальник Василь Григорович Вакулінський, наждачниця Ольга Михайлівна Дейнега, обрубник литва Павло Йосипович Меркулов, свердловальник Петро Кузьмич Харченко, сантехнік Іван Васильович Онищенко і багато інших.

Широкого розмаху набув на заводі рух під девізом “Ручну працю — на плечі машин”. Комплексний підхід до вирішення важливої проблеми раціонального використання трудових ресурсів приніс непогані результати.

Раціоналізатори і винахідники тільки в поточному році

внесли 15 рацпропозицій. 34 із них впровадили у виробництво. Особливо хочеться відзначити таких товаришів, як: О. А. Сидоренко, М. С. Машишин, І. К. Міщенко, В. І. Жилінський, В. К. Азаров, В. М. Максименко, А. Л. Плакса, О. В. Коваленко, А. І. Антонов. Дякуючи їх творчому пошуку і знахідкам, отримано економії матеріалів на 21,9 тисячі карбованців з економічними ефектом 35,9 тисячі карбованців”.

Далі директор заводу говорив про подальші перспективи, про розширення і реконструкцію підприємства. В ХІ п'ятиріччі планувалося побудувати зварювально-складальний корпус (з виробничою площею 10,4 тис. м²), реконструвати ливарну дільницю, розширити котельню, увести у дію 10 тисяч м² житла, дитячий садок на 280 місць, освоїти біля 16 млн. крб. капіталовкладень.

За сто років із кустарної майстерні завод перетворився у рентабельне високопродуктивне підприємство. Робітничий клас змушнів став грамотним, досвідченим.

Завод гордиться ветеранами виробництва, а саме: Олександром Лук'яновичем Кущем, Іваном Олександровичем Клименком, Надією Олексіївною Онищенко, Марією Олександрівною Демченко, Іваном Івановичем Зуйченком, Валентиною Андріївною Малюкою, Андрієм Вакуловичем Коростильовим, Олексієм Григоровичем Солодовником, Ольгою Максимівною Онішко, Григорієм Герасимовичем Шамраєм, Миколою Федоровичем Волохом, Анатолієм Петровичем Чучком, Миколою Климовичем Шкабарнею, Вірою Андріївною Бугаєвською, Миколою Яковичем Кущем та іншими.

З великою теплотою у доповіді йшлося про трудові династії робітників. Це династія Михайла Автоновича Кузьменка, яка пропрацювала на заводі 126 років (дружина Марія, дочки Галина і Валентина, онуки Олександра і Геннадій); династія Самойлових (Микола Олексійович — батько, сини Микола і Олександр, дочка Діна, онучка Валентина) — 100 років; династія Івана Пантелеймоновича Шейка (дочка Лідія, син Микола, зять Олексій, невістка Клавдія, онуки Надія, Микола) — 113 років. Династія Івана Герасимовича Шамрая (сини Андрій, Володимир і невістка Інна) — 97 років; династія Василя Омелянковича Власенка (невістки Надія, Лариса, сини Іван і Станіслав) — 90 років; династія Пурика (голова сімейства Микола Дмитрович, пропрацював на заводі 34 роки, його дочки Лідія і Галина, зять Іван, онучка Володимир), в них 110 років загальному трудовому стажу. Добра слава на підприємстві іде про трудові династії Васецьких, Штепів, Дубченків, Грицяюків, Федорових та ін.

На заводі стали орденоносцями Олексій Степанович Куценко

Лідія Миколаївна Павелько, Костянтин Іванович Сухар, Микола Якович Анікін, Володимир Кирилович Васецький. Свій багатий досвід вони передають молоді.

Закінчуючи доповідь, директор привітав усіх з ювілеєм, побажав вічної молодості, міцного здоров'я, успіхів у житті.

25 грудня 1982 року ветеран заводу Микола Прокопович Шаровський писав у районній газеті: “У кожного підприємства своя історія. Цікава вона і в експериментального заводу сільгоспмашин, якому сьогодні виповнюється 100 років.

З висоти сьогодення колектив оглядає пройдений шлях, підсумовує зроблене, визначає завдання на майбутнє. І це само собою зрозуміло, адже будь-який ювілей — це свого роду огляд сил, аналіз діяльності за певний проміжок часу.

Я, ветеран виробництва, як ніхто інший маю змогу порівняти сьогодення підприємства з давніми часами. Так, справді з давніми. Адже трудову діяльність я розпочав у 1937 році.

В лютому прийшов я у ножовий цех — був такий у промартілі “Червоної Металіст” (таку назву носило підприємство у ті часи). Працював на заточуванні ножів, виделок. Згодом мене направили на курси підвищення кваліфікації. Через чотири місяці повернувся контролером (тоді ця посада називалась бракувальником) відділу технічного контролю в цьому ж таки цеху.

Попрацював два з половиною роки. Потім — кадровая армія. Тут і застала мене війна. Довелось воювати на різних фронтах...

Досі в пам'яті свіжий той день, коли повернувся додому. Було це 31 грудня 1946 року. А вже 10 січня 1947 приступив до роботи. Нелегкий то був час. Тож відсиджуватись не мав ніякого права, бо народному господарству потрібні були робочі руки. Прийшов у свій цех, який тоді звався цехом товарів широкого вжитку.

В нелегких умовах доводилося трудитись. Не всі приміщення заводу були відбудовані. Верстати розміщались у різних кінцях території підприємства. Згодом для цеху виділили приміщення. Виробляли тоді садові, столові ножі, ложки, іншу продукцію. Пам'ятаю, навіть ковзани “снігурі” робили.

Важко було. Та кожен усвідомлював, що найстрашніше позаду. І всі працювали з повною віддачею сил, щоб успішно виконати доведені завдання. Бо добре розуміли, що наша продукція необхідна країні, що й нашою працею зміцнюється могутність рідної Вітчизни.

Нарікань на труднощі не було. Колектив жив повнокров-

ним життям. Любили спорт. Вже в 1947 році футболісти завоювали кубок області.

У 1948 році в моєму житті сталася визначна подія — мене прийняли в члени лєнінської партії комуністів. Я розумів, що на мене покладаються додаткові обов'язки. Тому завжди прагнув працювати так, як того вимагає звання комуніста. Партійна організація була невеликою. Та кожен комуніст служив прикладом як на виробництві, так і в громадському житті. Партійна організація була бойовим осередком, який мобілізував колектив на виконання планів.

Тривалий час працював майстром, начальником цеху товарів широкого вжитку. Він став для мене справді другою домівкою. Судить самі. Прийшов я сюди у 1937 році і працював до червня 1978, коли настала пора йти на пенсію. Більше 40 років. І навіть в роки війни мріяв: якщо залишусь живим, повернуся в рідний цех.

Право на заслужений відпочинок я маю. Та сидіти спокійно вдома не можу. Зараз працюю в цеху товарів народного споживання комірником. І ще працюватиму.

Радісно бути свідком тих змін, які сталися на підприємстві. За чотири з лишком десятиріччя бачив різне. Хоча б перші повоєнні роки. Примітивні приміщення, недосконалі верстати, двигуни, трансмісія, нелегкі умови праці.

Тепер підприємство важко впізнати. Оновився верстатний парк, зросла енергонасиченість. За останні роки на території виросли корпус малих серій, побутовий корпус, інші приміщення. Розширився асортимент продукції — сільськогосподарські машини, запасні частини до них, товари народного споживання. Поліпились умови праці. Адміністрація турбується про житлове будівництво. Та й колектив наш сьогодні не впізнати. Його члени — висококваліфіковані робітники, інженерно-технічні працівники з дипломами вузів, технікумів.

І сьогодні, в день ювілею, мені особливо приємно усвідомлювати, що в тих змінах і частка й моєї праці. Відрадно й те, що ми, ветерани, передаємо справу у надійні молоді руки”.

Цікавими про ті часи є спогади ще одного ветерана заводу Миколи Андрійовича Шишки, який прийшов на підприємство 10 лютого 1947 року. А до цього була війна з гітлерівськими окупантами 19-річний піхотинець взяв до рук зброю і громив ворога, визволяючи Запорізьку область і Крим. Мав тяжке поранення і не одне.

22 жовтня 1981 року М. А. Шишка згадував: “Старше по-

коління знає, яким важким був той рік (мається на увазі 1947 рік — Авт.), у яких умовах доводилось працювати... Але ніхто не нарікав на труднощі і в скрутну хвилину кожен готовий був прийти на допомогу товаришеві. Ми твердо вірили, що переможемо і на цьому фронті. І саме ця непохитна віра в світле майбутнє, любов до Вітчизни і героїчна стійкість радянського народу підняли нашу Батьківщину на високий щабель економічної могутності.

Теперішній час, звичайно, не зрівняти з минулим... З кожним роком поліпшуються умови праці, все більше їх перелягають на плечі машин.

Я працюю токарем на механоскладальній дільниці. Робота не з легких, відповідальна, але саме тому й до душі. Процес її полягає в проточуванні з обох боків кілець для котків 2ККН-2,8, які є основою всієї машини. Операції виконую на двох верстатах. За зміну треба проточити 250 деталей. Але якось уже стало нормою проточувати їх 300 і більше штук.

Старанність, любов до професії я намагаюсь прищепити своєму напарнику молодому робітникові Сергію Сліпченку. До речі, він не перший кому я передаю багаторічний досвід. І зараз приємно усвідомлювати, що уроки твої не проходять марно. Добросовісно трудяться на нашому підприємстві колишні мої учні І. І. Максимюк, А. Я. Браццо і В. Т. Скар.

Колектив на дільниці підібрався дружний, працюватий. Можливо, тому і робота не обтяжує, а приносить моральне задоволення. Є й свої передовики — електрозварник В. О. Куценко, токарь Л. І. Щербакова, маляр В. М. Сірінюк. Щомісяця виконуємо план і соціалістичні зобов'язання, забезпечуємо високу якість виготовлюваної продукції, яка, до речі, користується неабияким попитом у замовників. Ось, приміром, нещодавно привіз до нас представник з Татарської АРСР. Він прохав позапланово виготовити для них двадцять котків. “Ваша продукція, — говорив він, — заслуговує високої якості. Котки нам необхідні, як повітря”. Саме так і сказав. Нам приємно було слухати ці слова і відчувати, що наша праця потрібна людям, що від неї залежать трудові успіхи інших людей...

За віком мені належить бути на пенсії, але я продовжую трудитись. І справа не в матеріальній потребі. Ні. Дуже важко і якось незвично розлучатися з улюбленою роботою, з колективом і заводом, де провів більшу частину свого життя. Я відчуваю, що можу принести ще користь людям, державі. І щасливий тим, що моя скромна праця вливається в трудові досягнення всієї республіки”.

Як було вже сказано, на заводі чимало є трудових династій. Одна з них Шийків. Глава її — Микола Васильович віддав заводові 33 роки. Працював ковалем, майстром, начальником ковальського цеху. На його очах і за його участю промартіль “Червоний Металіст” виросла в завод сільськогосподарських машин.

Самовідданістю в праці, принциповістю і чуйністю в ставленні до людей Микола Васильович завоював шану в колективі. З його ім'ям пов'язана відома в місті подія часів фашистської окупації. М. В. Шийко був одним з тих, хто, ризикуючи своїм життям, врятував від гітлерівців пам'ятник В. І. Леніну.

В 1968 році він уже перебував на заслуженому відпочинку. Та не перевівся на заводі робітничий рід Шийків. Естафету батька прийняли сини.

З дитячих років чув Віктор дома розповіді про завод. І ще в школі твердо вирішив іти працювати до батька в цех. Так, в 1954 році він став робітником. З часом опанував професію електрика. Повага, якою користується тепер на підприємстві Віктор, завойована чесним трудом. Йому одному з перших у колективі присвоєно звання ударника комуністичної праці.

Доброю славою користується на заводі й молодий Шийка — Микола. Він теж влився в робітничу сім'ю за покликанням серця. Обрав собі професію токаря. Трудиться завзято: нерідко виконує за зміну півтори норми, а то і більше.

Життя продовжується

Непогано працювали сільмашівці і в 1983 році. Вони достроково виконали виробничу програму чотирьох місяців. Так план періоду по реалізації продукції виконано на 103,7%, випуску — на 107,2%, у тому числі по виробництву сільськогосподарських машин — на 106,3%. Понад план виготовлено 82 котки 2ККН-2,8.

У передтравневому соціалістичному змаганні першість виборов колектив дільниці товарів народного споживання (начальник О. Г. Крутін, секретар парторганізації П. Д. Щербаков, голова профспілкової організації П. А. Плакса), який виробничу програму чотирьох місяців виконав на 108,3%. Понад план виготовлено 11150 об'єктів. До речі, цього року обсяг виробництва товарів народного споживання зростає в 2,5 раза, або на 250 тисяч карбованців. Колектив дільниці освоїв випуск нової продукції толевої кнопки. В нинішньому році її буде виготовлено 5 тонн.

Серед допоміжних виробництв переможцем визнано колектив

транспортної дільниці (начальник П. П. Міщенко, секретар парторганізації В. П. Ігнатова, голова профспілкової організації П. П. Гриценко). Дільниця значно поліпшила роботу, працює без порушень дисципліни.

Чимало факторів сприяло успіху, говорив директор заводу Д. Ф. Гапоченко, а головний, вважаю, є наші люди, їхня сумлінна праця на благо Вітчизни. Серед тих, хто визнаний кращим у передсвятковому змаганні, — бригадир із корпусу малих серій, ветеран виробництва, комуніст В. М. Крупа, різчик металу з дільниці товарів народного споживання К. І. Сухар, наждачниця ливарної дільниці Н. І. Горпинич, токарь механоскладальної дільниці А. М. Сеґеда, комсомольці: депутат обласної Ради народних депутатів слюсар ремонтної дільниці В. А. Гречко та фрезерувальник інструментальної дільниці В. А. Павелько.

Важливі й відповідальні завдання стоять перед колективом підприємства у світлі вимог постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР “Про заходи по дальшому підвищенню технічного рівня і якості машин та обладнання для сільського господарства, поліпшенню використання, збільшенню виробництва і поставок їх у 1983-1990 роках”. Так, вже наступного року обсяг виробництва продукції має перевершити 10 мільйонів карбованців, а на кінець п'ятирічки — 12 мільйонів карбованців. З цією метою на підприємстві вже проведено ряд заходів. Значно зростає обсяг виробництва товарів народного споживання. Наступного року колектив заводу має виготовити їх на суму біля 1400 тисяч карбованців. Розширено буде асортимент — вироблятимуться пасатиги, круглогубці і кусачки.

Вже зараз турбуємось про перспективу заводу. А вона в нас приваблива. В наступні два роки маємо освоїти на будівельно-монтажних роботах майже 3,5 мільйона карбованців капіталовкладень. Зараз вирішуємо питання про розширення території заводу, працюємо з метою визначити його розвиток до 2000 року. В зв'язку із згаданою постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР маємо довести виробництво культиваторів КПШ-8 до 18 тисяч за рік. Щоб справитися з цим завданням, потрібно зробити технічне переозброєння виробництва. В перспективі річний обсяг валової продукції заводу становитиме біля 50 мільйонів карбованців.

Турбуючись про розвиток виробництва, на заводі не забувають і про питання соціально-побутового та культурного характеру. Вже зараз споруджується 60-квартирний житловий будинок, виготовляється проект 70-квартирного будинку і дитячого садка на 280 місць, реконструюється стадіон. Одночасно поліпшуються умови праці й побуту на підприємстві.

За підсумками роботи у другому кварталі 1983 року колектив експериментального заводу сільгоспмашин став переможцем у районному соціалістичному змаганні, йому було вручено перехідний Червоний прапор. Такого ж успіху добилися сільмашівці і в третьому кварталі того року, продукція яких відвантажувалася трудівникам Белгородської, Пензенської, Курської областей, Татарської АРСР, Казахської РСР, братньої Польщі.

За високі показники досягнуті в соціалістичному змаганні на честь 66-ї річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції постановою бюро райкому Компартії України і виконкому районної Ради народних депутатів з нагоди свята на районну Дошку пошани було занесено колектив дослідно-експериментального заводу сільгоспмашин та коваль названого підприємства Олексій Григорович Вербицький.

25 жовтня 1983 року районна газета "Зоря комунізму" писала, що профком заводу значну увагу приділяє організації соціалістичного змагання, яким охоплені 9 дільниць і 11 відділів підприємства. 646 чоловік з 988 працюючих беруть участь у рухові за комуністичне ставлення до праці. 434 з них носить звання ударника комуністичної праці, 215 здає продукцію з першого подання, 56 змагається за звання "Відмінник якості", 59 чоловік працює з особистим клеймом. Серед правофлангових соціалістичного змагання — нагрівальник металу О. М. Кизиленко, свердлувальник П. К. Харченко, фрезерувальниця Л. П. Гриць, коваль-штампувальник С. В. Дейнега, слюсар В. Г. Чучко, токарь З. С. Містюк, маляр М. Г. Шаровський і багато інших. Як належить, хід змагання висвітлюється на Дошці показників заводу, екранах трудового суперництва на виробничих дільницях, листками оперативної наочності, в стінгазеті.

Безумовно, соціалістичне змагання відіграє певну роль у тому, що з початку року на підприємстві випущено продукції на 686 тис. карбованців, реалізовано на 645 тис. карбованців понад план.

Минулий, 1984-й рік для колективу дослідно-експериментального заводу сільгоспмашин був напруженим. Але плани виконано. Справилися заводчани із додатковим завданням по зниженню на 0,5% собівартості продукції. За рахунок цього додаткова економія склала 49 тис. карбованців.

Для того, щоб справитися із планом випуску товарів народного споживання, господарським способом побудовано корпус площею 580 квадратних метрів, де встановили 16 одиниць обладнання. В 1984 році освоєно випуск двох нових видів продукції.

В новому році на заводі проводитиметься економічний експеримент. Основним показником в умовах його буде обсяг реалізації продукції з урахуванням договірних зобов'язань по поставках.

В 1984 році закінчено будівництво 60-квартирного жилого будинку і почато спорудження другого.

Для покращання медичного обслуговування робітників на заводі діє медпункт, зубний і зубопротезний кабінети. Закінчено обладнання фізіотерапевтичного кабінету.

Торік на поліпшення умов праці і охорони здоров'я працівників витрачено 92 тисячі карбованців. У будинках відпочинку, на базах побували 65 чоловік, у піонерських таборах — 56 дітей. На перепідготовку кадрів, підвищення загальноосвітнього рівня і професійно-технічної майстерності витрачено 15 тисяч карбованців, що дало можливість підвищити кваліфікацію 140 робітникам і 109 інженерно-технічним працівникам і службовцям, підготувати із учнів 53 нових робітників.

В 1985 році намічено використати на заходи по охороні праці 95 тисяч карбованців, на соціально-культурні — 40 тисяч карбованців.

Нинішнього року перед колективом стоїть завдання виготовити продукції на 13370 тисяч карбованців. У порівнянні з фактично досягнутим рівнем у минулому році зростання складе майже 13,7%. Основну масу продукції складуть вже освоєні вироби — культиватори (їх необхідно виготовити 4500 штук), коток 2ККН-2,8А (1500 штук), товари народного вжитку (на 1220 тисяч карбованців) та запасні частини до сільгоспмашин (на 2620 тисяч карбованців). Але буде і нова продукція — коток КЗК-10 (їх планується виготовити 1000 штук) та культиватор КПЗ-9,7 (25 штук).

1 жовтня 1987 року директор заводу Д. Ф. Гапаченко писав у Гуляйпільській районній газеті: "Колектив експериментального заводу сільгоспмашин з кожним днем нарощує виробництво продукції, прагне зустріти 70-річчя Великого Жовтня вагомими трудовими успіхами. На заводі широко розгорнуто змагання під девізом "Прискоренню - 90: темпи, якість, ощадливість, дисципліна", в якому бере участь 1183 чоловіка. В русі за комуністичне ставлення до праці — 965 чоловік, з яких 559 вже мають звання "Ударник комуністичної праці".

Добросовісна праця дала змогу 76 трудівникам підприємства справитися з планами двох років. Більше 20 передовиків виробництва подолали річні плани. Серед них — слюсар Г. Т. Шаровська, різчик металу М. І. Капшук, нагрівальник

металу О. С. Саган, терміст Н. П. Штепа, заливальник металу М. Ф. Гладкий, формувальниця Л. М. Павелько, токарь А. М. Тудовші та інші.

На заводі знайшла місце і бригадна форма організації праці з урахуванням коефіцієнта трудової участі кожного.

Але було б великою помилкою переоцінювати те, що зроблено, заспокоюватись на досягнутому. Є ще в нас цілий ряд недоліків, які треба вирішувати. Це і покращання виробничої та фінансово-господарської діяльності, і підвищення якості продукції, зміцнення трудової та технологічної дисципліни”.

Варто сказати і кілька слів про науково-технічну творчість заводчан. В 1987 році було впроваджено у виробництво 48 рацпропозицій з умовно-економічним ефектом 69,9 тисячі карбованців. Це більше передбаченого на 20 тисяч. На заводі ввійшло в систему соціалістичне змагання членів первинної організації Всесоюзного товариства винахідників і раціоналізаторів, конкурси на кращу пропозицію по поліпшенню якості виготовлюваної продукції, економії матеріалів, паливно-енергетичних ресурсів, конкурс під девізом “Ручну працю — на плечі машин”. Проводиться огляд на кращу організацію раціоналізаторської роботи в цехах і відділах.

Діє чітка система оцінки змагання, оглядів і конкурсів. Для стимулювання використовуються різні форми матеріального і морального заохочення переможців, результати їх вміщуються на стенді “Раціоналізатор”.

Торік кращими визнано ремонтно-енергетичний цех (начальник О. І. Ярмак) і ремонтно-будівельна дільниця (Г. І. Прокопенко). В особистому змаганні переможцями стали: Г. І. Прокопенко, М. В. Родін, В. В. Мартиненко, В. М. Василевський, В. М. Машкін. За три місяці поточного року впроваджено 12 рацпропозицій з економічним ефектом 10,2 тисячі карбованців. Завдяки цьому зекономлено матеріалів більше, ніж на 10 тисяч карбованців.

На заводі працює і первинна організація Всесоюзного науково-технічного товариства. У своїх рядах вона має 154 чоловіка, з них 25 — робітники. Діє організація згідно складеного перспективного плану. Керує роботою рада, яка намагається тримати в полі зору питання впровадження нової техніки, підвищення продуктивності праці, поліпшення якості продукції, зниження матеріаломісткості виробів, організовує змагання інженерно-технічних працівників на основі особистих планів. Рада турбується і про вивчення та поширення починів й ініціатив, бере участь у вирішенні питань механізації і автоматизації ручних робіт, а також атестації робочих місць.

За передовим досвідом заводчани їздять в інші місця. Так, недавно П. Д. Щербаков був у Ташкенті, де ознайомився з виробництвом слюсарно-монтажного інструменту. Адже не таємниця, що випуск товарів народного вжитку — одне з вузьких місць на нашому підприємстві.

Заводчани вміли не тільки добре працювати, а й змістовно відпочивати. 2 листопада 1957 року районна газета в замітці “Заглянемо в клуб “Металіст” писала: “В ці передсвяткові дні нам довелося побувати в клубі “Металіст”. Як і в кожному колективі, тут йде наполеглива підготовка до славної річниці Великого Жовтня.

... Обідня перерва на заводі. Після гудка фойє клубу миттю наповнюється життєрадісними, веселими голосами молоді і старших робітників — учасників художньої самодіяльності, які прямо від верстата прийшли на чергову репетицію. І не біда в тому, що тесляреві Леоніду Зінченку не вдалося пообідати, але він з повною силою голосу, бадьоро заспівує:

“Если бы парни всей земли
Миру присягу свою принесли,
Вот было б радостно тогда

на свете жить!

Давайте, парни, на всегда

дружить!”

Приспів дружно підхоплює сорокаголосий хор.

Під звуки музикального акомпаніменту могутньо лунають у виконанні хору пісні “Родина”, “Парень хороший”, які заспівують токарь Микола Лютій; директор клубу Іван Зінов і хоч здається, що всі учасники співають бездоганно, керівник хору, баяніст Володимир Акулічев уловлює фальшиві нотки, на післюві все замовкає і через мить знову лунають знайомі мелодії.

А вечорами збираються тут танцюристи, драматургівиці, учасники духового оркестру. Танцювальна група під керівництвом Нелі Олексієнко відшліфовує деталі “Молдованьски”, “Українського народного танцю”.

Програма святкового конкурсу тут складена різноманітна і цікава. Гуртківці покажуть п'єси “Доброе слово”, “Замшевая сумочка”, виконають художнє читання “Нам нужен мир”, гуморески “У бабусі на причепі”, “Баня” та інші, а солісти Каті Зінченко, Ліда Лук'янченко, Люба Мірошниченко, Леонід Зінченко заспівують пісні: “Студенческая”, “Забудь обидные слова”, “В чистом небе”, “Шумит волна”, “Вечер опустил над Москвою” тощо.

Добре те, що в залученні робітників у самодіяльні гуртки правлінню клубу велику допомогу подають дирекція, партійна та профспілкова організації заводу сільгоспобладнання. І як результат, зараз тут розвивають свої таланти понад 80 чоловік.

В роботі цього колективу вже досягнуто певних успіхів. Бажано, щоб їх закріпили і далі ще більше вдосконалювали виконавчу майстерність. Добре також було б, якби керівники заводу подбали про забезпечення учасників художньої самодіяльності новими костюмами, в яких відчувається велика потреба".

1 травня 1981 року "районка" вмістила знімок учасників вокального жіночого ансамблю заводчан. Під ним йшла така текстівка: "На експериментальному заводі сільгоспмашин активними учасниками художньої самодіяльності є нагрівальниця металу з ливарної дільниці Галина Шаповал, інженер по соціалістичному змаганню Галина Колеснікова, інженер-технолог Людмила Шинкаренко, розподільвачка робіт Лариса Конівець і старший інженер по нормуванню праці Валентина Мамонтова. Вокальний ансамбль у їхньому складі виконує естрадні твори, пісні радянських композиторів. Аматори сцени часто виступають перед трудівниками підприємства і жителями міста".

13 березня 1982 року в районній газеті можна було прочитати розповідь про заводський дует у складі Валентини Мамонтової та Галини Шаповал, які співають у парі не один рік. Дещо зачитуємо із матеріалу "Частка їхнього життя":

— Ще в перші дні роботи художнім керівником на підприємстві (а було це у 1976 році), — розповідає М. Г. Дудка, — я помітив м'який альт Валентини і ніжне сопрано Галини. Вони вирізнялись з-поміж інших учасників художньої самодіяльності природною чистотою співу, майстерністю виконання. Спробував об'єднати їх голоси. Ось тоді й народився вокальний дует. Трудівники по-справжньому захоплюються піснею, охоче відвідують репетиції, поповнюють свій репертуар новими гарними творами.

Спорт і труд поруч ідуть

Настав час розповісти і про розвиток фізкультури і спорту на заводі. А почнемо з Віктора Івановича Яланського, робітника, судді I категорії, якого в 1973 році було названо серед кращих футбольних суддів в області: "Мені сповнилося 15 років, коли я вперше вийшов на футбольне поле. Грав у складі команди взуттєвої фабрики. Десять років грав у футбол. І на службі і в лавах Радянської

Армії не залишав свого спортивного захоплення. Після демобілізації прийшов працювати на дослідно-експериментальний завод сільгоспобладнання. Зрозуміло, зразу ж став грати в заводській футбольній команді.

1963 рік приніс нашій команді радісну перемогу: ми стали чемпіонами області серед футбольних колективів спортивного товариства "Колгоспник". За сезон я забив у ворота суперника 25 м'ячів".

21 січня 1975 року В. Яланський писав у районній газеті: "Дослідно-експериментальний завод сільгоспмашин здавна славився в районі і навіть у області своїми спортсменами. Про те, якими популярними були колись фізкультура і спорт на нашому підприємстві може розповісти слюсар, ветеран праці, колишній капітан футбольної команди Петро Зімбіцький.

В пам'яті заводчан, любителів спорту залишився період розквіту спортивної роботи (це було на початку 60-х років, коли колектив фізкультури очолював Василь Вакулінський). Немало перемог одержали тоді заводчани на спортивних майданчиках. Футболісти один час були чемпіонами області серед колективів спортивного товариства "Спартак". Славилися в області і гудльпільські волейболісти, штангісти...

Кращими спортсменами Гуляйпільля зарекомендували себе молоді робітники Галина Коляда, Ольга Кириченко, Володимир Войцеховський, Тамара Вахович, Василь Шаровський, Валентина Мамонтова, Леонід Вербицький.

На заводі 258 членів спортивного товариства "Колос", — мабуть більше, ніж на будь-якому з інших підприємств району.

... Успіх став супутником заводських спортсменів у 1974 році у змаганнях з легкої атлетики, шахів, волейболу, ручного м'яча, стрільби, настільного тенісу. З цих видів спорту вони завоювали перші місця. Багато зробили для цього члени колективу фізкультури: Микола Андрієнко, Вячеслав Васецький, Богдан Старокоженко, сам інструктор по спорту Борис Костюк — неодноразовий чемпіон району і області з настільного тенісу і стрільби, Віктор Макаренко, Галина Коляда, Василь Гопка, Микола Тутов та багато інших юнаків і дівчат.

В 1974 році знову з'явилася на підприємстві футбольна команда. Футболісти у першому ж сезоні виступили вдало (11 місць в іграх на першість району). Відбулися товариські зустрічі з футболістами селища міського типу Гайчура і села Покровки Дніпропетровської області. 27 робітників стали в 1974 році спортсменами-розрядниками.

Такий результат копійкої роботи окремих спортсменів та інструктора Б. Костюка.

Зміцнення спортивної матеріальної бази — постійна турбота нашого інструктора. Недавно, наприклад, завод придбав спортивних велосипедів. З директорського фонду було виділено певну суму й для придбання іншого спортивного інвентаря.

Єдине, що заважає систематичному тренуванню спортсменів, — відсутність у місті спортивного залу. Доводиться прохати дирекцію четвертої середньої школи дозволити нам проводити заняття секції у її спортзалі. А там своїх учнівдесь до тисячі. Ось і спробуй вибрати час, коли буде вільний зал.

До світлого свята 30-річчя Перемоги заводські спортсмени намітили провести чимало спортивно-масових заходів, змагань. Наші футболісти мріють вибороти право взяти участь в обласних змаганнях на приз газети "Запорізька правда". Взагалі, плани великі. І щоб вони здійснилися, колективу фізкультури повинні допомогти комітет комсомолу та заводський комітет профспілки. Адже розвиток фізкультури і спорту — це і їхня турбота.

Заводська футбольна команда завойовувала кубок району в 1962, 1963, 1975 і 1977 роках. Ось імена переможців 1977 року: Михайло Попов (капітан), Григорій Мирошник, Павло Волощук, Сергій Бохан, Микола Єременко, Валерій Пономаренко, Григорій Шепель, Вячеслав Власенко, Анатолій Вороський, Петро Солопов, Сергій Цюпкало (тренер Микола Якушонок).

Треба згадати, що заводська футбольна команда "Спартак" (утворена у 1938 році — про що ми вже згадували — Авт.) була володарем кубка області в 1947 році, а в 1963 році "Спартак" був чемпіоном і володарем кубка області.

Заводські футболісти в 1975 році виграли першість району. Того ж року вони двічі (весною і восени) ставали володарями кубка району. "Спартак" активно виступав і на приз газети "Запорізька правда", в 1977 році він зайняв там 4 місце.

Заводська команда один раз була чемпіоном і тричі другим призером першості області, двічі виграла кубок. Дев'ять разів ставала чемпіоном району, одинадцять — володарем кубка району.

В історії заводських футболістів завжди сяятимуть імена першого капітана Петра Зімбіцького, Олександра Біленка, Миколи Шаровського, Валентина Петелька, Григорія Шепеля, Миколи Чучка, Володимира Машинця, Леоніда Трояна, а також — Володимира Козлова, Олександра Янголенка, Василя Шишова (останні троє загинули під час Великої Вітчизняної війни), які багато зробили для розвитку футболу в районі".

1982 рік. Відбулося змагання волейболістів дослідно-експериментального заводу. У них взяли участь команди основних дільниць підприємства. Переможцями стали волейболісти ковальсько-штампувальної дільниці (капітан команди О. Педоря). Друге місце зайняла команда інструментальників, третє — енергетичної дільниці.

Команда волейболістів заводу взяла участь у чемпіонаті обкому профспілки машинобудівників, що відбувся в місті Запоріжжі і посіла третє місце.

1984 рік. Рада колективу фізкультури експериментального заводу сільгоспмашин влаштувала на стадіоні "Сільмаш" загальнозаводську першість з міні-футболу. Було створено 8 збірних команд (по 8 чоловік кожна) від цехових колективів фізкультури й відділів підприємства.

В результаті цікавої і напруженої боротьби перемогу здобула ремонтно-енергетична дільниця (фізорг В. Гречко). Друге місце посіли футболісти заводоуправління (І. Пика), третє — ремонтно-будівельної дільниці (М. Тутов).

Команди-переможниці відзначені перехідними призами й грамотами.

1987 рік. Щороку проводиться галузева спартакіада Запорізького обкому профспілки працівників автомобільного, сільськогосподарського і тракторного машинобудування. Виробничники дослідно-експериментального заводу сільгоспмашин беруть в ній активну участь.

Вже відбулись змагання з семи видів спорту — легкої атлетики, волейболу (чоловіки), літнє багатоборство ГПО, легкоатлетичний крос, виробнича гімнастика, шахи і шашки. На них заводчани показали непогані результати і зайняли призові місця.

Збірна команда заводу повернулася із обласних змагань по зимовому багатоборству ГПО. І знову удача — серед двадцяти колективів стали першими. Додому спортсмени приїхали з кубком, чемпіонськими медалями і грамотами.

Успішно захищали честь заводського колективу на районних і обласних змагань інженер виробничо-деспетчерського відділу Тетяна Товстик, контролери відділу технічного контролю Ірина Потапчик і Світлана Білостоцька, розподільвачка робіт ковальсько-термічного цеху Галина Жовніренко, терміст інструментальної дільниці Богдан Старокоженко, майстер дільниці товарів народного вжитку Анатолій Пацюк, формувальник ливарної дільниці Микола Кириченко.

Нелегкі дев'яності

1990-й рік був не одним із кращих у трудовій біографії Гуляйпільського дослідно-експериментального заводу сільгоспмашин. Того року заводчани страйкували, але аж через півроку як містом повзла про це чутки.

24 серпня 1990-го року газета “Запорізька правда” у статті *“Дали волю емоціям”* писала: *“Для тихого Гуляйполя це була повна несподіванка. Того серпневого ранку подвір'я дослідно-експериментального заводу сільгоспмашин нагадувало розтривожений вулик, з якого от-от мав вилетіти рій. Різниця полягала лише в тому, що в дорогу збирався увесь колектив. Ось тисячний натовп вихлюпнувся через прохідні на вулицю і найзаповзятливіші перегородили дорогу автотранспорту.*

З великими труднощами адміністрації вдалося умовити робітників повернутися на виробничу територію. Послухалися тільки тому, що директор заводу А. І. Шевченко, голова профкому Н. В. Рябко та ще кілька чоловік сходили до райвиконкому. Там попрахали півгодини відстрочки. І основна маса нудилася в чеканні, бажаючи вправлятися в красномовстві перед мікрофоном завідуючого відділом радіомовлення редакції райгазети В. А. Закарлюки.

Важко визначити, що то було—страйк, мітинг чи просто базар. Чувся суцільний лемент: де цукор, сигарети, горілка, ковбаса, м'ясо, молоко, дитячі колготки? У вельми непристойних варіантах звинувачувалося районне начальство: наш брат, журналіст. А над усім—настійливе: “Геть, у відставку!”

Навіть тоді, коли на завод прийшли голова районної Ради, перший секретар райкому партії М. С. Беляєв, голова райвиконкому М. С. Грицаєнко та директор міського відділу торгівлі Ю. І. Коростельов порядку не додалося. Заводчани не скупилися на свист і образи, і яким би праведним не був їхній гнів, безкультур'я нічим виправдати.

Обстановку розрядила автомашина, яка привезла цукор. А після обіду, коли сільмашівці трохи заспокоїлися і приступили до роботи, кілька чоловік разом з працівниками адмінорганів перевіряли торговельні бази. Попри їхні сподівання, цукру там виявилось небагато. Його ледь вистачило для того, щоб забезпечити заклади громадського харчування, лікарні і дитсадки.

Подальші події розвивалися так. Через два дні на дослідно-експериментальний завод завезли ще машину цукру, а потім народний контроль несподівано перевіряв його реалізацію. З'ясувалося, що на

липневі талони, через які, власне, й розгорілися пристрасті, отоварено всього 380 кілограмів цукру. Отже, не було в тому потреби? На заводі стверджують протилежне. Голова профкому Н. В. Рябко вважає, що більшість робітників з тих чи інших причин просто не встигла це зробити. Адже підприємство працює в три зміни, а магазин — тільки вдень. Що ж це неважко перевірити.

І все ж, чи був несподіванкою страйк? Основною його причиною офіційно вважають гострий товарний дефіцит. Улітку ситуація стала неконтрольованою. Люди в довжелезних чергах втрачали терпіння. Коли що “викинуть”, то тільки в одному місці — і натовп у прямому розумінні слова штурмує прилавки, по місту поповзли неймовірні чутки. Мовляв, зацікавлені в дефіциті особи спляють на звалищі нові чоловічі шкарпетки, а цукор розбирають по фальшивих талонах та на колгоспні пасіки.

— Керівники заводу знали про те, що на заводі ось-ось застрайкують, — каже секретар парторганізації Ю. Ю. Дементьєв. — Насправді я двічі звертався до М. С. Беляєва, як до першого секретаря райкому і як до голови районної Ради. Микола Савелійович запевняв, що дасть вказівку директору міськторгу Ю. І. Коростельову, і після обіду в наш магазин обов'язково завезуть цукор. Простоявши кілька годин в черзі, люди озлобилися, а увечері Ю. І. Коростельов запізнило порекомендував з'ясувати, скільки на підприємстві не отоварено талонів за липень.

Оце й був той злочасний сірничок...

* * *

Тепер увагу слід звернути на інше.

Кілька років тому частину серійної продукції колектив заводу передав іншому підприємству. Перед заводом стала проблема незавантаженості. Врятувати могла тільки нова продукція. Заводські конструктори зуміли її знайти, виробничники швидко налагодили серійний випуск. І ось, коли підприємство майже “оклигало”, посипались нові неприємності.

— В завтрашньому дні ми не впевнені, — розповідає начальник планового відділу заводу Анатолій Іванович Калина. — Вийшло так, що всі наші постачальники комплектуючих деталей за межами республіки. Зв'язки порушуються. Працюємо наосліп. Не знаємо, хто з них завтра щось дасть, хто відмовить. Щоб не зупинити виробництво, змушені “ганяти” за комплектуючими свої автомобілі. Собівартість продукції росте, як викручуватись

з цієї ситуації, не знаю, бо працюємо за прейскурантами і не можемо підвищувати ціни на свою продукцію. Пробували знайти партнерів ближче, але вони диктують зовсім неприйнятні умови.

А що ж об'єднання?

Завод з нього недавно вийшов і йому запропонували увійти в асоціацію. Заводчани сподівалися, що в ній партнерські зв'язки поліпшаться, але марно. На справді асоціація виявилася об'єднанням з міністрових підрозділів з тими ж методами роботи. В межах асоціації сільмашівці не можуть укласти договори на наступний рік. Тобто, об'єднання виявилось формальним.

Вихід із ситуації — шукати нових партнерів, шукати нову продукцію. Теперішня продукція, — говорив А. І. Калина, — потрібна селу й користується великим попитом, але якщо колишня кооперація зовсім розпадеться, іншого виходу не буде”.

Можливо, ринок сприятиме відновленню партнерських зв'язків?

Сумніваються в цьому на заводі. Бо йдуть до нього зовсім не підготовленими, “сліпими”. Сільмашівців завжди до когось прикріпляли. Вигідно це їм було чи ні, але вибирали партнера не вони.

— Я взагалі не розумію сьогоднішньої ситуації, — говорив заступник директора Віктор Григорович Кулик. — У нас чомусь перехід до ринку всі вбачають у підвищенні цін на продукцію. Наш завод потрапив у досить скрутне становище. З одного боку, повна сваволя в цінах на комплектуючі вироби, з іншого — стабільні ціни на повнокомплектні машини й запчастини до них. Держзамовлення нам видали, хоча про матеріальне забезпечення мовчать. Кажуть, у нас тепер ринок, діставайте. А ринок якийсь дивно — лімітований”.

Таким непевним для колективу заводу був 1990-й рік.

* * *

Не кращим виявився і 1991-й рік.

Як відомо, Гуляйпільський дослідно-експериментальний завод сільгоспмашин до проголошення незалежності України входив у асоціацію “Сільгоспмашини” Міністерства автомобільного і сільськогосподарського машинобудування СРСР. Тепер завод — власність України, що вимагає переорієнтувати профіль для задоволення потреб республіки. Але перехід у республіканську власність дуже гостро оголив ряд проблем.

По-перше, років десять тому Міністерство оголосило конкурс серед іноземних фірм на кращу розробку автоматичної лінії по ви-

робництву робочих органів культиваторів, яку планувалось встановити в Гуляйполі. Але представники заводу в конкурсній комісії участі не брали, їм відвели роль спостерігачів. Фінські ж машинобудівники запропонували обладнання, монтаж, здачу лінії під ключ за чотири мільйона карбованців. Це сподобалось гуляйпільцям, але Міністерство прийняло лінію, яку запропонували італійці, вартістю в сім мільйонів. Доки оформляли контракти, погоджували, поставляли обладнання минуло кілька літ.

В 1991 році його почали монтувати кращі заводські спеціалісти на чолі з майстром В. І. Мартиненком. Монтувати почали не від хорошого життя. Згідно з контрактом, це повинні були робити італійські спеціалісти. Але для оплати відрядження ні міністерство, ні завод валюти не мали. Тож, щоб не псувалося дороге обладнання заводчани самі взяли за справу.

До початку зими підготували фундамент для встановлення обладнання. Потім заводчани з трудом добилися, щоб до них приїхали представники італійської фірми. Спеціалісти ретельно перевіряли виконану роботу і погодились, щоб лінію монтували гуляйпільці.

До жовтня обладнання встановили і можна було б починати його налагодження. Але знову виникла проблема. Це повинні і можуть робити італійські спеціалісти, тому що технологічним процесом буде керувати комп'ютер і його програмне забезпечення стало ніби “чорним ящиком” для заводу. І для цього знову потрібні були долари. Московське Міністерство, втративши завод, їх не давало, а в республіці ще руки не дійшли до гуляйпільців.

Але виникла інша проблема. Італійська лінія буде випускати продукцію, яка використовується тільки у західних областях України, а в основному — в Прибалтиці, Середній Азії і т.п. Тобто там, де висока культура землеробства. Застосування таких органів, які по конфігурації нагадують латинську букву S, дозволять відмовитися від гербіцидів або довести їх застосування до мінімуму.

В 1992 році заводу виповнилося 110 років, та нерадісним був ювілей, хоч деякими успіхами заводчани могли похвалитися. Економічні потрясіння не вибили їх з колії. Адміністрація докладала зусилля, щоб зберегти колектив, якому під силу будь-які складні справи. Щоб виконати це нелегке завдання, потрібно було перебудовуватися, змінювати виробничий процес, робити його більш гнучким стосовно вимог дня.

Виникла, наприклад, загроза затоварення готовою продукцією (зокрема котком 2ККН-2,8), щоб не йти на крайнощі і не звільняти

високопрофесійних слюсарів та зварювальників механічної дільниці де вироблялися котки, на підприємстві швидко освоїли випуск культиваторів, металевих емкостей. Тепер згідно із заявками на ту чи іншу продукцію тут мають можливість маневрувати і не допускати простоїв ні людей, ні обладнання.

Особливістю заводу є те, що у своїй діяльності заводчани можуть обходитися без суміжників. А, враховуючи попит села, тут розпочали освоювати культиватор для міжрядного обробітку ґрунту.

За вісім місяців 1992 року заводчани при скороченні кількості працюючих виробили продукції на 11 мільйонів 318 тисяч карбованців. Порівняно з минулим роком зріс на 416 тисяч карбованців випуск сільськогосподарських машин, освоєно нову продукцію — культиватор КС-2,6. Правда, запчастин, товарів ширвжитку, котків зроблено менше, ніж торік.

Кращими виробничниками зарекомендували себе: різальники металу Валерій Григорович Калюта, наждачниця Олександра Миколаївна Дейнега, фрезерувальники Світлана Сергіївна Войцеховська та Катерина Миколаївна Дерев'янка (дільниця товарів ширвжитку), Микола Андрійович Лютий, Василь Трифонович Скар (механічна дільниця), вибивальники литва Микола Сергійович Черноштан, Ганна Михайлівна Карпюк (ливарна дільниця). Вмілими майстрами своєї справи є також оператор — коваль Володимир Вікторович Чорний, терміст Лідія Іванівна Северин (ковальсько-термічний цех).

Вирішуючи виробничі питання, адміністрація і профком заводу завжди ставили на перший план турботу про людину-трудівника, про їх справи.

Одним із головних завдань було забезпечення заводчан житлом. За останні 15 років споруджено чотири житлових будинки, сотні трудівників одержали квартири. В поточному році теж споруджувався ще один будинок і хоча виникають фінансові труднощі, справа не припиняється.

Завод має свою пральню, душові, в кожному цеху чи дільниці — кімнати відпочинку. До послуг сільмашівців — в сучасному стилі обладнана їдальня, є свій магазин. Значні кошти витрачено на обладнання стадіону "Сільмаш", на утримання футбольної команди.

Багато років підряд діти заводчан відпочивали в тоборі містечка Приморська. Дбають сільмашівці про тих, хто потребує лікування. Для них за пільговими цінами придбали в 1992 році 14 санаторно-курортних путівок, 15 — в будинки відпочинку.

Відсвяткувавши перше сторіччя існування, колектив заводу продовжував нарощувати темпи виробництва, освоював випуск нових сільськогосподарських машин, але так було недовго.

З 1986 року призупинився випуск котка 2ККН-2,8 (кількасто-го навісного із захватом 2,8 м). За 1982-1985 р. р. їх виготовлено 15214 штук.

З 1987 року зупинився випуск культиватора КШП-8 (культиватор широкозахватний пружинний). З 1982 по 1987 р. р. селяни отримали їх 23610 штук. Замість цього культиватора почали в 1986 році виготовляти коток КЗК-10 (кільчато-зубчатий коток). За вісім років їх зробили 11428 штуки.

З 1989 року знову вернулися до випуску котка 2ККН-2,8 м (модернізованого). Першого року їх зробили 5454 штуки, але з розвалом СРСР випуск котка знизився і в 1994 році склав всього 197 штук, а всього за шість років — 15723.

В 1992 році сільмашівці освоїли випуск культиватора КС-2,6 (культиватор суцільного обробітку ґрунту) і в наступному році виготовили його 1263 штуки. А за чотири роки (1992-1996 р. р.) мали 2092 штуки.

Взагалі ж з середини 90 років минулого століття випуск сільськогосподарських машин на заводі було припинено. В ці роки продовжували виготовляти товари народного споживання та слюсарно-монтажний інструмент (плоскогубці, обценьки, пасатіжи тощо). Але їх випуск призупинився в 1995 році.

За 1982-1995 р. р. зроблено плоскогубців 1134 тисячі штук, обценьок — 3578 тисяч, пасатіжів — 786 тисяч штук.

У згадані роки та й нині завод продовжує виготовляти запчастини до сільгосмашин (різні стойки, лапи, підпружинники, хомути). Якщо до 1990 року їх кількість нараховувала по декілька мільйонів штук, то з 1991-го року в 3-4 раза менше.

У зв'язку з призупиненням виробництва скоротилася і кількість робітників та інженерно-технічних працівників. Якщо в 1987 році їх було 1234, то в 2001 році — лише 175.

* * *

Як згадувалося не раз, на ВАТ "Гуляйпільський завод "Сільмаш" завжди урочисто вшановували і вшановують ветеранів війни і праці. Одна така подія відбулася в кінці листопада 1995 року. Тоді зійшлися ветерани до рідного причалу, яким для них став справді завод, з нагоди вельми особливої — вшанування тих колишніх трудівників, хто у роки війни підняв з руїн завод і став за верстати, а тепер прирівняних до учасників війни.

— Я часто згадую ті суворі роки, коли хлопцем прийшов на

завод, — говорив на вечорі колишній токар-віртуоз Іван Митрофанович Шамрай. — Було дуже таки важко: завод стояв у руїнах. По 10 годин доводилося трудитися у зміну. А опісля всі йшли відбувати спалені цехи. Зараз важко передати те почуття, з яким особливим ентузіазмом брались за справу: бо твердо знали, що наближаємо перемогу над ворогом!..

А це рядки із заводської історії: на виготовленні запасних частин до тракторів та сільгоспінвентаря токар І. М. Шамрай змінні завдання систематично виконував на 450 відсотків. Тоді із змінними завданнями О. Шевченко справлявся на 300%, В. Бодня — на 400%, В. Терновий — на 276, Н. Демченко — на 268%.

В ті роки заводчани підтримали патріотичний клич мудрого і невтомного 70-річного дідуся П. М. Макаренка: *“Наші доблесні воїни б'ють прокляту німчуру на його території і незабаром піднімуть прапор перемоги над Берліном. Ми не маємо права відставати від них і зупинятися на досягнутому. Будемо, як товариші, працювати ще краще, допоможемо своїй армії, швидко добити ненависного ворога!”*

Доблесний труд ветеранів-виробничників воєнних і повоєнних років заслужено відзначений медаллю “50 років Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.” і знаком “50 років визволення України”. Нагороди одержали: К. І. Кострова, М. О. Дяченко, О. І. Пурик, О. Г. Солодовник, Л. Я. Кондрашина, В. М. Серета, В. А. Литвиненко, О. С. Штепа, М. В. Скуридіна, К. І. Сухар, М. М. Рябо, В. К. Азаров, О. Г. Данілова, М. І. Клименко, П. М. Савченко, С. І. Іващенко та інші — всього сто чоловік.

В умовах перехідного періоду

В 1994 році відбулися корінні зміни у житті заводчан. Указом Президента України “Про корпорацію підприємств” від 15 червня 1993 р. та “Положення про корпорацію”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 5 липня 1993 року № 508, міністр машинобудування, військово-промислового комплексу і конверсії України (куди входив і завод) видав наказ № 1248 від 14 вересня 1994 року, в якому, зокрема, сказано: *“Створити на базі Гуляйпільського дослідно-експериментального заводу сільгоспмашин відкрите акціонерне товариство “Гуляйпільський завод “Сільмаш”*. Тоді ж був затверджений Статут ВАТ “Гуляйпільський завод “Сільмаш”

Головою правління товариства призначили Анатолія Івановича Шевченка (до цього директора заводу).

Перші збори акціонерів ВАТ “Гуляйпільський завод “Сільмаш” відбулися 19 вересня 1997 року в КСК “Сучасник”. Про це так писала районна газета “Голос Гуляйпілья” 24 вересня: *“Сьогодні тут трудиться 368 чоловік, а було ж чи не до двох тисяч доходило. Кого скоротили, а хто за власним бажанням розрахувався — а що чекає, коли підприємство бездіє, довіра робітників до свого заводу вичерпалась. Чи не тому свої “ваучери” вони, не дочекавшись приватизації підприємства, вклали в чужі, на їх думку, перспективні, сподіваючись на щедрі дивіденди.*

От і виявилось, що тепер лише 187 чоловік стали співвласниками заводу, який тепер знаний у 21 області України, де мешкають його нинішні акціонери. Продано 97 відсотків акцій від загальної кількості випущених. Сенсаційною несподіванкою для присутніх на зборах стало повідомлення представників регіонального Фонду держмайна А. І. Стоєва про те, що два акціонери є власниками найбільшої кількості придбаних акцій — 70 відсотків. Це — кандидати технічних наук старший науковий співробітник Донецького технічного університету Сергій Володимирович Биковських та директор фінансової компанії ТОВ “Шарконінвест” Володимир Вікторович Костілов (до недавня був доцентом Донецького технічного університету).

Із звітом про діяльність підприємства виступив голова правління О. Г. Неміч (цю посаду він обійняв у вересні минулого року). Торік заводчани виробили продукції на 926 тисяч грн. — в загальному обсязі вона склала 45 відсотків, 136 тисяч гривень — таким став борг по зарплаті. Дамокловим мечем висів борг за одержаний кредит, який зростав, взятий попереднім керівництвом. Йшла боротьба за виживання.

— В нинішньому році, — сказав далі О. Г. Неміч, — свої зусилля колектив спрямував на нарощення обсягів виробництва продукції, розширення ринку збуту, пошук інвесторів для поповнення обігових коштів, придбання матеріалів. Довелось відмовитись від застарілих моделей культиваторів і котків.

Знайшовся й інвестор — НВК “Орбіта” (м. Запоріжжя), котрий виділив заводу безвідсотковий кредит у вигляді сталі та в організації реклами і збуту продукції. За шість місяців продукції випущено на 1311,4 тисячі грн. та майже втричі перекупили минулорічний показник по випуску ТНС. І ще до кінця року планується зробити виробів на 1 мільйон 600 тисяч грн.

Спільно з Таврійською аграрною академією (м. Меліто-

поль) освоєно принципово новий культиватор КС-4,2м, а також леміш до плуга... Практично виплачена вся заробітня плата..."

Тоді ж головою правління було обрано Анатолія Івановича Шевченка, за нього віддали голоси 85,4 відсотка власників акцій, проти було 14,5 відсотка.

* * *

10 лютого 1999 року відбулися профспілкові збори у відкритому акціонерному товаристві "Гуляйпільський завод "Сільмаш". До них заводчани прийшли не з кращим настроєм. Колишній промисловий лідер району — завод — ледь животіє: робітники підприємства знаходяться тривалий час у вимушених відпустках, не виплачується заробітна плата, простоє обладнання. Отже, говорити на зборах було про що. Для більшого представництва на них запросили голову спостережної ради товариства С. В. Биковських, котрий володіє контрольним пакетом акцій підприємства. Трудовий колектив мав надію почути від нього конкретні поради, пропозиції щодо стабілізації виробництва.

Збори розпочалися оголошенням акту перевірки виконання колективного договору за 1998, затим слово взяв голова профкому товариства В. В. Діденко. Він охарактеризував ситуацію, що склалася. А вона не вельми райдужна. Торік з 315 чоловік, яких налічувалося за штатним розкладом, 136 жодного дня не працювали, роботою було зайнято 111, решта — частково. Сталося це тому, що протягом року підприємство постійно відчувало скруту з сировиною (торік вдалося одержати лише 650 тонн металу). Звідси — часті простой, брак обігових коштів, затримка із зарплатою (заборгованість складає за 7 місяців). Як результат, невиконано 9 пунктів колективного договору з 53. А це оплата та охорона праці, зайнятість робітників, соціальна допомога і т. і.

Виступаючи виконавчий директор А. І. Шевченко підбив підсумки року, навів ряд цифр, що характеризують спад виробництва. Так, якщо у 1990 році завод виробляв і реалізовував продукції на 1,5 мільйона карбованців, то минулого року — лише на 150 тисяч гривень (або вдесьтеро менше). Аби досягти стовідсоткової зайнятості робітників, підкреслив виступаючий, необхідно наростити випуск продукції в 2,2 рази. Зробити це можливо при розширенні асортименту продукції. Як це здійснити в умовах фінансової кризи? Перш за все, крім звичайної продукції треба робити ставку на випуск стрільчастої культиваторної лапи та лемешів для плуга, які користуються попитом. Разом з тим А. І. Шевченко вимушений був визнати, що ближчим часом очікується

структурна перебудова, тобто, робітники професій, які стали на сьогодні не потрібні (ливарники, складальники тощо) мають перекваліфікуватися на іншу спеціальність. Слід також прискорити роботи по газифікації котельні. Запустивши її в дію, додатково залучається до роботи 30 чоловік і буде отримано певний дохід.

Що стосується колективного договору, виступаючий зазначив, що деякі його пункти можна було виконати. А взагалі лише сумлінна цілеспрямована праця всіх є гарантом виконання як виробничих завдань, так і колективного договору.

Після обговорення збори прийняли колективний договір на 1999 рік.

У роботі зборів взяв участь і виступив заступник голови обкому профспілки працівників автомобільного і сільськогосподарського машинобудування М. В. Старигін.

* * *

15 квітня 1999 року відбулося засідання комісії з продажу акцій ВАТ "Гуляйпільський завод "Сільмаш", яка розглядала питання про завершення продажу акцій відкритого акціонерного товариства "Гуляйпільський завод "Сільмаш".

Комісія визнала, що всього громадянами України та юридичними особами оплачено 10169042 акції загальною номінальною вартістю 101690,42 гривні, що становить 100% стартового фонду ВАТ.

В результаті цього комісія постановила: вважати сплаченою вартість статутного фонду відкритого акціонерного товариства "Гуляйпільський завод "Сільмаш" і вважати процес продажу його акцій завершеним.

А 14 червня 1999 року начальник районного відділення Фонду державного майна по Запорізькій області М. А. Горьовий видав наказ № 366 "Про завершення приватизації відкритого акціонерного товариства "Гуляйпільський завод "Сільмаш". В ньому він писав, зокрема, враховуючи результати розміщення державної частки акцій ВАТ "Гуляйпільський завод "Сільмаш", на підставі сплати за неї та підсумкового протоколу засідання комісії з продажу акцій від 15.04.99, № 6

НАКАЗУЮ:

Вважати процес приватизації ВАТ "Гуляйпільський завод "Сільмаш" завершеним.

22 березня 2002 року відбулися збори акціонерів "Сільмашу".
Із звітної доповіддю про роботу колективу за минулий господарський рік виступив голова правління А. І. Шевченко.

Він, зокрема, сказав, що правління, яке є колективним органом, проводило свою господарську діяльність у відповідності з статутними вимогами. За звітний період правління, враховуючи зобов'язання, працювало над удосконаленням управління акціонерним товариством, а також над структурною реорганізацією виробничих і допоміжних цехів. Як свідчить аналіз роботи обсяг виробництва ВАТ може коливатися від 1 млн. до 1,5 млн. гривень. Тому необхідно освоювати нові види продукції і розширювати ринки збуту.

На сьогодні правління розробило оптимальну структуру виробничих підрозділів, що дозволило чисельність працюючих на заводі довести до 150, що відповідає тим обсягам, які є.

В минулому році відбулися, хоч незначні, але економічні зрушення на краще. У лютому 2001 року проведено структурну реорганізацію відділів, що дозволило скоротити кількість інженерно-технічних працівників і службовців на 20 чоловік. Тепер їх 34.

На заводі працює дві основні дільниці: ковальсько-пресова і товарів народного споживання, які випускають робочі органи до ґрунтообробних машин, сільгосптехніки (лапи стрільчаті і стійки для культиваторів). Є чотири допоміжних (ремонтно-енергетична, інструментальна, транспортна, ремонтно-будівельна), створено 6 відділів (технічного контролю, планово-виробничий, бухгалтерія, збуту і матеріально-технічного забезпечення, енерго-механічний і технічний). Крім того є окремі виконавці.

Після реорганізації покращилась оперативність управління працюючим персоналом, обладнанням, допоміжним виробництвом. Значно зменшилась енергоємність підприємства.

Порівнюючи результати господарської діяльності за минулі роки, можна сказати, що вони працюють, а збитки знизилась майже у двічі. Але все ж не можна стан справ вважати нормальним. Тому правління не сиділо, склавши руки. Ми розширили географію реалізації продукції по Україні, працюємо з країнами СНД, зокрема з Білоруссю. Провели декілька операцій з країнами Прибалтики.

Великим плюсом у роботі, наголосив у доповіді А. І. Шевченко, є те, що ціни на нашу продукцію не змінились.

Інженерна служба налагодила серійне виробництво робочих органів для ґрунтообробних машин, культиваторів. Триває робота по освоєнню виробничих органів дискової борони, хоча над розширен-

ням асортименту продукції необхідно працювати і працювати.

Аналіз економічних показників роботи заводу свідчать, що на нашу економіку дуже впливає відсутність оборотних засобів, відсутність сучасної реклами на продукцію.

Які ж перспективи і завдання стоять перед заводчанами на 2002-й рік?

Перш за все, це забезпечення металом, енергоресурсами, інструментом, зниження цін на вироблювану продукцію, збільшення зарплати, поліпшення якості продукції.

Необхідно далі працювати над питанням здачі в оренду заводських приміщень, наведення порядку на території і ремонт приміщень, дахів, над розширенням асортименту продукції, розширяти ринки збуту, вдосконалювати рекламу продукції.

В поточному році заводчанам треба попрацювати ще краще, ніж торік, щоб гідно зустріти 120-річчя заводу, яке виповнюється 26 вересня.

ВОНИ — ГОРДІСТЬ ЗАВОДУ

За велінням робочої честі

Механічний цех зустрів приглушеним шумом токарних верстатів, знайомим запахом нагрітого мастила і паленої стружки. В різноголосся металу впліталось ледь вловиме дзвеніння від вібрації віконного скла. І лише зрідка — скупі, ділові репліки робітників.

Верстати вирядувались майже через усю довжину цехового прольоту. За більшістю з них стояли молоді виробничники. Але їхні руки вже впевнено стискували важелі, вправно заміряли деталі. Крізь скельця захисних окулярів за ходом різців дивились уважні очі юнаків і дівчат.

І тільки біля агрегатних верстатів-напівавтоматів трудилися в основному кадрові робітники. Тут, як кажуть, нічого не вдієш: техніка складна, тому без значного досвіду не обійтись. А хто його має? Звичайно, ветерани.

До таких з повним правом можна віднести і токаря-агрегатника комуніста В. К. Васецького. Адже в цьому році Володимир Кирилович справив своєрідний ювілей — 20-річчя безперервної праці на дослідно-експериментальному заводі сільгоспмашин. А це вже щось значить.

Починав Володимир роботу на заводі з складальника вентилів пароводяної арматури. Потім став до токарного верстата. Від розряду до розряду, рік за роком. Так і вийшов з нього висококваліфікований спеціаліст свого діла.

А були ж і вагання у виборі професії. Та й хто з нас не "хворів" такими роздумами. Знайти своє покликання одразу здається далеко не всім. Так було і з Володимиром Васецьким.

Ще задавго до того, як прийти на завод (тоді він називався далеко скромніше — артіль "Червоний Металіст"), юнак у 1946 році закінчив при МТС курси трактористів, два роки працював у колгоспі "Колективіст". І, напевно, оте давнє тяжіння до землеробської справи у Володимира залишилось назавжди. Більше того, у нього в юності викристалізовувалось хліборобське покликання, до якого він спробує повернутись, попрацювавши 17 років токарем.

Життя прожити — не поле перейти. А коли ще на твоєму шляху стоять труднощі, то тим складніше. Володимир Васецький закінчив лише 6 класів. Далі вчитись не було можливості. Пішов у колгосп: возив воду, ходив за полілкою, трудився причіплювачем.

Середню освіту здобув значно пізніше — у 1970 році. Нелегко

давалось навчання, але осилив після тривалої перерви 11 класів заочної школи робітничої молоді. І тоді ж подав документи до Ногайського радгоспу-технікуму на агрономічне відділення.

Це була та мить у житті Володимира Кириловича, коли в його душі зажеврила надія повернутися до землі, але кваліфікованим спеціалістом, агрономом. На жаль, обставини розпорядилися по-своєму. Він через хворобу не зміг навіть поїхати на вступні екзамени.

Та комуніст В. К. Васецький не впав у розпач. З такою ж запальністю, одужавши, він продовжує токарювати. Бо знав, що його праця потрібна людям, всьому суспільству. І Батьківщина високо оцінила багаторічну сумлінну працю робітника, вручивши йому в 1971 році орден Трудового Червоного Прапора.

...Спостерігаю за роботою токаря-агрегатника. Руки Володимира Кириловича наче чаклюють біля верстата: жодного зайвого руху. Натиснув на одну кнопку, другу. Закрутив заготовку кришки півдюймового вентиля в отвори обертового стола верстата. Кілька секунд, і нова пара деталей лягає в ящик готової продукції.

За зміну В. К. Васецький виготовляє 1500 кришок вентилів при нормі 900. Він один повністю забезпечує складальникам пароводяної арматури фронт робіт. Але при умові, що верстат-напівавтомат працює безперебійно, не трапляється значних поломок, на усунення яких потрібно багато часу.

Поряд з агрегатом Володимира Кириловича стоїть такий же, резервний, за номером 622. Щоб при необхідності можна було перейти на нього, не вибивати з колії складальників. Бо простоїть токар, нічого робити на зміні і їм.

Як не прикро, але сусідній верстат стоїть не відремонтованим. Уже ось місяців три. І це не могло не викликати тривоги у комуніста В. К. Васецького. Він прямо заявив, що так далі не можна. Майстри про це знають, а термінових заходів не вживають. Не по-державному поступають, коли не дбають про завтрашній день.

Так, у комуніста, члена партбюро заводської партійної організації Володимира Кириловича Васецького є до всього діло. На заводі він свій, тому й хоче відчувати себе і рядовим його величності, і господарем на виробництві.

Завершувалась перша зміна. Монотонний шум верстатів не переривався ні на хвилину. Молоді робітники так же уважно продовжували стежити за ходом різців. А ветерани зосереджено керували солідним верстатом-напівавтоматом. Люди робили звичну їм буденну справу — обробляли метал.

1973 р.

Продовжувач робітничої династії

Кажуть, що фото обманливе. У нашому випадкові, коли у пошуках по виробничих дільницях дослідно-експериментального заводу сільгоспмашин мені довелося вийти на Владислава Васецького, ця уставлена істина спростовується: таким він і є — відкритий, спокійний, простий в оточенні різальних верстатів, стелажів, пристосувань.

Так, сьогодні мова піде про працівника інструментальної дільниці, людини з не такою вже частою професією “заточувальник”. У комплексній бригаді, де нараховується 46 чоловік, їх лише двоє. Тільки обсяг робіт для них запрограмовано чималий. А все тому, що заточувальники подають свою продукцію на всі діючі на заводі виробничі дільниці. Більше того, останнім часом людей просто не вистачає в колективі. Через це мимоволі доводилось виходити на рейки взаємозамінності.

Владислав не боїться перейти на будь-яке робоче місце: за фрезерний, заточувальний чи іншого гатунку верстат. Інколи таку заповзятливість дехто проінформовує із підхихкуванням. Та Васецькому криводушити нічого. За плечима півтора десятки років старанної роботи на рідному робочому місці. Знає свою справу і в результаті має загальнодільничу повагу.

— Владислав користується авторитетом у бригаді, — охарактеризував його, трохи трафаретно, майстер дільниці О. В. Мороз.

Ба, навіть шанованою людиною назвав Олександр Васильович свого підлеглого. А чому б і ні? Нещодавно, в одній з телевізійних передач, мені довелося почути фразу: “Ми занадто серйозними були в останні десятиліття”. З нашої ситуації виходить, що хай буде так, як зажадав майстер. Васецький дійсно чесно виконує свою буденну справу. А таких, як він, на дільниці чимало. Оце і є першогарант скромного успіху в нинішньому році: бригада за січень-серпень виконала виробничу програму на 105 процентів.

— Чи може бути брак у таких, як Васецький? — поцікавився у майстра.

— А чого б і ні? До його заточувальних операцій претензій не може бути. Та якусь тріщину в самому інструментові чи корпусі не завжди запримітиш. Ось так.

Сам же Владислав вніс декотрі уточнення: мовляв, на якість заточування всього того, чим завод працює (штампи, пристосування, кондуктори тощо) нічий нарікань не пам'ятає. Складність виходить

із фрезуванням. Та ним займаються інші люди. Що ж, це ще одне підтвердження справедливих нарікань працівників дільниці товарів повсякденного попиту, коли торік неодноразово мені доводилося стикатися з їх проблемами. А саме цю дільницю інструменталісти забезпечують ріжучими інструментами — різцями, всілякими фрезами.

Владислав Васецький на заводі з 1971 року. Прийшов туди після демобілізації із Збройних Сил. Привела його доля неспроста, бо до цього довгі роки тут працював токарем батько — Володимир Кирилович. У таких випадках діти часто йдуть батьківською стежкою. От і юнак спочатку пішов учнем токаря на механоскладальну дільницю. А трохи пізніше освоїв теперішню професію. Має п'ятий розряд. Порожнім не залишилося й навчання в Пологівському залізничному училищі на слюсаря-ремонтника паровозів.

Словом, пройшов типову школу робітника, оточеного обладнанням і механізмами, пристосуваннями й інструментами. Власне, його можна сміливо зарахувати як продовжувача робітничої династії, оскільки й дідусь його Кирило Карпович усе своє життя працював на ливарній дільниці. Отож і передалися генами потяг до техніки, заводської метушні, металу. Від нього немає спокою і вдома: тримав свого часу автомашину, а тепер мотоцикл. А коло нього, мотоциклісти добре знають, возіння невпроворот. Передати дідівський потяг поки що нікому, бо виховує двох доньок. От і поспішає до свого дітища-заводу, де колектив, з яким зріднився, де не просто працює, а творить. Виконує не тільки обов'язки заточувальника, а й зі знанням ремонтує закріплене обладнання.

За визнанням, як правило, приходиться довіра. Зараз Васецький виконує обов'язки майстра у нічних (других) змінах. Забезпечує роботу зміни стабільно. Як член цехкому віоповідає за культурно-масову роботу. А вечорами, як тільки випадає заводчанам чергувати по місту, іде із загоном дружинників. За це має подяку. Починаючи з 1972 року, Вячеслав одержав біля двох десятків Грамот і Почесних грамот адміністрації, грошові премії. А в 1981 році удостоївся знака “Переможець соцзмагання”. Звичайно, справа зовсім не у винагородах. Суть — в людині, носіїві інтересів колективу, всього підприємства. Але й заслужені захочення значать багато.

1989 р.

Стаж — майже півтора століття

Дослідно-експериментальний завод сільгоспмашин, що у нашому місті, має біографію, в котрій немало хвилюючих сторінок. Це підприємство — з чудовими традиціями, з цікавими людськими долями. Є в його літописі події, котрі не стерти з людської пам'яті.

...1882 рік. Капіталіст Кригер відкриває завод сільськогосподарських машин і знарядь. Працювало на ньому 40 робітників — чоловіків. Робітники страшно бідували, хоч і трудилися по 10-12 годин на добу.

Робітники не мирилися зі своїми тяжким становищем і вели боротьбу з заводчиком, організували революційні гуртки. Цьому сприяло те, що на підприємстві були революційно настроєні робітники, вислані поліцією з промислових центрів Росії.

20-літній робітник заводу Наум Імбер що до 1905 року організував тут соціал-демократичний гурток. А 22 лютого 1905 року застрайкували 146 робітників і направили заводчику петицію, в котрій вимагали підвищити заробітну плату, відмінити понаднормові роботи та інше.

...Після лютневих подій 1917 року робітники заводу разом з солдатами кулеметного загону, який знаходився в Гуляйполі, влаштували демонстрацію і мітинг. На транспоранті горіли слова: "Геть царя! Хай живе свобода!"

...1928 рік. Завод одержує назву "Червоний Богатир", виконує замовлення для будівельних організацій.

...В другій половині 1930 року тут створюється партійна організація.

...1937 рік. Руками робітників-металістів виготовлено пам'ятник вождю революції В. І. Леніну і встановлено у центрі Гуляйполя.

Восени 1941 року фашисти зняли фігуру вождя з тим, щоб переплавити її. Але кілька робітників сховали пам'ятник вождю. Після вигнання фашистів Ілліч знову став на п'єдестал.

В післявоєнний час завод випускав запасні частини до тракторів, пізніше — різне сільгоспобладнання.

Нині на підприємстві незрівнянно виросли виробничі потужності. Прийнято в експлуатацію приміщення ковальсько-пресувальної дільниці, адміністративно-побутовий корпус, нову котельню, інші будови. Основна продукція, яка зараз надходить з підприємства, — сільськогосподарські машини і обладнання. Завод освоїв новий коток КЗК-10.

Багато можна написати, розповісти про сучасне життя заводу. А скільки подій радісних і хвилюючих сталося в долях людських.

Нещодавно, сидячи в затишному залі на загальнозаводському святі машинобудівників, кадровий робітник підприємства Іван Васильович Власенко вже вкотре уявив сторінки з заводської біографії, про які розповідали зі сцени ведучі. Це — і його, рядового трудівника біографія, яка тісно сплелася з долею заводу. І не його одного, а цілої династії Власенків. А родоначальником був батько, Василь Омелянович Власенко. Вперше через заводську прохідну він пройшов після вигнання фашистів з Гуляйпільщини — восени сорок третього. А через сім років привів сюди й свого сина Івана. Тут Іван стрів і свою майбутню дружину.

Хто з вихідців заводу не пам'ятає в п'ятдесяті роки Надію Литвиненко? Першою була і в роботі, і в комсомольських справах. Бойовою, зубастою була стіннівка ливарної дільниці тих часів. Редагувала її комуніст Надія Андріївна Власенко.

Надію Андріївну обирали секретарем цехового партбюро, членом профкому. Була вона організатором і душею художньої самодіяльності. І так впродовж тридцяти років.

Не тільки висока майстерність, але й чесне ставлення до справи, відданість підприємству передали Іван Васильович і Надія Андріївна своїм дітям. Син Станіслав і його дружина також працюють на заводі, продовжують сімейну традицію батьків. Станіслав — хороший спеціаліст-електрик, чуйна людина. Молодий комуніст Лариса — бухгалтер-розподільчав робіт. Обоє беруть активну участь у громадському житті колективу.

Пов'язали долю із заводом також брат Надії Андріївни Володимир Андрійович Литвиненко та його дочка Катерина Володимирівна. І всі вони є прикладом для інших. Династія Власенків цього року відзначила 140-річний ювілей роботи на заводі (якщо скласти робочий стаж всіх членів сім'ї). Приємно відкрити трудову книжку будь-кого з них — одні подяки, грошові премії, грамоти, інші заохочення за добросовісну працю.

Беручи приклад з таких, як Власенки, більшість трудівників заводу добивається високих виробничих показників. 64 чоловіка справилися з програмою двох років дванадцяті п'ятирічки. Серед них — коваль-штампувальник Олексій Григорович Вербицький, заливальник металу Микола Федорович Гладкий, штампувальник Костянтин Іванович Сухар та Микола Іванович Капшук (до речі, останній працює вже в рахунок квітня 1988 року), нагрівальник металу Ольга Степанівна Саган (на календарі у цієї трудівниці — липень майбутнього року), старший майстер ремонтно-енергетичного цеху Василь Антонович Харламов та інші.

Іван Сергійович

До кінця плавки залишилося зовсім небагато часу. Старший заливальник ливарно-механічної дільниці Гуляйпільського заводу сільськогосподарського обладнання Іван Сергійович Дейнега ще раз перевіряє готовність колективу. Адже треба врахувати все до дрібниць.

Незабаром розпочалася заливка. Впевненими, чітко розрахованими рухами заливається розплавлений чавун у опоки, де відформовані різноманітні деталі. Заливальники працюють швидко і точно. Помилка не повинна бути, бо тоді брак неминучий.

Як і в попередні зміни, все йде добре. Через деякий час сотні нових деталей поступають в механічне відділення для обробки. Окремі з них пройдуть ще процес очистки та обрубки, а частина — через томильні печі, а потім на токарі верстати.

Понад 16 років трудиться на своєму посту Іван Сергійович. Яку б роботу йому не доручили, завжди виконує її чесно і добросовісно.

Багатий досвід заливальника має Іван Сергійович. Але не криється з ним, передає свої, набуті за багато років знання, молодшим товаришам по роботі. Ось і не так давно він навчив спеціальності заливальника Петра Чекальського, який добре освоїв цю роботу і вже працює на рівні з іншими членами бригади.

1962 р.

Бригадир

Олександра Данилова знаю давно. І завжди викликає задоволення цілеспрямованість, серйозність, з яким він ставиться до виконання доручених йому завдань. Прийшов на дослідно-експериментальний завод сільгоспмашин у 1976 році. Спочатку працював слюсарем по ремонту промислового обладнання. Невдовзі енергійного, ініціативного юнака комсомольці обрали своїм ватажком.

— Олександр Данилов, — розповідає другий секретар райкому ЛКСМ України А. І. Калина, — тривалий час був членом бюро комсорм, завжди знав, чим живуть комсомольці і молодь заводу.

Уже два роки Олександр очолює наскрізну комплексну бригаду в ковальсько-термічному цеху.

— Робота нова, відповідальна, — розповідає. — Але довіра товаришів, які доручили керувати бригадою, додає впевненості.

До кінця третьої зміни залишилось трохи більше півгодини. Обладнання, яке обслуговує бригада Олександра, продовжує працювати. Біля одного із пресів бригадир, який повинен уважно слідувати і за ходом технологічної операції, і за тим, як за сусідніми машинами працюють товариші. Разом з Олександром їх вісім.

— Троє хворих, — чую пояснення. — А всього в бригаді 33 чоловіка. Працюємо у три зміни — по 11 чоловік у кожній ланці.

— А як же вони без бригадира? — цікавлюся.

— Нормально. Справляються. Там же є ланкові, які відповідають за виконання завдання, стан дисципліни тощо.

У бригаді люди різних професій. Є тут нагрівальники і різальники металу, електрики, слюсарі-ремонтники, ковалі-штампувальники, чистильники деталей. Більшість володіє кількома професіями. Взаємозамінність у бригаді досягає 80 процентів.

У бригаді є люди, якими гордяться колектив. За сумлінність, дисциплінованість, перевиконання завдань їх портрети занесено на заводську Дошку пошани. Серед інших, це — комсомольці ковалі-штампувальники Геннадій Данилов, Анатолій Саприкін, різальник металу Іван Мельник, токар Анатолій Токаренко.

Комсомольсько-молодіжна бригада Олександра Данилова однією з перших на заводі перейшла працювати на єдиний наряд із застосуванням коефіцієнта трудової участі і оплатою праці за кінцевий результат. Це дозволило підвищити продуктивність праці, зміцнити трудову дисципліну. Але й висинило немало нових проблем не тільки перед молодим колективом, а й перед дирекцією заводу. Зокрема, й досі залишається невирішеним забезпечення бригади сировиною. Через її відсутність у минулому місяці бригада простояла 12 днів. А це — неготовлені стойки культиваторів. Згаяне важко надолужити, та колектив прагне успішно завершити план року.

— У наведених порядку, — каже Олександр, — допомагає рада бригади. Члени її підібралися чесні, принципові. Щомісяця вони визначають коефіцієнт трудової участі, від якого залежить заробітна плата кожного.

При необхідності рада збирається й частіше. Недавно вона з обуренням обговорила поведінку Леоніда Домашенка, який, знехтувавши інтереси колективу, з'явився на робоче місце у нетверезому стані. Він отримав останнє попередження і залишився без премії за місяць. Якщо таке повториться, бригада з ним розлучиться.

Досвід роботи ради бригади узагальнено партійним бюро заводу і він поширюється серед інших бригад.

— У тому, що в колективі Олександра панують порядок, суворота, взаємовимогливість, — говорить секретар партійного бюро заводу О. Г. Немич, — заслуга і бригадира.

Звідки ж джерело творчого неспокою комуніста? Перш за все його треба шукати в тому, що він — представник робітничої сім'ї. Чимало років його батько Олександр Гнатович трудився на заводі

ливарником. Щодня знайомою стежкою на це підприємство ходять мати Галина Михайлівна та рідний брат Геннадій. Від батьків перейняв Олександр любов до заводу, інтереси яких представляє як депутат районної Ради.

Всі зарисовки взяті з районної газети, надруковані в різні часи різними авторами, а саме: В. Жилінським, І. Кушніренком, А. Пузановою, Ф. Бобошком та іншими.

ВИСНОВКИ

Шановний читачу, ти познайомився із історією найдавнішого нашому регіоні підприємства ВАТ "Гуляйпільський завод "Сільмаш". Його шлях становлення, росту не був легким, але завдяки людям, які тут працювали і працюють, він залишається і в нелегких економічних умовах сьогодення на "плаву", на виду громадськості. Упевнені, що труднощі, які переживає колектив заводу в день свого столітнього ювілею, є тимчасовими.

Запорука тому — столітній шлях боротьби і перемоги трудового колективу, його бойова історія, його кадри, які зберігають вірність традиціям в будь-якій економічній обстановці, уміють переборювати труднощі і добиватися високих результатів у праці, підвищенні свого добробуту.

№ 709. Кригера Я. Я. Насл., заводъ
землед. машинъ и орудій. Г. о. 1882.
Мѣстон. г. Гуляй-поле, Александров-
скаго у. Тлр. адр. Гуляйполе—Криге-
рамъ. Ж.-д. ст. Гуляйполе, Екат.
ж. д.—7 вер.
Двиг. 1 паровой общ. сил. 25 л. с. Раб.
80.
Изд. жатвенныя машины, сѣялки, плуги
и буккера. Год. произв. 200.000 р.

"Візит на картка" заводу землеробних машин і знарядь
Кригера Я. Я. і Спад.

*Група анархістів-комуністів, яка входила у "Спілку бідних хліборобів". Керівник "Спілки..." Вольдемар Антоні працював тоді на заводі Кригера.
Перший зліва сидить Н. І. Махно. Фото 1906 р.*

Чавунно-ливарно-механічна фабрика "Богатир"

*Директор промартілі "Червоний Металіст" Олександр Єлисейович Вишняков (1893-1937) з дочкою.
В 1937 році він був репресований і розстріляний, реабілітований в 1959 році.*

1935 - XII-5

Заводський цех з-ва Черв. Металіст.

Робітники модельного цеху промартілі "Червоний Металіст":

зліва направо: Трохим Андрійович Онищенко, Гнат Михайлович Домбровський, Єгор Трохимович Шрамко — модельники та учень молодельника Олександр Семенович.

Стахановці механічного цеху, які виконували норми на 250-200-150% і до 1 Травня 1938 року завоювали перехідний Червоний прапор. 1938 р.

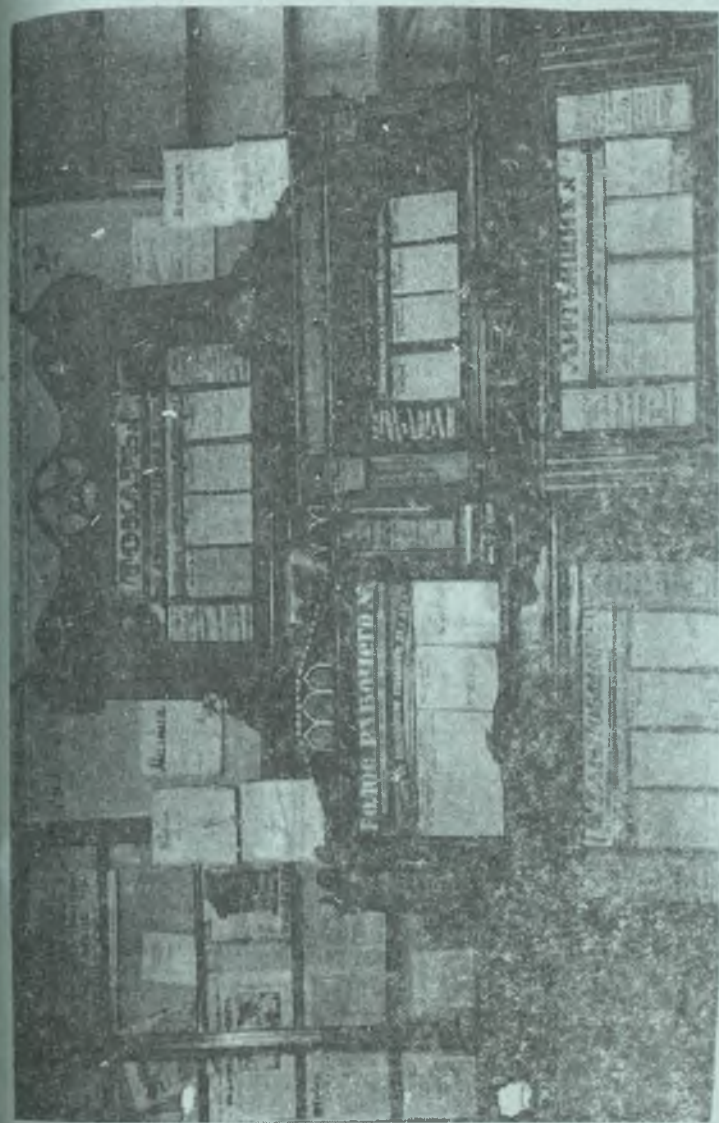
Фото 1939 р.

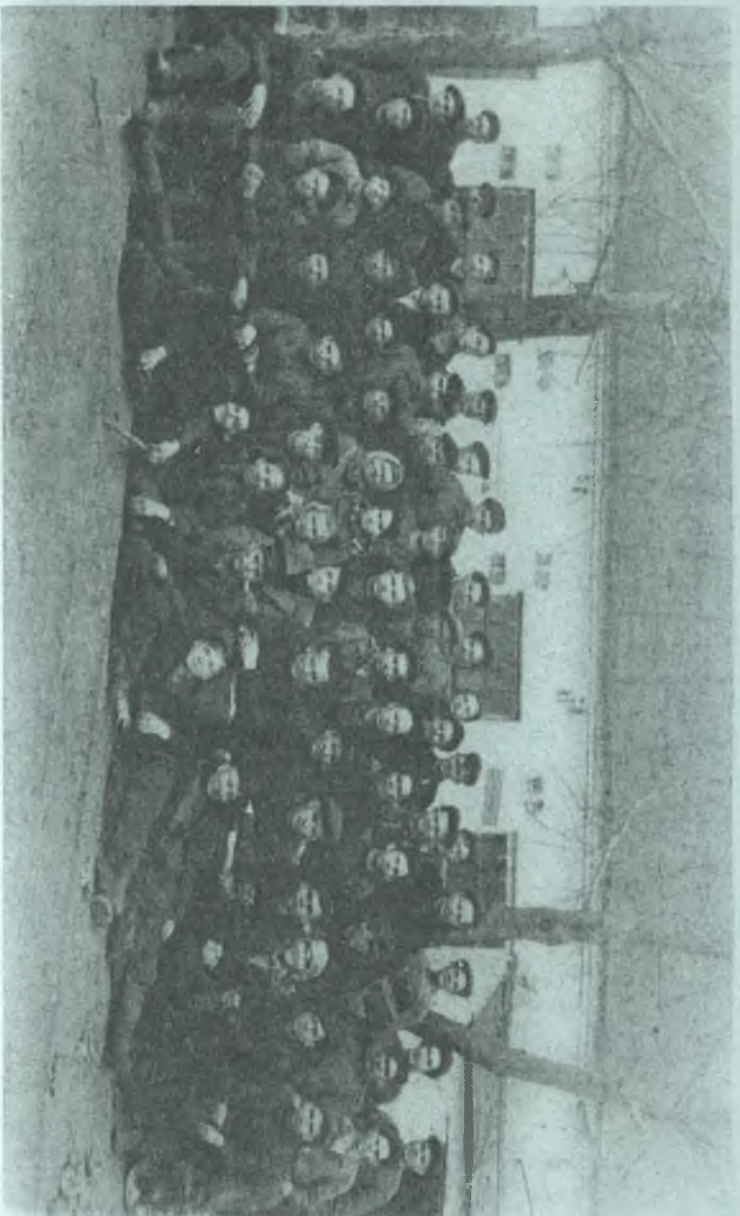
*Редколегія щоденної стінгазети "Голос стахановця"
промартілі "Червоний Металіст". 1.05.1940 р.*

*Колектив цеху товарів народного споживання
1951 р.*

*Стенд стінних газет зводу сільськогосподарського обладнання на районній виставці.
1958 р.*

Колектив механічного цеху. Початок 50-х років ХХ ст.

Учасники заводської художньої самодіяльності.

Зліва направо:

1-й ряд сидять: Валентин Петелько (воротар), Анатолій Курilenko, Василь Вакулінецький (тренер), Михайло Попов, Микола Богдан; 2-й ряд: Вячеслав Гуря (капітан команди), Володимир Полтавене, Леонід Руденко, Володимир Цаганок, Олександр Попов, Андрій Яковенко; 3-й ряд: Віктор Яланський, Володимир Мартиненко, Павло Литвиненко, Василь Біленко.

Учасники заводської художньої самодіяльності:
Качист Володимир Акулічев,
Катерина Зінченко,
Віра Шевченко (справа).

Учасник художньої самодіяльності
Іван Ігнатович Зінов (декламація,
1961 р. тор).

Заводський хор. Кінець 70-х років XX ст.

Секретар партійної організації Володимир Ілліч Жилінський (зліва) і директор заводу Тимофій Никифорович Столяров. 02.1966 р.

Зліва направо: старший майстер І. Гузій, терміст В. Шкабарня, контролер ВТК Л. Каптюхова, начальник цеху Ю. Бугаєвський. 02.1966 р.

*Зліва направо: директор заводу Т. Н. Столяров, секретар партійної організації В. І. Жилінський, директор заводу лакофарбових виробів М. А. Макаренко, голова завкому профспілки В. Г. Бодня.
1.05.1966 р.*

*Майстер ливарного цеху Володимир Ілліч Жилінський і
обручник литва Михайло Іванович Литвиненко (справа).
Травень 1964 р.*

*Токар Микола Якович Анікін
1965 р.*

*Слюсар ковальського цеху
А. А. Борисов. 1967 р.*

*Слюсар ливарного цеху,
активний раціоналіза-
тор В. В. Бойко.
70-і роки ХХ ст.*

Працівники заводоуправління на суботнику 12 квітня 1969 р.

Заводчани 9 Травня 1974 року на святкуванні Дня Перемоги.

*Заняття у школі економічних знань. П'ятий зліва
пропагандист В. І. Жилінський.*

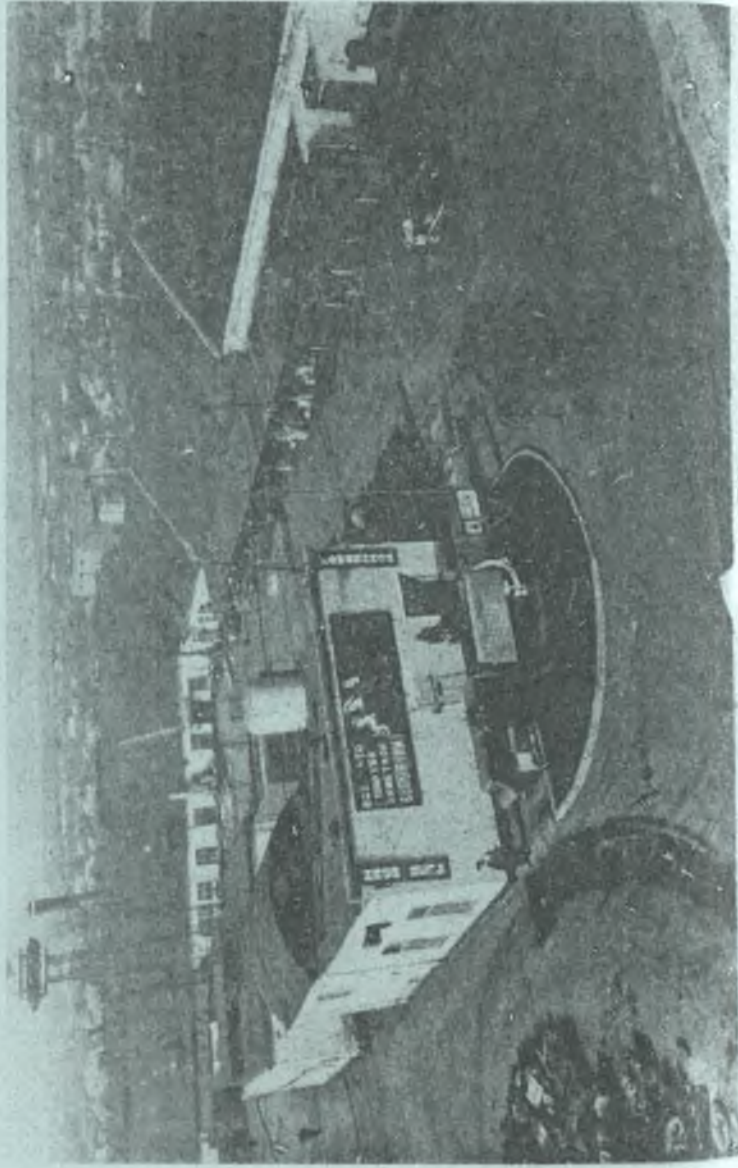
Квітень 1976 р

*Заводські пропагандисти: Володимир Леонідович Костенко (зліва),
Людмила Олександрівна Юрченко, Володимир Ілліч Жилінський.
1976 р.*

Сандружчина заводу на демонстрації 1 Травня. 70-і роки ХХ ст.

School Building, 1924.

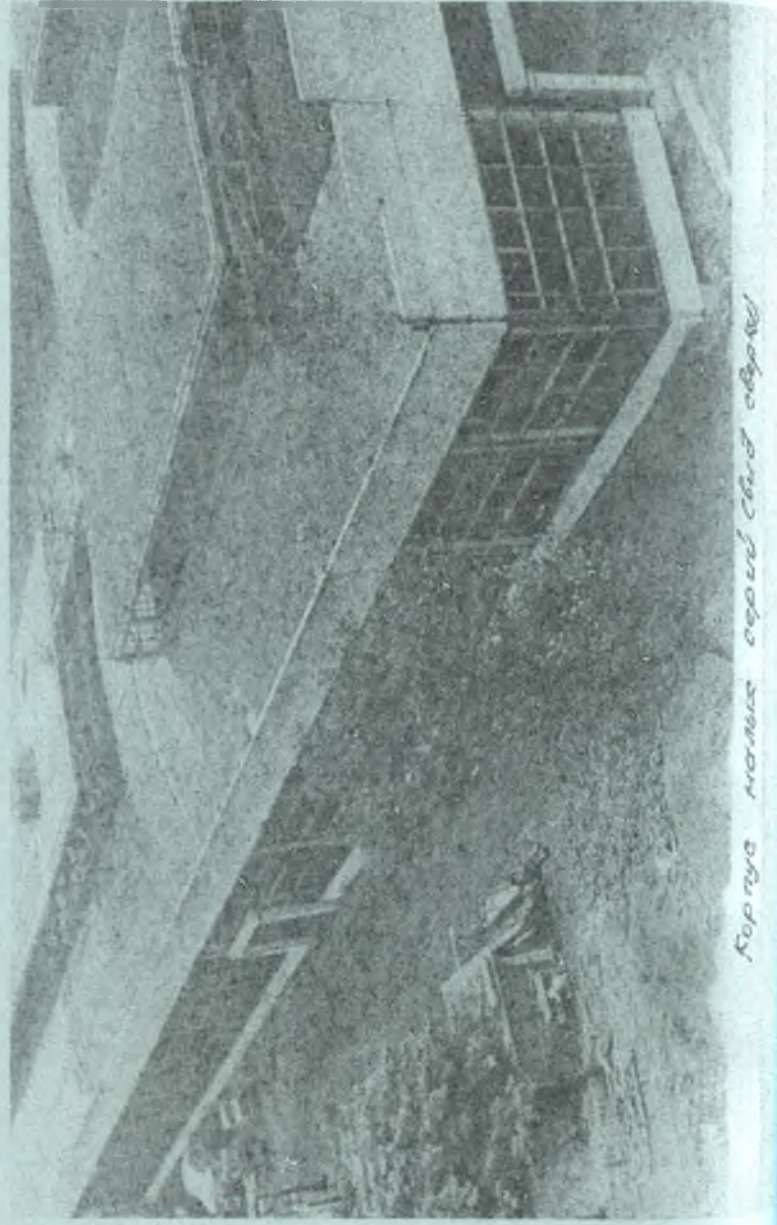
School Building, 1924.

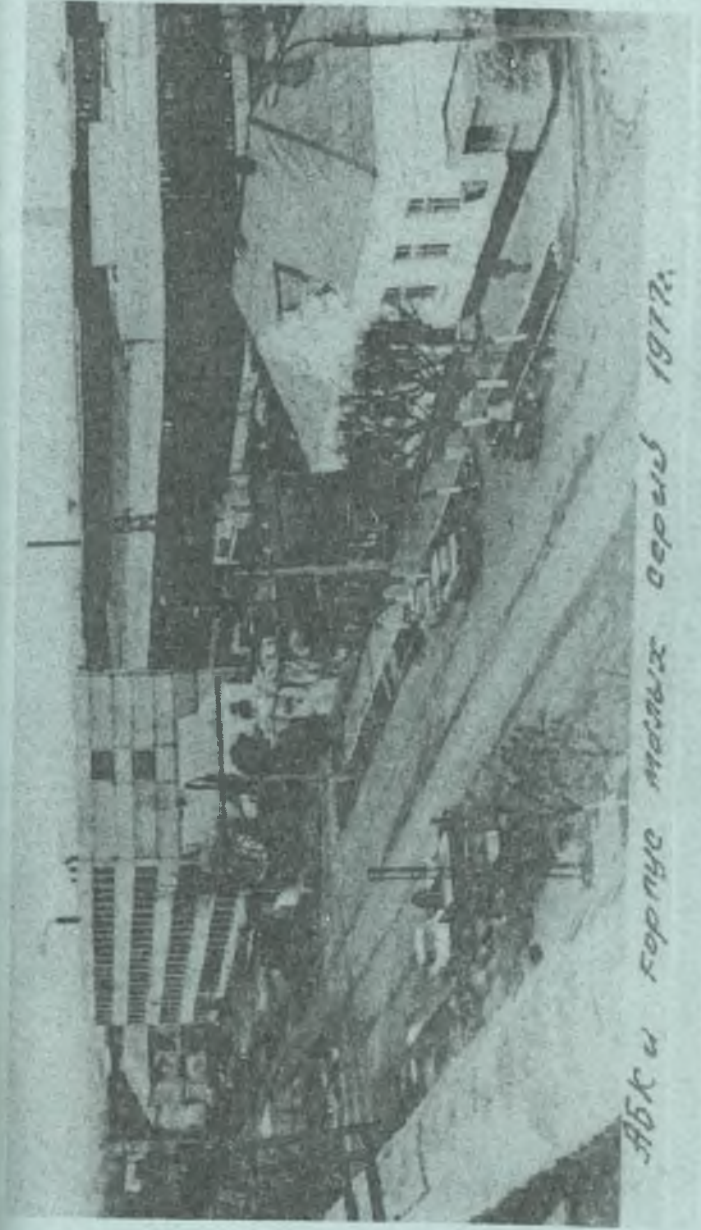
Участники Великой Отечественной войны -
пенсионеры ОЗЭСТ.М в день 30-я Победы

Воскресное отделение ЛМТ. 1975г.

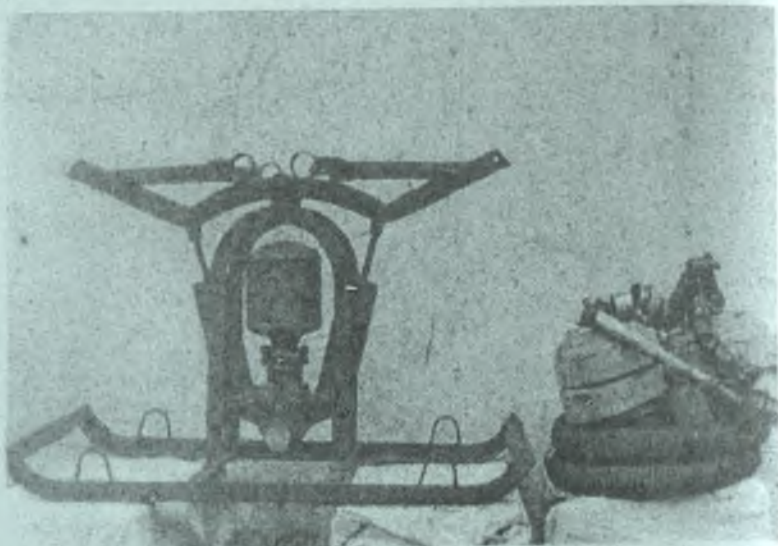

Купно новина оград Члуд објект

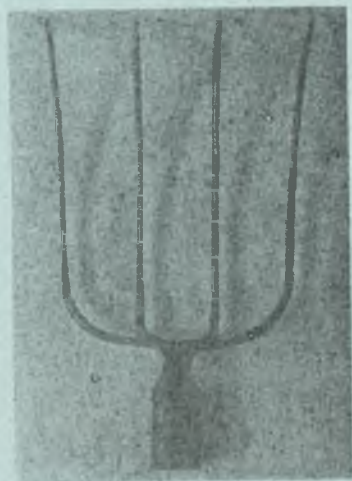

Авк и купно новина оград 1972.

Таку продукцію виготовляв завод

Пожежний насос.

*Сільськогосподарські
чотириріжкові вила.*

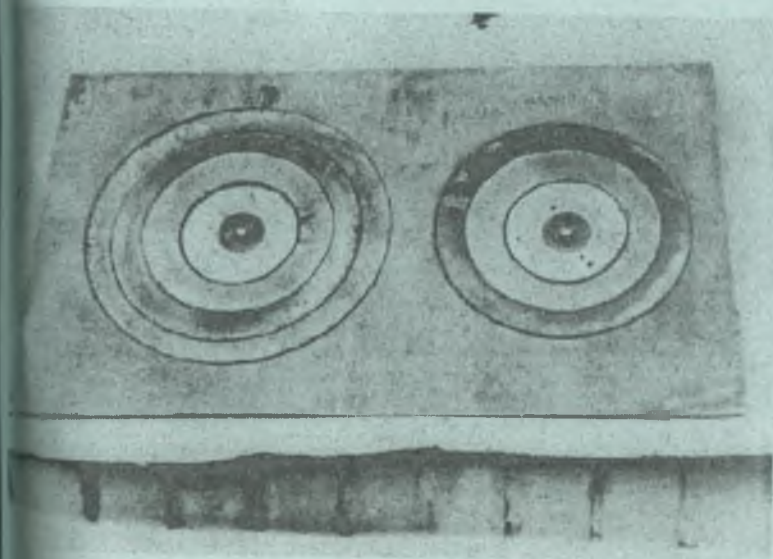
*Ролікові ножиці для різання
металолому.*

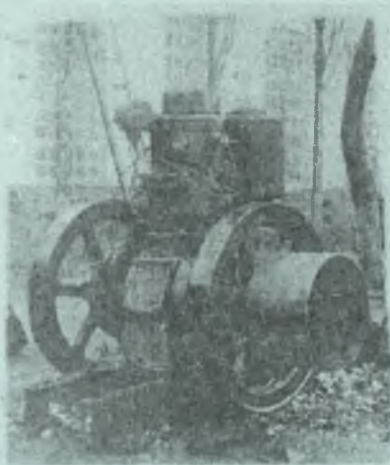
*Пічне литво: пічний
засув.*

*Пічне литво: піддувало і пічні
дверці.*

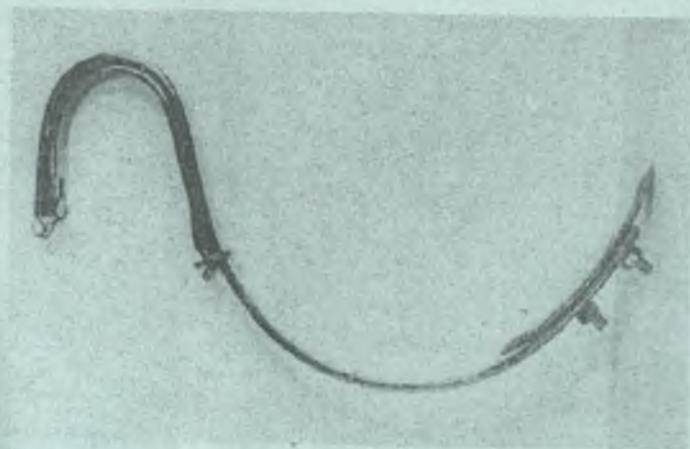
Пічне литво: пічка.

Нафтодвигун.

Вентиль "Ди - 25 мм".

Пружинний зуб КТО-13.

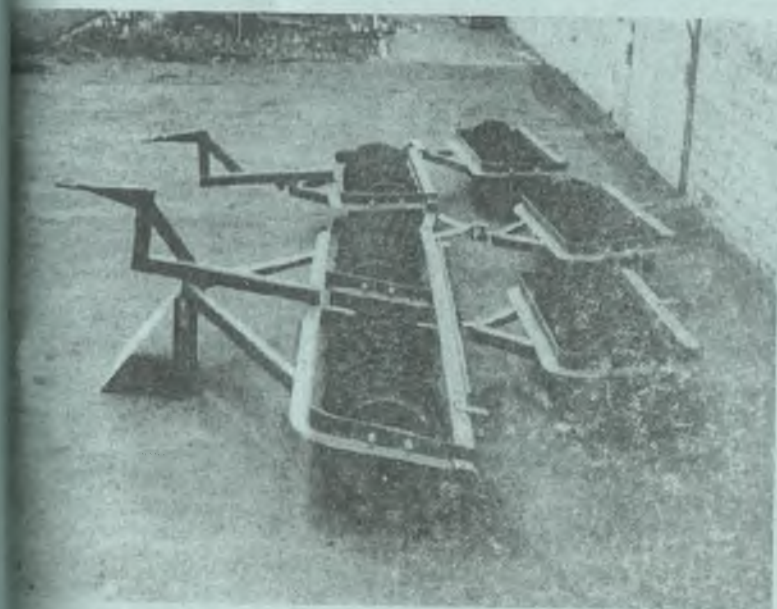
Обцецьки.

Пасатижі 200 мм.

Плоскогубці 200 мм з діелектричною ручкою

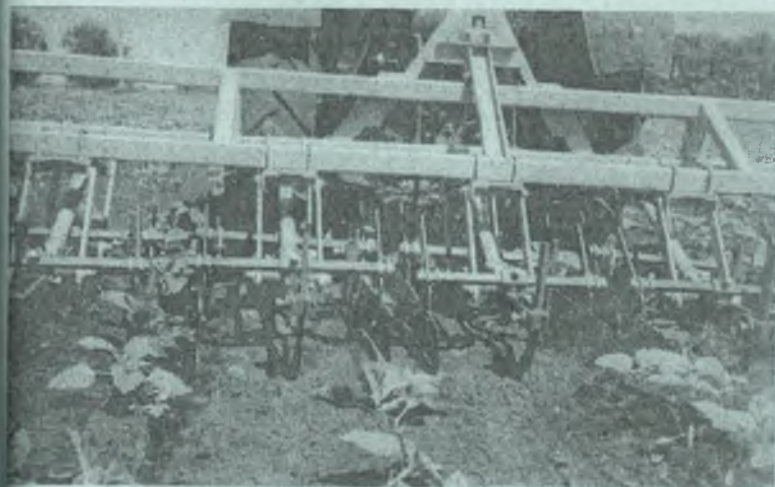
Коток кільчастий навісний (ККН -2,8).

Бригада по виготовленню лапи для культиватора. 80-і роки ХХ ст.

Вироби ВАТ "Гуляйпільський завод "Сільмаш"
у дії.

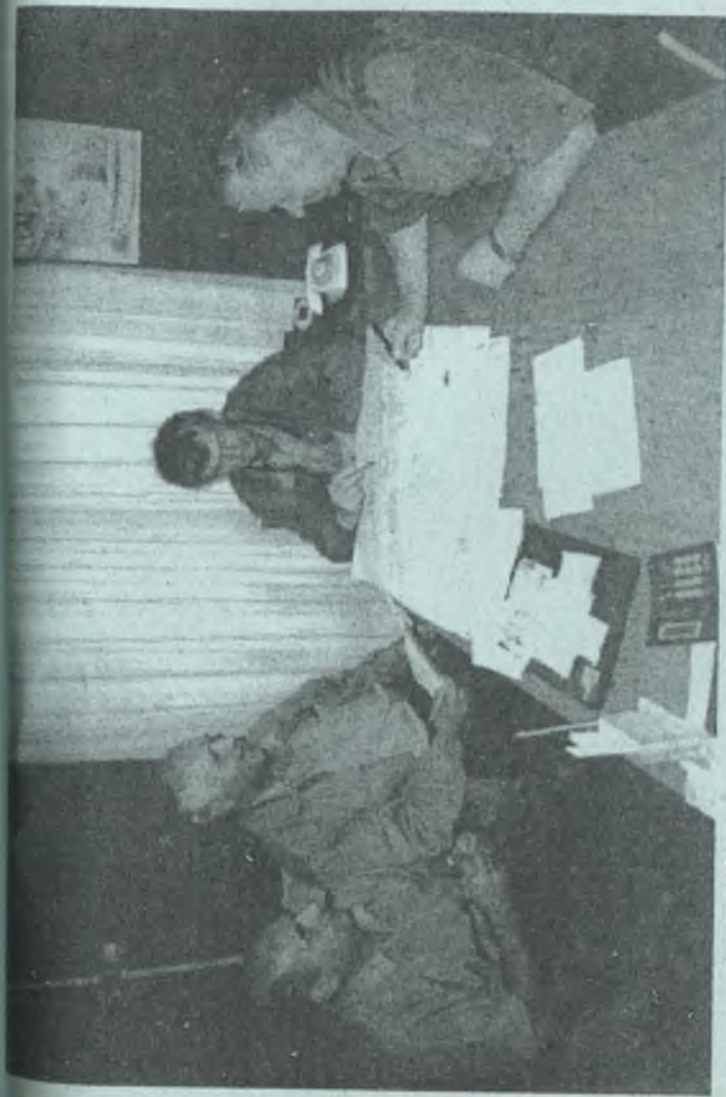
Заводоуправління 1967 рік.

Сучасний вид адміністративно-побутового корпусу. 2002 р.

Сучасний вид заводської котельні.

У голови правління ВАТ "Гуляйпільський "Сільмаш" А. І. Шевченко йде зацікавлена розмова про газифікацію підприємства. Вересень 2002 рік.

Зліва направо:
заступник голови правління з комерційних питань Віталій Андрійович Шамрай, головний бухгалтер
Тамара Петрівна Різник, голова правління ВАТ "Гуляйпільський "Сільмаш" Анатолій Іванович Шевченко
та начальник планово-виробничого відділу Любов Миколаївна Тур.

Від авторів

Шановні читачі!

Книга "Гуляйпільський "Сільмаш" — перша спроба систематично і послідовно повідати про славу 120-річну історію одного із старіших заводів Гуляйполя. Ми свідомі того, що охопили і висвітлили не всі події, які відбулися на заводі, що розповіли не про всіх працівників, які віддали рідному підприємству не один десяток років свого життя.

Але всі ми повинні бути вдячні голові правління (директору) ВАТ "Гуляйпільський завод "Сільмаш" Анатолію Івановичу Шевченку за ідею й ініціативу створити друковану історію заводу. Пройдуть роки, але ця потрібна і благородна справа залишиться для нащадків, які читатимуть і дивуватимуться самовідданій праці своїх попередників.

Ми дякуємо також за допомогу директору КП "Районна друкарня" Миколі Миколайовичу Азарову, наборщику комп'ютерного набору Світлані Миколаївні Богомолівій та фотографу Валентину Микитовичу Лютому.

Автори.

З М І С Т

Переднє слово	3
Замість вступу	4
Народження: там, де стояли кошари	5
В горнилі революційної боротьби	6
День за днем, рік за роком	8
Ударники	14
Всі сили на захист Вітчизни	17
На відбудову працюємо	19
Опалений війною	23
Офіцер Брацило	25
Ех, дороги	27
Комсомольська юність	29
Своєю стежкою	31
Відважний бронейник	33
Гвардійський порядок	35
На землі литовській	37
Ветеран праці	39
Перші повоєнні	41
Ростимо ж ми, гей	47
Вперед семимильними кроками	50
На піднесенні	59
В гущі життя	73
Рік 1982-й, ювілейний	79
Життя продовжується	90
Спорт і труд поруч ідуть	96
Нелегкі дев'яності	100
В умовах перехідного періоду	106
Вони — гордість заводу	
За велінням робочої честі	112
Продовжувач робітничої династії	114
Стаж — майже півтора століття	116
Іван Сергійович	118
Бригадир	118
Висновки	120
Від авторів	121

Документально-публіцистичне видання

Іван КУШНІРЕНКО
Володимир ЖИЛІНСЬКИЙ

Гуляйпільський "Сільмаш"

Редактор **А. І. Шевченко**
Коректор **О. І. Федоренко**
Фото **З особистого архіву В.І. Жилінського,**
В. М. Лютий

Комп'ютерний набір, верстка та друк
С. М. Богомолової

Здано до набору 29.08.2002 р. Підписано до друку 12.09.2002 р.
Формат видання 60x84 1/16. Папір офсетний.
Гарнітура Antiqua. Зам. 2030. Тираж 1000.
Видання виготовлено на комп'ютері і віддруковано на цифровому
дублюванні DUPLO-43S

Гуляйпільське районне комунальне підприємство "Друкарня"
70200, м. Гуляйполе, Запорізької області, вул. Шевченка, 21.